

MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS
OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Issue 7(29)

**Warsaw
2020**

MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS

ISSUE 7 (29)

JULY 2020

Collection of Scientific Works

WARSAW, POLAND
Wydawnictwo Naukowe "iScience"
30th July 2020

ISBN 978-83-949403-3-1

MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS: a collection scientific works of the International scientific conference (30th July, 2020) - Warsaw: Sp. z o. o. "iScience", 2020. - 117 p.

Editorial board:

Bakhtiyor Amonov, Doctor of Political Sciences, Associate Professor of Tashkent University of Information Technologies

Bugajewski K. A., doktor nauk medycznych, profesor nadzwyczajny

Czarnomorski Państwowy Uniwersytet imienia Piotra Mohyły

Temirbek Ametov, PhD

Marina Berdina, PhD

Hurshida Ustadjalilova, PhD

Oleh Vodiani, PhD

Languages of publication: українська, русский, english, polski, беларуская, казакша, o'zbek, limba română, кыргыз тили, Հայերեն

The compilation consists of scientific researches of scientists, post-graduate students and students who participated International Scientific Conference "MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS". Which took place in Warsaw on 30th July, 2020.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

ISBN 978-83-949403-3-1

© Sp. z o. o. "iScience", 2020

© Authors, 2020

TABLE OF CONTENTS

SECTION: AGRICULTURAL SCIENCE

Қаршиев А. Э. (Тошкент, Ўзбекистон) ЎРИК НАВЛАРИНИНГ ҚИШГА ЧИДАМЛИЛИГИНИ ЎРГАНИШ	5
--	---

SECTION: ECOLOGY

Gaybulleva Madina, Maxsudova Gulnora, Abdulxayev Javohir (Farg'ona, O'zbekiston) EKOTURIZMNING TABIATGA TASIRI.....	11
---	----

SECTION: ECONOMICS

Iliashenko Olena, Lytovchenko Olena (Kharkiv, Ukraine) METHODOLOGICAL BASIS OF THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM COMPOSITION.....	15
---	----

SECTION: PEDAGOGY

Usmonov M., Karimova U., Sodiqova Matluba, Xidirova Mehri (Jizzax, O'zbekiston) TA'LIMDA AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEKNOLOGIYALAR FOYDALANISH.....	20
Мусабекова Г. Т. (Жетысай, Казахстан) ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЭТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ.....	24
Усмонов М., Каримова У., Яхшибоева Дилафрўз, Мухаммадиева Шохиста (Жиззах, Ўзбекистон) ТАЪЛИМ ВА ФАН СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДА ОЛИБ БОРИЛАЁТГАН ИШЛАРНИНГ ҲАЁТИЙЛИГИ.....	28
Халлокова Максудахон Эргашевна (Фарғона, Ўзбекистон) НОДАВЛАТ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ МАЗМУНИ.....	30

SECTION: PHARMACEUTICAL SCIENCE

Maliuhina O. O., Smoilovska H. P. (Zaporizhzhia, Ukraine) STUDY OF THE CONTENT OF UNSATURATED FATTY ACIDS IN SEEDS OF TAGETES ERECTA L. VAR. «ALBATROS»	35
--	----

SECTION: SCIENCE OF LAW

Berdilo Rodica (Chişinău, Moldova) EROAREA DE FAPT ÎN CAZUL OMORULUI SĂVÂRŞIT ÎN STARE DE AFECT.....	38
Berdilo Rodica (Chişinău, Moldova) EMOȚIILE CA SEMN AL LATURII SUBIECTIVE A INFRAȚIUNII	50
Brînza Sergiu Mihail, Stati Vitalie Anatol (Chişinău, Moldova) DE CE NU ESTE OPORTUNĂ ABROGAREA ART. 307 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA.....	61

Brînza Ghenadie (Chişinău, Moldova) THE INDIVIDUAL FEATURES OF THE OFFENDER ACCORDING TO THE ANALYSIS OF THE SENTENCES ON CORRUPTION CASES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE PERIOD 2018 – 2019.....	77
Postovanu Nicolae (Chişinău, Moldova) OBIECTUL MATERIAL ŞI VICTIMA INFRACTIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 264 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA.....	82
Postovanu Nicolae (Chişinău, Moldova) DESFĂŞURAREA CURSELOR ILEGALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ADOPTAREA UNUI PROIECT LEGISLATIV NECESAR, DAR CONTROVERSAT.....	94
SECTION: TECHNICAL SCIENCE. TRANSPORT	
Холбоева Раъно (Ташкент, Узбекистан) ПРОЕКТИРОВАНИЕ ДЕТСКОЙ ОДЕЖДЫ ДЛЯ ПОДРОСТКОВ.....	107
Արման Տիրաւնի Մարգարյան (Երևան, Հայաստան) ՀԵՏԱԴԱՐՁ ԿԱՏԱՐՈՂ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԵՐԹԵՎԵԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՄԻՋՈՑԻ ՄՇԱԿՈՒՄ	110

SECTION: AGRICULTURAL SCIENCE

УДК 634.21/ 634.11

Қаршиев А. Э.
(Тошкент, Ўзбекистон)

ЎРИК НАВЛАРИНИНГ ҚИШГА ЧИДАМЛИЛИГИНИ ЎРГАНИШ

Аннотация. Ўрганилаётган ўрик навларининг қиш ва эрта баҳорги қисқа муддатли совуқларга чидамли табиий-иқлим шароитларга бардошли, қимматли хўжалик-биологик хусусиятларига эга бўлган навларни ажратиб олиш ва улар асосида истиқболли ўрикзорлар барпо қилишни жорий этиш кўзда тутилган.

Калит сўзлар: Куртак, иқлим, ҳарорат, ўрик, қишга чидамлилик, новда, қимматли хўжалик белгилар, биологик хусусиятлар, фенологик фазалар, таъбий иқлим шароитлар.

Аннотация. Предусматривается выделить изученные сорта абрикоса с природно-климатическими условиями, устойчивыми к кратковременным заморозкам зимой и ранней весной, с ценными экономическими и биологическими характеристиками, и на их основе внедрить перспективные абрикосовые сады.

Ключевые слова: почка, климат, температура, абрикос, зимостойкость, побеги, ценные экономические характеристики, биологические свойства, фенологические фазы, природно-климатические условия.

Abstract. It is planned to highlight the studied apricot varieties with natural and climatic conditions that are resistant to short-term frosts in winter and early spring, with valuable economic and biological characteristics, and introduce promising apricot orchards on their basis.

Key words: bud, climate, temperature, apricot, winter hardiness, shoots, valuable economic characteristics, biological properties, phenological phases, natural and climatic conditions.

Қириш. Мевачилиқда “Қишга чидамлилик” атамаси остида қишнинг барча ноқулай шароитларига чидаш каби биологик хусусияти тушунилади. Шу билан бирга “қаҳратон совуққа чидамлилик” деганда ўсимликларнинг паст манфий ҳароратга бардош бера оладиган биологик хусусияти тушунилади. Муаллифларнинг келтирган маълумотларига кўра, баҳорги -1,1 -1,6°С дан паст бўлган совуқ ҳарорат асосан мевали ўсимликларнинг гулларига зарар етказганлигини ҳамда этила олмаган новдалар, барглар, куртаклар -4-5°С да музлаб қолганлигини аниқлаган. Баргларнинг вақтидан олдин ўз вазифасини тугатиши дарахтларнинг қишга чидамлилигини пасайиши кузатилаган [1].

Сибирь ўриги Даурия ва Шимолий Маньчурияда ёввойи ҳолда бута ёки дарахт шаклида ўсади. Меваси истеъмолга яроқли эмас, аммо совуққа чидамли нав бўлиб -52°C ва ундан ҳам паст ҳароратга чидайди. Эрта гуллайди. Ўрта Осиёдаги жайдари ўрикка нисбатан 15-30 кун олдин гуллайди, қишда эса $-2-7^{\circ}\text{C}$ да совуқдан зарарланади. Бу ўрик тури селекция ишларида муҳим аҳамиятга эга [2].

Ўрик дарахти ёғочлигининг совуқ шароитга жуда чидамлилигини кўпгина олимларнинг мева етиштириладиган ҳудудларда турли вақтда олиб борган тадқиқотларидан билиш мумкин. Муаллиф томонидан олинган экспериментал маълумотларга кўра дарахт шохларининг сунъий босқичма-босқич музлатилишида, ўрикнинг ёғочлиги ҳатто -60°C да ҳам зарарланмаганлиги кузатилган [3].

Кўпгина гулкуртакларни нобуд қилувчи кескин ўзгарувчан ҳароратлар ҳаттоки айнан бир хилдаги навларда ҳам куртакларнинг таъсирланиши турлича бўлиши ва бу таъбий иқлим омилларига, нав етиштирилаётган шароитга ва навнинг генотип хусусиятларига боғлиқ. Шундай қилиб, навнинг генотип хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда ўрик ғунчалари учун кескин ҳарорат $-1,1$ $-5,6^{\circ}\text{C}$, гуллари учун эса $-0,6$ $-2,8^{\circ}\text{C}$, тугилган мевалар учун эса $-0,7-2,2^{\circ}\text{C}$ ни, ташкил этганлиги аниқлаган [4].

Қишга чидамлилиги турлича бўлган ўрик навларида гул куртакларининг биологик ривожланишини кузатган муаллифларнинг таъкидлашича архиоспариял қавати ривожланишида гул куртакларининг совуққа чидамлилиги кўпроқ кузатилади. Бу ҳолатда ушбу давр қанча кўп давом этса ва қанча кеч тугаса навларнинг қишга чидамлилиги шунча юқори бўлади деган хулосага келишган [5].

Олимлар томонидан ўрнатилганидек иқлим шароитларининг мавсумий ўзгаришлари узоқ эволюция жараёнида йиллик цикл давомида ўсимликларнинг морфо-физиологик ўзгаришлари аниқланган. Шунинг учун қишга чидамlilik, бир сўз билан айтганда ҳосилдорлик, мевалар маҳсулдорлиги ва навларнинг хусусиятлари ҳамда экологик шароитларга мослашувчанлигига боғлиқ [6].

Тадқиқот усуллари. Таҷрибалар академик Махмуд Мирзаев номидаги боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий-тадқиқот институти Қашқадарё илмий-таҷриба станцияси ўрик коллекцияларида олиб борилган бўлиб, шундан 2009-йилда экилган Субхони, Моника бланка, Наджими ва Шалах навларининг маълумотлари мақолада ёритилди. Дала ва лаборатория таҷрибалари ҳамда илмий ишланмалар натижаларини ишлаб чиқаришда синаш ва татбиқ этиш мевачилиқда умум қабул қилинган услублардан фойдаланилди [7, 8].

Қашқадарё вилоятида ёз иссиқ ва қуруқ, қиш эса совуқ бўлиб, ўртача йиллик ҳаво ҳарорати $13,8^{\circ}\text{C}$, энг иссиқ ҳарорат июль ойида $26,8^{\circ}\text{C}$ ва совуқ эса январь ойида -14°C ни, ташкил этди. Июнь ойидаги энг юқори ҳарорат 50°C жазирамагача кўтарилиши ва январь, февраль ойларида ҳарорат $-2,4^{\circ}\text{C}$ совуққача пасайиши кзатилди. Мавсум давомидаги фойдали ҳароратлар йиғиндиси февраль-июнь ойларида $2400-2800^{\circ}\text{C}$ гача етди. Совуқ бўлмайдиган кунлар давомиyliги ўртача 240 кун. Баҳорги совуқ кунлар

феврал ойининг учинчи декадасигача, айрим йиллари апрелгача давом этганлиги кузатилди.

Тадқиқот натижалари. Олинган тадқиқот натижаларига кўра ўрикнинг Моника бланка ва Шалах навлари биологик хусусиятларига кўра эртачи гуллаши сабабли 2015 йилда эрта баҳорги совуқ таъсирида 65-70% гуллари зарарланганлиги кузатилди. Кечикиб очилган гуллари нисбатан кам зарарланиб, 7-8% ҳосил элементлари шакллангани кузатилди. натижада ҳосилдорликнинг кескин пасайишига олиб келди. 2016 йилда эса ўрикнинг барча навларида тегишли тартибда 11,3 кг дан 34,6 кг гача кутилган ҳосилдорликка эришилди. 2017 йилда ўрикнинг эрта гулловчи навларининг новдаларида гул куртаклари совуқдан 13-14 тагача яъни 25-28% гача зарарланди.

2009 йилда экилган ўрик коллекциясида олиб борган фенологик кузатувларимизда дарахтларда куртак бўртишидан бошлаб гуллаш фазаси тугагунгача бўлган давр ушбу навларда 2017-2019 йилларда ўртача кўрсаткич тегишли тартибда қуйдагича кузатилди *Субхони* навида дарахтларда гул куртакларининг бўртиши 2017 йилда 15 мартда бошланган бўлса, *Наджими* навида 11 мартдан бошланди Моника Бланка ва Шалах навларида эса 9-11 кунларда бошланди. Ушбу навлар *Субхони* навида нисбатан 4-6 кун олдин куртаклари бўрта бошлаган бўлса, бу кўрсаткичлар 2018 йилда 1-3 кунни ташкил этди 2019 йилда эса 13-16 кун олдин бошлангани кузатилди.

Ғунчалаш фазаси ҳам 2017 йилда *Субхони* навида нисбатан *Наджими* навида 4 кун, Моника Бланка ва Шалах навларида эса 5-6 кун, 2018 йилда тегишли тартибда 2-3 кун 2019 йилда эса *Наджими* навида 1 кун фарқ қилган бўлса, Моника Бланка ва Шалах навларида эса 12-15 кунгача фарқ қилганлиги маълум бўлди. Бу фазада 2017 йилда март ойининг иккинчи ва учинчи ўн кунлигида бўлиб ўтган эрта баҳорги қисқа муддатли совуқ гуллаш фазасига ҳамда келгусидаги ҳосилдорликка таъсир қилди.

Гуллаш фазасининг давомийлиги 2017 йилда *Субхони* навида 21-мартдан 30 мартгача давом этган бўлса, 2018-2019 йилларда эса 10-21 гача ҳамда 17-27 март кунларигача давом этди. *Наджими* навида бу кўрсаткичлар тегишли тартибда 2107-2019 йилларда 17-26, 9-21 ва 16-2 мартгача кузатилди. Моника Бланка ва Шалах навларида эса 15 мартдан 24 мартгача ва 16 мартдан 25 мартгача, 2018-йилда эса 7-17 ҳамда 8-18 мартгача 2019 йилда эса 4-13 ва 6-19 март кунларигача давом этганлиги аниқланди. Гуллаш фазасининг бошланиш давридаги навларнинг ўзаро фарқи 2017 йилда *Субхони* навида нисбатан *Наджими* навида 4-5 кун, Моника Бланка ва Шалах навларида эса 5-6 кунгача эрта бошланди, 2018-2019 йилларда эса 2-3 кундан 11-13 кунгача фарқ қилганлиги маълум бўлди.

Меваларнинг пиша бошлаши 2017 йилда *Субхони* навида 24 июндан бошланган бўлса, 2018-2019 йилларда эса 13-15 июндан пиша бошлади. *Субхони* навида нисбатан *Наджими* навининг пиша бошлаш муддати 2017 йил 5 июнда яъни 19 кун олдин бошланган 2018- йилда 18 кун, 2019 йилда эса 18 кун фарқ қилди. Моника Бланка ва Шалах навларида эса 5-12 кунгача фарқ қилганлиги кузатилди. Мевасининг сифат кўрсаткичлари *Субхони* нави меваларига нисбатан *Наджими* навининг эрта пишиши, экспортбоплиги, ташиш ва қайтаишлашга яроқлилиги, ташқи кўриниши, мевалари эти зичлиги,

данагидан яши ажралиши қурғоқчиликка ҳамда қишга чидамлилиги ва бошқа устунлик жиҳатларини намоён қилади. Моника Бланка ва Шалах навлари эса меваларининг йириклиги, ҳосилдорлиги ҳамда қайта ишлашга яроқлилиги билан ажралиб туради.

Баргларининг тўкила бошлаш ва тугаш фазалари Субхони навида 2017-йилда 9 октябрдан бошланиб 8 ноябрда тугади, вегетация даври давомийлиги 238 кун, 2018 йилда 7 октябрдан 3 ноябрьгача вегетация даври давомийлиги 244 кун ҳамда 2019 йилда эса 27 октябрдан 21 ноябрьгача вегетация даври давомийлиги 254 кун давом этганлиги кузатилди. Субхони навида Наджими навида кўрсаткичлар 2017 йилларда тегишли тартибда 19 октябрда яъни 10 кун кеч бошланиб, тугаши 5 кун кеч тугади яъни эса 13 ноябрьгача давом этганлиги кузатилди. Вегетация даври давомийлиги 247 кун яъни 9 кунгача кечроқ тугаганлиги кузатилди. Қолган навларнинг кўрсаткичлари тегишли тартибда келтирилган (1-жадвал).

2017 йилда қисқа муддатли бўлиб ўтган совуқ ҳарорат таъсирида эрта гуллаган ўрик навларининг очилган гуллари март ойининг иккинчи декадасида бўлиб ўтган қисқа муддатли совуқ ҳаво таъсирида 30-35% гача гул куртаклари зарарланди ғунчалари нисбатан кам 10-15% гача зарар кўрди натижада ҳосилдорлик сезиларли пасайиб кетди. Шу сабабли ўрик навларида гул куртакларининг ёки гулларнинг совуқдан музлаши кузатилганда, бу ҳосилга салбий таъсир кўрсатганлиги аниқланди ҳамда мева тугиш даврларини ўзгартириб юборди, айрим йилларда эса меваларнинг бутунлай нобуд бўлишига олиб келди.

Совуқ ҳаво Қарши шаҳри ва унининг атрофидаги қишлоқларга нисбатан кучлироқ бўлиб туради. Ўсимликлардаги вегетация даври Қарши шаҳрига нисбатан 7-10 кун кеч бошланади. 2017-2019 йиллар давомида коллекцион боғлардаги дарахтларнинг уйғониши учун ҳавонинг ўртача суткалик ҳарорати 16,6⁰С ни ташкил этди. Энг паст ҳаво ҳарорати ноябр – март ойларида бўлиб, ўртача кунлик ҳаво ҳарорати 6,3⁰С ни ташкил этди. Ўртача суткалик ҳаво ҳарорати март ойининг 3-декадасидан бошлаб кўтарилиб борди. Энг юқори ўртача суткалик ҳаво ҳарорати 16,4-29,6⁰С кузатилди. 2017-2018 йил мавсумида ҳавонинг ўртача суткалик ҳарорат данак мевалиларда вегетация даврнинг бошланиши учун 13,6⁰С ни ташкил қилди. Энг паст ҳаво ҳарорати ноябр ойининг 3-декадасидан март ойининг 3-декадасигача (ўртача кунлик ҳаво ҳарорати 6,5⁰С) кузатилди. Ўртача суткалик ҳаво ҳарорати феврал ойининг 3-декадасидан бошлаб июнь ойигача кўтарилиб борди. Энг юқори ўртача суткалик ҳаво ҳарорати 24,2-29,6⁰С кузатилди.

**Ўрик навларида фенологик фазаларнинг ўртача кўрсаткичлар жадвали
2017-2019 й**

№	Навлар	Йиллар	Куртак бўриши	Гўна лаши	Гуллаши			Тўлиқ бара- чқариши	Меъаси пиша бошлаши	Бара сарга йиши	Ҳазонрезгилик			Веветлаши даври (кун)
					бошла ниши	тўлиқ гуллади	тува иши				бошла ниши	тўлиқ туғилиши	тува иши	
1	Субхони(st)	2017	15/III	18/III	21/III	26/III	30/III	14/IV	24/VI	5/X	9/X	29/X	8/XI	238
		2018	4/III	8/III	10/III	13/III	21/III	5/IV	13/VI	24/IX	7/X	25/X	3/XI	244
		2019	12/III	15/III	17/III	20/III	27/III	13/IV	15/VI	8/XI	27/X	13/XI	21/XI	254
2	Моника Бланка	2017	9/III	12/III	15/III	19/III	24/III	9/IV	23/VI	22/XI	28/X	21/XI	4/XII	270
		2018	2/III	5/III	7/III	10/III	17/III	1/IV	8/VI	18/X	27/IX	14/X	29/X	242
		2019	24/II	28/II	4/III	7/III	13/III	2/IV	15/VI	27/X	5/XI	20/XI	28/XI	274
3	Наджими	2017	11/III	14/III	17/III	21/III	26/III	10/IV	5/VI	30/X	19/X	2/XI	13/XI	247
		2018	4/III	7/III	9/III	13/III	21/III	5/IV	25/V	10/X	9/X	24/X	5/XI	246
		2019	11/III	14/III	16/III	19/III	25/III	11/IV	5/VI	3/XI	22/X	5/XI	17/XI	251
4	Шалах	2017	10/III	13/III	16/III	20/III	25/III	9/IV	16/VI	23/X	14/X	29/X	13/XI	248
		2018	3/III	6/III	8/III	11/III	18/III	2/IV	31/VI	19/X	28/IX	19/X	29/X	241
		2019	27/II	3/III	6/III	12/III	19/III	4/IV	3/VI	16/XI	8/XI	21/XI	28/XI	274

Хулоса қилиб айтиш мумкинки Моника Бланка ва Шалах навлари Наджими ва Субхони навларига нисбатан ҳосил куртакларининг бўрта бошлаши 6-8 кунгача, гуллаш фазаси 6-7 кунгача эрта гуллаши туфайли вилоятнинг чўл ҳудудларида эрта баҳорги қисқа муддатли совуқ ҳарорат таъсирида зарарланиши кузатилади. Меваларининг пишиш муддати Наджими навида Субхони, Моника Бланка ва Шалах навларига нисбатан 13-15 кунгача эрта пишганлиги кузатилди. Вегетация даври давомийлиги Моника Бланка ва Шалах навларида Наджими ва Субхони навларига нисбатан 9-12 кунгача узоқ давом этганлиги кузатилди Наджими нави қолган навларга нисбатан 6-7 кун кеч гуллаши ҳамда меваларининг пишиш муддати 13-15 кунгача эрта пишиб етилиши, етиштирилаётган ҳудуднинг тупроқ-иклимшароитларига мослашувчанлиги ва бошқа биологик хусусиятлари билан ажралиб чиқди.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Черепихина В. И.- М.Плодоводство / Под ред. Агропромиздат, 1991.- 271 с
2. Рибиков А. А, Острахова С. А. Ўзбекистон мевачилиги “Ўқитувчи” Тошкент 1981. 32-бет.
3. Туманов, И. И. Физиология закалывания и морозостойкость растений / М.: Изд-во Наука, 1979.- с. 350.
4. Шлохов, А. М. Морозостойкость цветочных почек абрикоса / А. М. Шолохов // Садоводство.- 1964.- №2.- с. 23.
5. Савина Т. М. Биология развития цветковых почек у видов абрикоса с различной зимостойкостью / Т. М. Савина, А. М. Шолохов // Повышение продуктивности абрикосовых насаждений: сб. научн. тр. Ялта, 1986. С. 15-20.
6. Соловьева М. А., Редниченко Л. С. Морозоустойчивость абрикоса, ее диагностика и выбор участка под насаждения // Садоводство и виноградарство.- 1991, № 2 - С. 10-13.

7. С. Пирс. Дала ва лаборатория тажрибалари ҳамда илмий ишланмалар натижаларини ишлаб чиқаришда синаш ва татбиқ этиш мевачиликда умум қабул қилинган «Полевые опыты с плодовыми деревьями»
8. Епифанов Б. Д., Епифанов Б. Д., Поликарпов В. П. Факторы, влияющие на устойчивость плодовых к весенним заморозкам // Садоводство.-1986.- №2 С.- 7-8.

SECTION: ECOLOGY

**Gaybulleva Madina, Maxsudova Gulnora, Abdulxayev Javohir
(Farg'ona, O'zbekiston)**

EKOTURIZMNING TABIATGA TASIRI

O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimovning 1995 yil 2 iyundagi 1162 raqamli «Buyuk ipak yo'li»ni qayta tiklashda O'zbekiston Respublikasining ishtirokini avj oldirish va respublikada xalqaro turizmni rivojlantirish borasidagi chora-tadbirlari to'g'risida»gi farmonida mamlakatimizda turistik resurslarni tadqiq qilish, ishga tushirish, bu resurslardan ichki va tashqi turizmni rivojlantirishda muntazam foydalanishni yo'lga qo'yish alohida ta'kidlangan edi. Davlatimizda ekoturizmga berilayotgan e'tibor yildan yilga ortib bormoqda.

Ekoturizmning tabiatga ta'sirini insoniyatning tabiat va uning resurslaridan noto'g'ri foydalanishi-antoropogan ta'sirlarining barchasini misol tariqasida keltirsak to'g'ri bo'ladi. Bunday ta'sirlar haqida juda ko'plab misollarni keltirish mumkin. Bu mioslarning umumiy holatlarini quyidagicha tushuntirish mumkin:

- hayvonlar va o'simliklar tabiiy yashash muhitining inson faoliyati natijasida o'zgarishi;

- geografik tabiiy muhit komponentlariga global antropogen tasir(suv yuzalari va tuproqning ifloslanishi, o'rmonlarning kesilishi va eroziyaning kuchayishi, iqlimning global o'zgarishi, atmosferaning ifloslanishi, dunyo okeanining ifloslanishi va boshq..);

- hayvonlarni sun'iy sharoitlarda saqlash, hayvon va o'simliklarning tabiiy sharoitdagi yashash jarayonlariga aralashish va boshq..

- tabiatga o'nglanmas qirg'in keltiruvchi harbiy qurollarni sinash,

- zaharli kimyoviy moddalarni ishlab chiqarish va qo'llash.

E'tibor qilsak yuqorida keltirilgan "tasirlar" o'tgan asrning ikkinchi yarmidagi insonning ilmiy-texnika taraqqiyotini rivojlantirishi natijasida sayyoramiz"tabiatini bo'ysindirish"shiori bilan ertangi kunini o'ylamasdan, kelajak avlodining tabiatdagi rizqi-nasibasini eb qo'yishini izohlash deb baholasa xato bo'lmaydi.

Ikkinchidan, "tasvirlar"ni yozgan mualliflar tabiatga Ekoturizmning tasirini emas va turizmning ham tasirini emas balki, tabiatga insoniyatning butun sivilizatsiyasi davridagi ochko'zligi va kaltafahmligi natijasida ayniqsa, o'tgan arning ikkinchi yarmidan to hozirgacha davom etayotgan tabiatni buzish, yemirish, talash va qirishining natijalarini izohlashgan.

Ekoturizmni rivojlantirar ekanmiz uning tabiatga tasiri bo'lishi kutilmagan hodisa emas. Bu tasirlarsiz Ekoturizmni rivojlantirib bo'lmaydi. Bu erda asosiy mulohaza tabiatdagi ekoturistik so'qmoqlar, ekoturistlarning nojo'ya harakatlari, qo'riqlanayotgan hududlardagi so'qmoqlarda qisqa muddatli dam olish infratuzilmalari, ekoturistlarning shovqini va chiqindilari haqida bormoqda.

Bu foydalanish tizimining uchinchi zonasi (Bufer mintaqalar (foydalanishdan olinmagan, xo'jalik faoliyati va tabiatdan ratsional foydalanishga ruxsat berilgan

bo'lib tabiatni tiklash sharoitlari ham yaratilgan) da xo'jalik faoliyatiga ruxsat berilgan.

CHunki, milliy parklar tabiat qo'riqxonalari va alohida muhofaza qilinadigan hududlarning barchasida aholi (asosan qishloq aholisi) yashashadi. Mamlakatimizdagi Zomin va Ugom-CHotqol milliy parklarining hududlarida ham ko'plab qishloqlar bor. Bu qishloq aholisi o'tgan vaqt davomida milliy park va qo'riqxonalardagi tabiiy landshaftlardan foydalanish uchun ko'plab so'qmoqlar yaratishgan.

Milliy park va qo'riqxonalardan Ekoturizmda foydalanishda dastlab ushbu so'qmoqlardan foydalanish mumkin. Ikkinchidan, hayvonot olami haqidagi Afrika, Amerika, Hindiston yoki Avstraliya davlatlari milliy parklarida olingan filmlarni ko'rsak yitqich hayvonlarning ekoturistlardan hayiqmasligini tomosha qilamiz (rasmlar). Rasmlardagi hayvonlar yovvoyi tabiatdagi eng hurkaklaridan hisoblanadi.

Lekin, Ekoturizmdagi ma'lum yillardan keyin ular albatda insonga o'rganishadi((faqat ekologik so'qmoqlar atrofida).Shuning uchun ham Ekoturizmning tabiatga salbiy tasiri(so'qmoqlar tasirida landshaftlarning emirilishi, hayvonotning, qushlarning "qochib" ketishi va tabiiy yashash muhitining o'zgarib ketishi va bo'qq..) ni vahima darajasiga ko'tarish kerak emas.Qayd qilinganlarni ilmiy adabiyotlar asosida olim R.A. Islomova ham ta'kidlaydi¹ (7-jadval).

7-Jadval

Ekoturizmning turistik ob'ektlar joylashgan tabiiy hududlarga ijobiy va salbiy tasiri

1.YAngi ish o'rinlari ochiladi, aholining bir qismi ish bilan ta'minlanadi.	1.Turistlarga yo'laklar tashkil qilinadi va ularning yurishi oqibatida tabiatning bir qismida o't-o'lanlar nobud bo'ladi.
2.Bandlik darajasi ko'tariladi, ijtimoiy barqarorlik ta'minlanadi.	2.Yo'l tushgan va chayla qurib yashagan joylarda urning qattiqlashishi evaziga er eroziyasi vujudga keladi.
3.Aholining daromadi oshadi, yashash darajasi yaxshilanadi.	3.Odamlarning shovqinidan hayvonot olamida bezovtalik paydo bo'ladi va ularning boshqa joyga ko'chishi ro'y berishi natijasida ekologik vaziyat buziladi.

¹ Ислмова Р.А., Экологик туризмни ривожлантириш муаммолари. Тошкент, 2014, 130 б.

4. Qishloq aholisining madaniy saviyasi ko'tariladi.	4. Qishloqlarda ichimlik suvi asosan oqar suv bo'lganligi tufayli, unda cho'milish natijasida suv bulg'anadi.
5. Qishloqda turistlarning talabidan kelib chiqqan holda turli xizmat ko'rsatish shakllari ko'payadi.	5. Suvga cho'milish natijasida undagi baliqlarning boshqa tomonga ko'chishi, ularni ovlash natijasida turlarning kamayishi ro'y beradi.
6. Sport turlari rivojlanadi, qishloq aholisining qam sportga qiziqishi ortadi, buning uchun tegishli imkoniyatlar yaratiladi.	6. Noqonuniy ov qilish natijasida yovvoyi hayvonlar va qushlarning turlari kamayishi, boshqa joyga ko'chishi ro'y beradi.
7. Tog' joylarda alpinizmning taraqqiy etishi kuzatiladi, tabiatdan samarali foydalanish yo'lga qo'yiladi.	7. Hayvonlarni rasmga tushirish, ularga ovqat berish natijasida, ularning yashash tarzi o'zgaradi, turli kasalliklarga chalinadi, turlarining buzilishi ro'y beradi.
8. Ekoturizmni tashkil qilish bo'yicha tajriba orttiriladi, turizmni rivojlantirishning ichki imoniyatlari ishga solinadi.	8. Turli mamlakatlardan xorijiy mehmonlarning tashrifi natijasida yuqumli kasalliklarning tarqalish xavfi paydo bo'ladi.

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlardan ma'lum bo'ladiki, Ekoturizmning rivojlanishi tabiat muhofazasi va aholining ijtimoiy-iqtisodiy yashash darajalarini oshiradi va tabiatga, uning resurslariga minimal darajalarda salbiy ta'sir qiladi. Erlarning eroziyaga uchrashi, havonot olamining "qochib" ketishi, turlarning yashash tarzining buzilishi va boshqa salbiy o'zgarishlar, suvlarning bulg'anishi Ekoturizmning "Prinsiplari", "Qoidalari" va "Talablari"ga rioya qilinmaganda yuz beradi.

Har holda olim R. A. Islomova Ekoturizm yo'nalishida mamlakatimizda birinchi bo'lib monografiya yaratdi. Monografiyada Ekoturizmni rivojlantirishdagi (Navoiy viloyatida) ko'plab muammolar aniq belgilangan. Xulosa shundan iboratki, Ekoturizmning tabiatga salbiy ta'siri va uning darajalari, ko'rsatkichlari Rossiyada va Markaziy Osiyo davlatlarida ilmiy-amaliy jihatlardan o'rganilgan emas.

Ekoturizm rivojlangan xorijiy davlatlarda bu masala qanday o'rganilganligini bilmaganligimizdan afsuslanishimiz lozim. Lekin, Ekoturizmda Ekoturizmni tashkil qiluvchilar va ekoturistlar Ekoturizmning xalqaro prinsiplarini, huquqiy me'yorlarini o'rgansalar va unga amal qilsalar, Ekoturizmda tabiatdan foydalanishning qonun-qoidalari darajasidagi ekologik monitoring tashkil qilinsa va doimiy ekologik monitoringni olib borsalar "Alohida muhofaza qilinadigan tabiiy hududlar"dan Ekoturizmda foydalanish insoniyatga va tabiat muhofazasiga faqat ijobiy "tasir" qiladi.

Fikrimizcha, Ekoturizmda tabiatga salbiy ta'sirning oldini olishda aholida va ekoturistlarda, ekoturistik bilim, ekoturistik madaniyatni shakllantirishda "tabiatga achinish his-tuyg'ularini hosil qilish lozim" degan xulosalar to'g'ri bo'lmoqda.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Дроздов А. В., Основы экологического туризма. Москва, Гардарики, 2005. 271 с.

2. Храбовченко В. В., Экологический туризм, Москва, Финансы и статистика, 2003, 172 с.
3. Косолапов А. Б., Теория и практика экологического туризма, Москва, КНОРУС, 2005, 240 с.
4. Ҳайитбоев Р., Ҳайитбоев К., Музейларда қолган ҳайвонот. Самарқанд., 2015, б
5. Исломова Р. А., Экологик туризмни ривожлантириш муаммолари. Тошкент, 2014, 130 б

SECTION: ECONOMICS

**Illiashenko Olena, Lytovchenko Olena
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
(Kharkiv, Ukraine)**

METHODOLOGICAL BASIS OF THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM COMPOSITION

Abstract. *The system of economic security of the enterprise is considered as a complex tool of security and security-oriented management of the enterprise and the object of management, the purpose of which is to ensure compliance with the state and properties of the system and the priority of system security. The necessity of building a system of economic security using the appropriate methodology is proved.*

Keywords. *Methodology, system approach, economic security, system, management, method.*

Nowadays, the scientific literature on economic security is actively discussing the need to use a systematic approach, the system of economic security is considered as a subject of economic security of the enterprise. The urgency of creating a system of economic security of the enterprise is practically not denied, there is an understanding of its necessity and managers-practitioners. In order for the system of economic security of the enterprise to adequately reflect the idea of systematization, it is necessary to build it using the appropriate methodology.

Methodology of science (in Greek Methodos – a method, method and logos - science, knowledge) - is a system of methodological and methodological principles and techniques, operations and forms of construction of scientific knowledge [1]. In each branch of science there are not only general but also specific theoretical starting points and principles that constitute its theoretical foundation. Using certain research methods, we can confirm (or refute) the theoretical assumptions on which scientific research is based.

Failure to comply with the methodology in building a system of economic security of the enterprise leads to a superficial description of the system, its unjustified simplification, poor validity and lack of system as such.

Solving the problem of methodology for building a system of economic security of the enterprise is possible using several methods, one of which is the methodology for identifying systemic ideas, described by A. Malin and V. Mukhin [2]. The emergence of a system idea as a process consists of formulating the essence of the idea, the first cycle (birth of research intention, highlighting the aspect of research, establishing the level of knowledge and expression of the essence) and the second cycle (expression of essence, system formation, ascent to system classes and interpretation of systems).

The validity of the assumption about the expediency of using the methodology in system formation in economic security science in economic security

system, described by A. Malin and V. Mukhin [2], is confirmed by the conformity of the idea of system in economic security to the requirements for presenting the idea as a system.

The system approach allows to develop and specify categories of dialectics (connection, relation, content and form, part and whole, etc.), to establish analogies between system properties, to involve equivalence relations to explain the essence of properties of various systems. Scientific knowledge in any field today cannot be imagined without a systems approach, the main means of which is systems analysis.

According to I. Blauberg and E. Yudin, the specificity of the systems approach is determined by the fact that it focuses research on the disclosure of the integrity of the object and the mechanisms that provide it, to identify various types of relationships of complex objects and bring them into a single theoretical picture [3, p. 13].

L. f. Bertalanffy, U. R. Ashby noted several significant advantages of the systems approach, which led to its widespread scientific and practical dissemination [4, 510]. These advantages are manifested in the subject area of almost any science.

With regard to economic security, these advantages are as follows:

a systematic approach allows to establish the optimal degree of analytical dismemberment of the phenomenon of economic security and to determine such an adequate "analytical unit" that does not decompose further. This provides an opportunity to establish the most valuable structural and dynamic properties of economic security, which determine its holistic research and provision;

a systematic approach generates a fundamentally new way of conducting research, which provides the opportunity to fully establish the typology, structure and logic of the relationships of the elements of the phenomenon of economic security;

a systematic approach brings the knowledge of economic security to a fundamentally new level of quality and provides an incomparably higher cognitive value of the findings of the study.

The system approach served as a methodological basis for the creation of a general theory of systems, the fundamental foundations of which were laid by O.O. Bogdanov and L. f. Bertalanffy. The foundations of the general theory of systems laid by them were significantly enriched over time due to the results of systematic research in philosophy, mathematics, biology, psychology, and engineering. According to the results of generalization of different directions of systems theory, conditions are created for the construction of a general theory of systems - systemology [5, p. 241]. Today, general systems theory is seen as a synthetic combination of a large number of studies based on a systems approach that are not interconnected within a single axiomatic nucleus.

The foundation of the theoretical basis of system formation in economic security is, on the one hand, the general theory of systems, and, on the other hand, the theoretical and explanatory basis of economic security. After all, the functioning of socio-economic systems is subject to the main principles of functioning of complex systems [6].

The main concept in systemology is the concept of "system", which uses only what develops and develops philosophical aspects of a systems approach for ontological and epistemological application [7, p. 184].

The ontological pressure in the systemic approach is composed in the first, it is reproduced in the world with the ancient Greek philosophical, using the concept of "system", composed reliably, using a homogeneous integrity and expandability. The recalls themselves explain the concept of "system" as a whole, which is made of parts. In the second half of the twentieth century to this explanation added the distribution, interaction and relationship of the parts that make up the goals (scientific works of O.O. Bogdanov, L. von Bertalanffy) [4, p. 18].

From his ontological point of view, the establishment of a large number between things and their authoritative properties within a certain integrity, used since ancient times, used in three steps:

establishing a set of properties that will increase to track performance;

search for a mathematical form between civil authorities;

establishing the repetition of the relationship between the authorities, necessary to establish the pattern.

With the development of systemology in its ontological direction began to emerge branches. According to one of them, the focus in the study of the system has shifted from the set of elements, the integrity of the system as the interaction of elements to the set of properties of the system. The main scientific achievement of this area is to identify the main property of the system - emergence: the properties of an ordered set of elements are not reduced to the properties of elements.

Thus, the content of the ontological direction in the systemic approach is reduced to the idea of the total systemic nature of the world, the classification of systemic objects (I.V. Blauberger, V.N. Sadovsky, E.G. Yudin), the principle of isomorphism (the world as a whole and any which fragment of it is a system that makes us talk about a certain analogy of systems), features and properties inherent in any system (integrity, presence of boundaries, composition, emergence, structure, connection between elements of the system and with the external environment).

The epistemological direction in the system approach is connected with the selection of the subject of knowledge and its presentation in the form of a system. And here the views of the ontological direction (the world is totally systemic) are replaced by the denial of the reality of systems, the recognition of their conventionality, abstractness and instrumentality:

system is an epistemological model of some properties of reality, a complex reflexive fusion of real and conditional, which plays the role of "auxiliary reality". Systems as such do not exist, they can not be distinguished in principle except as a mental abstraction [8, p. 17];

system is a formal concept that has no empirical meaning. Applying this concept to a particular subject means only its interpretation. The question of systemicity in relation to the subject of research is reduced to the nature of this interpretation;

system is a characteristic of the cognitive attitude to the object, the way of cognitive interpretation of the object, and therefore the same object can be studied depending on the objectives of the study and as a systemic and non-systemic.

Thus, the fundamental differences between ontological and epistemological approaches to the concept of "system" are as follows:

in the ontological approach, the formal features of thinking are directly transferred to the object under consideration;

in the epistemological approach each time the object as a system is represented in accordance with the position of the study, systemicity is considered relative, in relation to one object can be considered several systems (polysystemicity) [9, p. 37].

In characterizing the integrity of the system, attention is focused not so much on the composition of the system, but on the interdependence of system elements, which revealed various connections in systems (interaction, generation, transformation, construction, operation, development, management).

Thus, the epistemological direction in the system approach has much greater heuristic potential, as epistemological settings allow not only to state the systemic nature of the object of study, but also to clarify the nature of its integrity and provide a systematic interpretation of the object (structure, connections, functions, etc.)

However, both the ontological and epistemological directions of the systems approach create only the general basis of the system orientation of research: system perception of the world (ontology) and the selection of the subject of research and research orientation (epistemology). Clearer formal norms and logic of research of a specific subject (object, process, phenomenon, etc.) using a systematic approach sets a methodological direction that allows you to implement a systematic approach to the selected subject of study or in a specific subject field.

The concept of "approach" means a set of methodological and theoretical principles that characterize the direction of scientific research. The systems approach determines the direction of scientific research using methodological and theoretical principles that follow from the point of view of objects and processes as a whole set of elements in the set of relations and connections between them.

An important achievement of the epistemological approach for the study is the recognition of the purely theoretical nature of the concept of "system", its instrumental nature. If the first provides an opportunity to realize that the system is only a reflection of the studied reality, which reduces it, the second - to recognize that the system is a tool of cognition, which includes the task of organizing the studied reality. The phenomenon of polystructurality of the system allows us to consider the system in both vertical and horizontal section and recognize that the same element can be part of different structures of the same system.

That is why the system approach is a general scientific methodological direction, in which any object is studied as a whole set of elements in the set of relations and connections between them, ie the object is considered as a system.

REFERENCES:

1. Brokhauz, F. A. and Efron, Y. A. (1907), "Encyclopedic Dictionary", [Online], available at: www.vehi.net/brokgauz/index.html (Accessed October 30, 2017).
2. Malin A. Research of control systems. CHI Analysis and synthesis of control systems: [textbook. for universities] / A. Malin, V. Mukhin. - 2nd ed. - M.: Izd. House of HSE, 2004. - 400 p.

3. Blaubergh I. V. Formation and essence of the system approach. - M.: Hayka, 1973. - 270 c.
4. Bertalanfi L. f. General systems theory. Review of problems and results / L. F. Bertalanfi // System Research: Yearbook, 1969. - M.: Nauka, 1969. - P. 30–54.
5. Kononyuk A.E. Systemology. General theory of systems: [scientific-educational. ed.]. - Kyiv: Education of Ukraine, 2014. - Book 1. - 564 p.
6. Illiashenko O. V. Mechanisms of the system of economic security of the enterprise: monograph. Kharkiv: Machulin, 2016. 504 p.
7. Philosophy and methodology of knowledge: [textbook for masters and graduate students] / VL Obukhov, Yu. N. Solonin, VP Salnikov, VV Vasilkova. - St. Petersburg: Foundation for the Support of Science and Education in the field of law enforcement "University", 2003. - 560 p.
8. Petrushenko V. L. Philosophy and methodology of science: [textbook. aid.] / VL Petrushenko. - Lviv: Lviv Polytechnic National University, 2016. - 184 p.
9. Kartashev V. A. System systems. Essays on general theory and methodology: [monograph] / VA Kartashev. - M.: Progress-Academy, 1995. - 325 p.

SECTION: PEDAGOGY

Usmonov M., Karimova U.
Jizzax davlat pedagogika instituti,
Sodiqova Matluba, Xidirova Mehri
(Jizzax, O'zbekiston)

TA'LIMDA AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALAR FOYDALANISH

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, hayotimizning barcha jabhalarida bo'lganidek, ta'lim tizimida ham juda katta islohotlar amalga oshirildi, ayniqsa, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy axborot kommunikatsion texnologiyalarini olib kirish, ta'limni kompyuterlashtirish muammolarini hal qilish alohida ahamiyat kasb etadi. Hozirgi paytda ta'limga axborot kommunikatsion texnologiyalarini jadal tatbiq etish, ta'lim jarayonini kompyuterlashtirish, yetakchi pedagogik-uslubiy g'oyaga aylangan. Oliy ta'lim tizimida ijodkorlik va tashabbuskorlik qobiliyatiga ega bo'lgan, yuksak malakali, yangi texnika va texnologiyalarga tez moslanishga layoqatli, kelajakda kasbiy va hayotiy muammolarni mustaqil hal qila oladigan kadrlarni tayyorlashda ta'lim jarayonida fanlar bo'yicha zamonaviy o'qitish metodlarini yaratish va ular bilan fan manbalarini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi kunda tayyorlanayotgan mutaxassislarning axborot hamda kommunikatsiya tarmoqlari bo'yicha ma'lumotlari shu fanlarda o'qitilayotgan an'anaviy bo'limlar bilan chegaralanib qolmasligi zarur. Hozirgi zamon ziyoli kishisidan o'quv multimedia ilovalarini hayotga keng tatbiq etish bo'yicha zarur bilimlarga ega bo'lishi, birinchi galda esa multimedia vositalari va ularning imkoniyatlari haqida bilimlarga ega bo'lishi va ulardan hayotda amaliy foydalanish hamda hal qilinayotgan masalaning zarur yechimini ola bilishni talab etiladi. Bugungi kunda o'quv multimedia ilovalariga bo'lgan qiziqish keskin ortib bormoqda. Kompyuter texnikasining oxirgi paytlarda rivojlanib borishi ularning o'quv multimedia ilovalarini amalda tatbig'iga keng istiqbol yaratdi.

Hozirgi kunda multimediya vositalaridan foydalangan masofaviy ta'limni tashkil qilish, o'rganuvchilarning mustaqil fikrlashlari va bilim olishlari sifatini yaxshilaydi.

Rivojlangan davlatlarda ta'lim tizimining rivojlanib borishi tahlilidan shuni ko'rish mumkinki, zamonaviy axborot va telekommunikatsion texnologiyalarning rivojlanib borishi bilan bir qatorda masofaviy o'qitish modeli ham shakllanib bormoqda.

Ta'lim muammolari bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar masofaviy ta'limni XXI asrdagi ta'limning asosiy shakllaridan biri deb hisoblamoqdalar. Shuning uchun masofaviy ta'lim hozirgi paytda yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash hamda insonlarning bilim olishga nisbatan ehtiyojarini qondirishning samarali tizimiga aylanib bormoqda [1. 37].

Masofaviy o'qitishning asosiy shakllaridan biri axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'lib, u dasturlangan ta'lim g'oyasini rivojlantiradi, ta'lim texnologik variantarining hali o'rganilmagan yangi qirralarini ochadi. Axborot texnologiyalari –

bu o'quvchiga axborotni tayyorlash va uzatish jarayoni bo'lib, uning vositasi kompyuter hisoblanadi [1. 49].

Masofaviy ta'lim jarayonidagi ta'lim tizimini boshqaruvchi dasturiy mahsulot bo'lgan LMS (Learning Management System) tizimlaridan foydalangan holda tashkil etish mumkin [2. 184].

Bunday e-learning sistemalarni, ko'pincha, boshqaruv ta'limoti (Learning Management Systems - LMS) yoki virtual yaratish qurollari (Virtual Learning Environments - VLE) deb ataladi. LMS - bu nafaqat onlayn-kurslarni tuzish va ishlash, balki, uning yordamida o'quv veb saytlari bilan ishlash uchun mo'ljallangan aslahalar omboridir.

LMS tizimi masofali o'quv jarayonida keng qamrovli imkoniyatlar va o'quv jarayonida qo'l keladigan ko'plab o'quv materiallarining keng ko'lamda yoritilishi, bilim saviyasini tekshirish va boshqaruvida ishlash imkonini yaratadi. Hozirgi vaqtda LMS tizimi jahonning yirik universitetlarida qo'llab kelinmoqda. LMS tizimida taxminan 2 mln nafar faoliyat olib boruvchilar qayd etilgan, 200-ta davlatda 70-tildagi 46 ming o'quv portallari va 300 nafar dasturchi-ishlab chiqaruvchilar faoliyat olib bormoqda [3. 104].

LMS yordamida bir o'qituvchining yetarlicha sa'y-harakatlari bilan elektron o'quv kursini yaratish mumkin. LMS kurslarini yaratish uchun avvalambor ma'ruza matnlari, amaliy va laboratoriya ishlari, taqdimotlar, audio va video uchun materiallar tayyor bo'lsa, ularni LMS ga yuklashingiz mumkin. LMS da elektron ma'lumotlaringizni joylashtirish va o'z kursingizni yaratish juda oson. LMS tarkibda «Test» moduli mavjud bo'lib, u uning nisbatan murakkab qismlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonida teskari aloqa ta'lim muhitining juda muhim bo'lgan qismi bo'lsa, natijaviy baholar esa ta'limning zaruriy qismlaridan biri hisoblanadi. Test yaxshi loyihalangan bo'lib, o'quvchilar manbani kerakli darajada o'zlashtirib olishlari uchun o'qituvchiga zarur bo'lgan ma'lumotlarni taqdim qiladi. Agar teskari aloqa yetarlicha tezkor bo'lsa, u holda uning yordamida o'zlarining ishini baholash va keyingi faoliyatini belgilab olish imkonini berishi mumkinligi sababidan test jarayoni o'quvchilar uchun zarur bo'lgan qurolga aylanishi mumkin [3. 107].

Tizimni ishlab chiqaruvchilar LMS tarkibida «Test» moduliga katta hajmdagi parametrlarni qo'shganlar. Bu narsa birinchi tarafdan testni sozlashni bir necha marta murakkablashtirsa, ikkinchi tarafdan esa testni nihoyatda egiluvchan qilish imkonini beradi. Qo'shilgan test savollari testlarni umumiy savollar fondida "fanday" bo'lmasini tartiblanadi va testlar o'zgarishi mumkin. Testlash jarayoni interfeysini o'zgartirish mumkin. O'quvchilar testni bir yoki bir necha martalab bajarishlari mumkin.

Test moduli 2 ta komponent (qism, jihoz) dan tashkil topgan: test va savollar ombori. Test savollar bazasidan qo'shilgan turli tipdagi savollardan tashkil topadi. Har bir urinish avtomatik ravishda belgilanadi. O'quvchi testni tugatganidan so'ng test savollariga to'g'ri javoblarni ko'rishi mumkin. Bundan tashqari ushbu modulga o'qituvchiga baho qo'yish uskunasi tegishlidir [4. 43].

Savollar ombori ajratilgan yoki kursga belgilangan mavzular to'g'ri kelishi intizomi tartibiga qarab tuziladi.

Savollar turli tipda berilishi mumkin. Masalan: bir variantli javobi bilan, ko'p variantli javobi bilan va javob yozish imkoniyati borligi. Bundan tashqari o'quvchilar mazkur savol-javobini tushuntirib berishlari mumkin. Masofali kursni loyihalashda

savollar omborini bo'limlar, semestrlar va boshqa tashkiliy sxemalar kabi mavjud mavzularda yaratish mumkin.

Test elementlari test topshiriqlari majmuini yaratish imkonini beradi. Testlar topshiriqlari to'g'ri - noto'g'ri, qisqa matnli javob, yozishmalar, insho va boshqalarni tashkillashtirishda ko'mak beradi. Barcha savollar ma'lumotlar bazasida saqlanadi va keyinchalik o'sha kursda (yoki boshqalarda) qayta ishlatilishi mumkin. Sinovlar o'qituvchilar tomonidan (to'g'ri javoblarni ko'rsatish) yoki nazorat qilish (baholash) bo'lishi mumkin.

To'g'ridan-to'g'ri LMS Moodle tizimida savollar bankini yaratish jarayoni juda ko'p vaqt va internetga doimiy ulanishni talab qiladi. O'qituvchining ishini yengillashtirish va savollar bankini offlayn tayyorlash uchun GIFT test formatidan foydalanish juda qulaydir, bu nafaqat testlarni offlayn tayyorlash, balki uni tayyorlab bo'lgandan so'ng LMS ga yuklash imkoniyatini ham beradi.

O'quvchining xotirasini GIFT formatidagi funksiyalar va maxsus belgilar bilan zeriktirmaslik uchun Microsoft Wordda yaratilgan maxsus shablonni ishlatish tavsiya etiladi. Ushbu shablon savollar banki tezkor tayyorgarlik jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi.

Yuqoridagilardan tashqari ta'limni joriy etishning navbatdagi bosqichi birgalikda ishlashga qaratilgan LMS elementlaridan foydalanish hisoblanadi. Tizimda ushbu vositalar uchun ko'plab uskunalar taqdim etiladi: wiki, glossariylar, bloglar, forumlar, seminarlar va h.k. Shu bilan birga o'quv mashg'ulotlarini assinxron tarzda, materiallarni o'z sur'atida, real vaqtda, onlayn ma'ruzalar va seminarlarni tashkillashtirganda har bir talaba ishtiroki amalga oshirilishi mumkin. Forumlarda guruhlar haqida munozaralar o'tkazish, xabarlar baholash, ularga har qanday formatdagi fayllarni qo'shish mumkin. Shaxsiy xabarlar va sharhlarda - muallim bilan muayyan muammolarni shaxsan muhokama qilish imkoniyati mavjud. Suhbat davomida, munozaralar real vaqtda amalga oshiriladi. Xabarnomalar barcha kursiy ishtirokchilarga yoki shaxsiy guruhlariga zudlik bilan joriy voqealar haqida ma'lumot beradi: har bir talabaga yangi topshiriq haqida yozishingiz shart emas, guruh avtomatik ravishda xabarnomalar oladi.

Ushbu tizim ta'lim sifatini nazorat qilish vositalariga ega. LMS har bir talabaning portfelini yaratadi va saqlaydi: uning taqdim etgan barcha ishi, o'qituvchining mulohazalari va izohlari, forumdagi xabarlar va x.k. LMS– tarmoqdagi talabalarning faoliyatiga "tashrif buyurish"ni va ilmiy ishlarning davomiyligini nazorat qilish imkonini beradi. Natijada, o'qituvchi talabalar to'g'risidagi statistikani to'plashi mumkin: kim nimani yuklab olgan, qaysi uy vazifalari bajarilgan, yechgan testi qanday baholangan x.k. Shunday qilib, o'quvchilar mavzuni qanday o'zlashtirganligini tushunib yetadi va shu bilan birgalikda qo'shimcha o'rganish uchun materiallar ham taklif qila oladi.

LMS dan muvaffaqiyatli foydalanish uchun texnik vositalar bilan bir qatorda quyidagi tashkiliy masalalarni hal qilish kerak:

- oliy ta'lim muassasasining elektron o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash maqsadida axborot va o'quv muhitini tayyorlash;
- elektron muhitda o'qitish uslublarini ishlab chiqish, kompyuter texnologiyalari sohasida malakali kadrlar tayyorlashning tizimini jadallashtirish;
- o'quv materiallari bilan elektron ta'lim olishni yetarli darajada ta'minlash;
- elektron o'qitish uchun o'qituvchilar tayyorlash;

- o'qituvchilar tomonidan istiqbolli va tizimdan foydalanish zarurligi;
- oliy ta'lim muassasasida axborotlashtirishning multifaktor vazifalarini hal etish uchun yetarli darajada yuqori malakali dasturchilar mavjudligi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT RO'YXATI:

1. Абрамкин Г. П., Токарева О. В. Опыт использования электронных обучающих средств на практических занятиях по информатике в ВУЗЕ. http://nnz.newmail.ru/dis_psi.htm
2. Абдукадыров А. А., Эшназарова М. Ю. Электронные учебники в системе дистанционного образования // Педагогика және психология. – Алмата, 2010. №4. Б. 184-187.
3. Абдукадыров А. А., Пардаев А. Х. Масофали ўқитиш назарияси ва амалиёти. Т.: Фан, 2008. Б.104, 107..
4. Андреев А. А. Средства новых информационных технологий в образовании: систематизация и тенденции развития. В сб. Основы применения информационных технологий в учебном процессе вузов. - М.: ВУ, 1995. С. 43-48.

Мусабекова Г. Т.
(Жетысай, Казахстан)

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЭТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Резюме. В статье речь идет о формировании профессионально-этической культуры будущих педагогов

Ключевые слова: будущий учитель, формирование, профессионально-этическая культура.

Summary. The article deals with the formation of professional and ethical culture of future teachers

Keywords: future teacher, formation, professional and ethical culture.

Происшедшее падение культуры труда и нравственности делает проблему формирования профессионально-этической культуры будущих педагогов важной и актуальной. Поскольку роль школы в противостоянии этому негативному процессу невозможно переоценить. Школа, закладывая базис личностной культуры, культуры жизненного самоопределения растущего человека, должна решать важнейшие для экономики, нравственности, в целом культуры общества, задачи: передачу творческого опыта и опыта нравственного, эмоционально-ценностного отношения к миру. Многие при этом определяется гуманизацией образования, профессионализмом и высокой нравственностью педагогов. Ибо от правильно понимаемой и компетентно выполняемой ими культуротворческой функции зависит базис формирования нравственно-ценностных основ личности будущего гражданина.

Этико-педагогические воззрения отражены в легендарных трудах восточной философской мысли Аль-Фараби [1] (этические правила и нормы); Жусупа Баласагына [2] (этические и нравственные принципы); Махмуда Кашгари [3] (этические ценности и человеческие нормы поведения) и др.

Профессиональная деятельность в области образования, протекающая в сфере "человек-человек" и будучи динамичной и вариативной, предполагает глубокое овладение будущими педагогами не только определенным уровнем образовательных и профессиональных программ, но и педагогической этикой.

Без этого невозможно выполнение таких основных для педагогической деятельности функций, как коммуникативная, оценочная, информационная, конструктивно-проектировочная и др. К сожалению, в последнее время этико-педагогическая подготовка учителя, воспитателя не всегда стоит в центре педагогического процесса вуза и служит показателем готовности к профессиональной педагогической деятельности. В формировании профессиональной готовности будущего педагога выделяется несколько подструктур: теоретическая, практическая, личностно-мотивационная. Неотъемлемым компонентом каждой из этих подструктур является профессионально-этическая культура. Достижение будущим педагогом

определенного уровня профессионально-этической культуры должно способствовать формированию его и как гражданина, опирающегося на общечеловеческие нравственные принципы, и как профессионала, и как носителя и создателя культуры. Профессионально-этическая культура педагога с одной стороны отражает требования общества к соответствующему уровню его подготовки к профессиональной педагогической деятельности и представляет собой систему знаний, умений и установок в области педагогической профессии, с другой - характеризуется его отношением?: к людям, обществу, к самому себе. Профессиональная этика рассматривается как стержневой, системообразующий элемент всей профессионально-нравственной культуры педагога. Процесс овладения профессиональной этикой должен строиться на основе запросов современности и ориентировать студента на поиск путей разрешения противоречий в будущей деятельности на достаточном уровне профессионально-нравственной культуры. Для решения задач формирования профессионально-этической культуры будущих педагогов различными исследователями выделялся ряд условий и рекомендаций на этапе довузовской, вузовской и послевузовской подготовки специалистов. В вузе должна быть продуманная многогранная система профессионально-этической подготовки будущего педагога, пронизывающая аудиторские и внеаудиторские формы работы, а также учебно - практическую деятельность студентов. В процессе изучения общеобразовательных и специальных дисциплин необходимо добиваться оптимального соединения знаний основ теории с обогащением нравственной культуры студенчества, формируя у будущих педагогов профессиональную направленность и духовно-нравственные ценностные ориентации. Правомерной была бы также организация спецкурсов, спецпрактикумов, факультативов, способствующих углубленному изучению студентами профессионально-этических проблем. •Важная роль при этом принадлежит сотворчеству и взаимовоспитанию в педагогическом процессе вуза, субъектами которого являются, научно-педагогический коллектив и студенчество. Преподаватели должны действовать на основе профессиональной этики ученого, что позволит студентам испытывать моральное доверие к тем, кто их учит и воспитывает. Взаимовоспитание должно осуществляться и в системе межстуденческих взаимоотношений. Нравственное развитие студенческих групп, как показывают наблюдения, имеет ряд противоречий, которые необходимо учитывать и разрешать. Профессионально-этическая подготовка может осуществляться разнообразным комплексом методов и средств. Среди них, на наш взгляд, заслуживает внимания моделирование педагогических ситуаций, решение ситуативных педагогических задач, проведение этических деловых и ролевых игр, поскольку в них в большей степени может проявляться единство знаний, ценностных ориентаций и практических действий.

Общеизвестно, что обучающий процесс студентов, содержание которого отражено в ГОСВПО, разделяется на блоки, одним из важных и значимых из которых является педагогическая практика. Существуют различные виды практик: учебная, производственная; активная, пассивная; педагогическая, психологическая, методическая, комплексная и др., которые

отличаются и по своим срокам в неделях. Каждому из указанных видов практики предшествует изучение различных дисциплин психолого-педагогического цикла, которые обеспечивают подготовку студентов к практике. Наряду с чем, педагогическая практика будущих учителей способствует подготовке, а также завершению выпускных квалификационных работ.

К сожалению, в процессе прохождения студентами педагогической практики, приоритетными задачами становятся для будущего учителя или студента-практиканта – научиться проводить уроки, воспитательные мероприятия, в процессе проведения которых стратегия всех психолого-педагогических наблюдений концентрируется на проверке достижения цели и задач, среди которых профессиональная этика учителя порой игнорируется. В ряду запланированных задач, среди обучающей, развивающей и воспитательной, нам изредка доводилось в процессе экспериментальной работы увидеть задачи, направленные на развитие профессиональной этики, т.е. к задачам не конкретизировалась целенаправленная работа на развитие данного качества учителя. Нами была разработана система кейсовых (ситуационных) заданий и методических рекомендаций для студентов – будущих учителей в период прохождения педагогической практики, которую они должны были выполнить (таблица 1), представим фрагмент:

Таблица 1 – Кейс-задания по формированию у будущих педагогов профессиональной педагогической этики

№	Кейс	Методические рекомендации
1	Задание №1: Дружественная образовательная среда.	- Проанализируйте Устав школы на предмет наличия условий по созданию дружественной образовательной среды; - реализуется ли стратегия «школа без насилия»; - отражены ли аспекты реализации конструктивной профессиональной этики в программе развития учителя, классного руководителя;
		- Имеется ли в школе Кодекс о профессиональной этики, опишите его содержание; - ознакомьтесь с планом проведения родительских собраний и посетите ближайшее из них, опишите процессы проявления позитивной профессиональной этики учителя; - по результатам наблюдения за уроком, проанализируйте процессы демонстрации учителем профессиональной этики, отметьте её особенности и - факторы, влияющие на её проявление.

Наряду с вышеуказанным, ведущими областями для наблюдения и реализации некоторых кейсов были также: умение владеть классом, умение организовать его деятельность, мобилизовать их активность, мотивацию, соблюдение и контроль дисциплины, проявления педагогического такта, педагогического стиля, умение контролировать своё психо-эмоциональное состояние, внешний вид учителя, культура речи, проявление вербальных и невербальных средств общения, авторитет учителя.

Таким образом, акцентуация на педагогическую составляющую профессиональной компетентности учителя – профессиональную этику – в процессе прохождения студентами педагогической практики, позволяет концентрировать и аккумулировать все виды педагогической деятельности с позиций соблюдения данного педагогического явления.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Аль-Фараби. Сочинения. – Алматы, 2000
2. Баласагын Ж. Сочинения. – Алматы, 1999
3. Кашгари М. Сочинения. – Алматы, 1998

**Усмонов М., Каримова У.
Жиззах Давлат Педагогика институти,
Яхшибоева Дилафрўз, Мухаммадиева Шохиста
(Жиззах, Ўзбекистон)**

ТАЪЛИМ ВА ФАН СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДА ОЛИБ БОРИЛАЁТГАН ИШЛАРНИНГ ҲАЁТИЙЛИГИ

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ 4947-сон фармони қабул қилинди. Унда 2017-2021 йилларда Ўзбекистонда Давлат ва жамият қурилишини такомиллаштириш, қонун устуворлигини таъминлаш, суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, иқтисодий ривожлантириш ва либераллаштириш, ижтимоий соҳани ривожлантириш ва диний бағрикенглик, миллатлараро тотувлик, ўзаро манфаатли ва амалий ташқи сиёсатни яхшилашни назарда тутадиган мустаҳкам ривожланиш йўли ҳисобланади. Бу режа жуда пухта ишлаб чиқилган ва тез ривожланиш халқ ҳаётини яхшилашнинг ўзига хос йўли бўлиб, Ўзбекистонда яшаётган ҳар бир фуқарони бефарқ қолдирмайди. Унда алоҳида аҳамият касб этган таълим тизими уни қайта қуришга алоҳида эътибор қаратилган. Жумладан, таълим ва фан соҳасини ривожлантириш учун, узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, сифатли таълим хизматлари имкониятларини ошириш, меҳнат бозорининг замонавий эҳтиёжларига мос юқори малакали кадрлар тайёрлаш сиёсатини давом эттириш; таълим муассасаларини қуриш, реконструкция қилиш ва капитал таъмирлаш, уларни замонавий ўқув ва лаборатория асбоблари, компьютер техникаси ва ўқув-методик қўлланмалар билан жиҳозлаш орқали уларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш юзасидан мақсадли чора-тадбирларни кўриш; мактабгача таълим муассасалари тармоғини кенгайтириш ва ушбу муассасаларда болаларнинг ҳар томонлама интеллектуал, эстетик ва жисмоний ривожланиши учун шарт-шароитларни тубдан яхшилаш, болаларнинг мактабгача таълим билан қамраб олинишини жиддий ошириш ва фойдаланиш имкониятларини таъминлаш, педагог ва мутахассисларнинг малака даражасини юксалтириш; умумий ўрта таълим сифатини тубдан ошириш, чет тиллар, информатика ҳамда математика, физика, кимё, биология каби бошқа муҳим ва талаб юқори бўлган фанларни чуқурлаштирилган тарзда ўрганиш; болаларни спорт билан оммавий тарзда шуғулланишга, уларни мусиқа ҳамда санъат дунёсига жалб қилиш мақсадида янги болалар спорти объектларини, болалар мусиқа ва санъат мактабларини қуриш, мавжудларини реконструкция қилиш; касб-ҳунар коллежлари ўқувчиларини бозор иқтисодиёти ва иш берувчиларнинг эҳтиёжларига жавоб берадиган мутахассисликлар бўйича тайёрлаш ҳамда ишга жойлаштириш борасидаги ишларни такомиллаштириш; таълим ва ўқитиш сифатини баҳолашнинг халқаро стандартларини жорий этиш асосида олий таълим муассасалари фаолиятининг сифати ҳамда самарадорлигини ошириш, олий таълим муассасаларига қабул квоталарини босқичма-босқич кўпайтириш; илмий-тадқиқот ва инновация фаолиятини рағбатлантириш, илмий ва инновация

ютуқларини амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш, олий ўқув юртлири ва илмий-тадқиқот институтлари хузурида ихтисослаштирилган илмий-экспериментал лабораториялар, юқори технология марказлари ва технопаркларни ташкил этиш борасида алоҳида кўрсатмалар берилган. Ҳаракатлар стратегиясининг 4.4-бобида “Таълим ва фан соҳасини ривожлантириш” деб номланади. Унда узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш йўлини давом эттириш, сифатли таълим хизматлари имкониятларини ошириш, юқори малакали кадрлар тайёрлаш, кадрлар сифатини яхшилаш масаласи долзарб масала сифатида қаралади. Ўтган даврларда йиғилиб қолган муаммолар Ўзбекистонда “Таълим тўғрисида”ги Қонунни, “Умумий ўрта таълим тўғрисида”ги Низомни қайта кўриб чиқиш зарурлигини кўрсатиб қўйди. Натижада, 2017 йил 15 мартда “Умумий ўрта таълим тўғрисида”ги Низом қабул қилинди. Унга кўра мактабга фақат 7 ёшдан эмас, талабларга мос келган болалар, 6-5 ёшдан ҳам қабул қилиш мумкинлиги кўрсатилди. Таълим сифатини яхшилаш мақсадида синфда ўқувчилар сонини 35 тадан оширмаслик ушбу Низомда белгилаб қўйилди. Менимча, бу қарор шаҳар мактабларида 40-45 талаб ўқувчиларга дарс бераётган педагогларни жуда хурсанд қилди. Бу ўқувчиларга мавзуни яхшироқ етказиш учун шароит яратади. Мактабларда 10-11 синф яна қайта ташкил қилингани жуда кўп ота-оналарни ва ўқувчиларни хурсанд қилди. Чунки мактабда ўқувчилар кўпроқ банд бўладилар. Қолаверса, уларни назорат қилиш ҳам осон бўлади. Ҳозирда компетенциявий ёндашув асосида 18 та фандан умумий ўрта таълим ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими умумтаълим фанларининг такомиллаштирилган таълим стандартлари тайёрланди. Унга кўра, 2017 йил 6 апрелда 187-сон “Умумий ўрта таълим ва ўрта махсус касб-ҳунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида” ги қарори қабул қилинди. Унга биноан дарсликлар ва ўқув методик қўлланмалар янги авлодларини яратиш ҳамда амалиётда кенг қўллашни жорий этишга асосий пойдевор бўлиб хизмат қилиб келмоқда. Қолаверса, жисмонан соғлом, руҳан ва ақлан ривожланган, мустақил фикрлайдиган, Ватанга содиқ, қатъий ҳаётий нуқтаи назарга эга бўлган ёшларни тарбиялашда ҳамда уларнинг ижтимоий фаоллигини оширишда асосий таянч вазифаси бўлиб хизмат қилмоқда.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ- 4947-сон фармони.
2. “Умумий ўрта таълим тўғрисида”ги Низом. 2017 йил 15 март.
3. Интернет сайтлари.

**Халлокова Максудахон Эргашевна
(Фаргона, Ўзбекистон)**

НОДАВЛАТ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ МАЗМУНИ

Нодавлат таълим муассасаларида бошланғич синф таълим жараёнини ташкил этиш ва бошқаришга замонавий ёндашувлардан асосий мақсад бошланғич синф ўқувчиларини дарс жараёнида билимларни тез ўзлаштириб олишлари, уни мустаҳкамлаш ва турғунлигини таъминлашдан иборат. Шу нуқтаи назардан таълим жараёнида янги педагогик ва компьютер технологияларини қўллаш инсон фаоллигини белгилайдиган муҳим бир тармоққа айланмоқда. Шунинг учун нодавлат таълим мактабларида бошланғич синф ўқув фаолияти мазмунини янада бойитиш, илмий - техника жараёнининг ўзгариши билан боғлиқ таълимнинг янги назариясини яратиш, яъни ўқитиш услублари, уларни тизимли равишда бойитиб ва янгилаб бориш масаласи, таълимни тизимида юқори кўрсаткичларга эришишда энг муҳим кўрсаткичлардан биридир. Бу эса, нодавлат таълим муассасаларида фаолият кўрсатаётган педагог мутахассисларнинг мавжуд меҳнат тажрибаси ва касбий маҳорат даражасини ривожлантиришга хизмат қилувчи таълим йўналишлари ҳамда уни ташкиллаштиришнинг самарали шакл, метод ва воситаларини ишлаб чиқиб, таълим амалиётига киритиш заруратини вужудга келтирмоқда. Хусусан, илмий-техник тараққиёт натижасида таълим, фан ва ишлаб чиқариш соҳасидаги ахборотлар оқимининг ортиб бориши; амалиётда мавжуд бўлган ўқитиш методларидан замонавий илмий билимларга асосланган ўқув жараёнини ташкил этиш, инновацион таълим муҳити ва бошқа омиллар бу борада етакчи таъсир кучига айланиб бормоқда.

Изчиллик билан ривожланиб бораётган фан-технологиялар, таълим соҳасида бўладиган ўзгаришлар ва янгиланишлар узлуксиз ва замонавий янги фан - технология ютуқларига асосланган бугунги жамиятда бундай ҳолат оддий ижтимоий онг, тафаккурнинг ўсиши натижаси сифатида қаралиши керак. Бу ўринда хулосаларни таҳлил қиладиган бўлса, нодавлат таълим етиштириб бераётган “маҳсулот”га “харидор”ларнинг талаби ўз йўналишига эга бўлиб, қуйидагича кўринишларда намоён бўлмоқда:

биринчидан – нодавлат таълим муассасалари фаолиятини юритиш бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини билиш ҳамда педагогик фаолиятда самарали фойдалана олиш;

иккинчидан – таълим тизимидаги ислохотларни мавжуд назария ва таълимотларнинг ғояларига мувофиқ амалга ошириш;

учинчидан таълим соҳасида муаллифлик дастурлари ҳамда кашфиётлар учун берилаётган патентлар сонининг кўпайиши, ахборот технологияларнинг ўсиши, педагогик фаолиятнинг ташкилий жиҳатдан такомиллашуви, шунингдек, янги авлод ўқув манбаларининг яратилиши таълим сифатини оширишга хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 сентябрдаги “Халқ таълими тизимида бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора - тадбирлари тўғрисида” ПҚ–3931-сон қарорига мувофиқ Вазирлар

Маҳкамасининг Нодавлат умумтаълим ташкилотларининг намунавий уставини тасдиқлаш тўғрисида” Қарори лойиҳасида:

умумий ўрта таълимни ҳар бир шахс, жамият ва давлат манфаатларини кўзлаган ҳолда амалга ошириш, таълим олувчиларнинг жинси, миллати, дини, ирқий мансублиги ва ижтимоий келиб чиқишидан қатъий назар уларнинг ҳар томонлама камол топиши учун қулай шарт-шароитлар, ўз устида мустақил ишлашлари ва кўшимча билим олишлари учун имкониятлар яратиш;

таълим олувчилар томонидан мунтазам билим олинишини таъминлаш, уларда билим олиш эҳтиёжини ривожлантириш, базавий ўқув, илмий ва умуммаданий билимларни шакллантириш;

илғор халқаро тажрибаларни инobatга олиб, ўқитишнинг инновацион шакллари, замонавий педагогик услублари ва технологияларидан фойдаланиш асосида умумий ўрта таълим соҳасидаги самарадорлик ва натижадорликни ошириш муҳим вазифа сифатида белгилаб берилган.

Юқоридаги вазифаларни амалга ошириш таълим сифатига боғлиқ ҳолда ўқитувчиларнинг салоҳияти, илмий тадқиқот соҳасидаги фаоллиги, ўқувчилар билим олишлари учун яратилган шарт - шароитларга муштарак ҳолда кечади. Бунинг ечими таълим-тарбияга эътиборни янада ошириш, таълим-тарбия тизимидаги сифат нуқсонларни бартараф этиш орқали эришилади. Нодавлат таълим муассасаларида бошланғич синф ўқув жараёнини сифатли ташкил этиш ижтимоий категория сифатида қаралса, у қуйидаги бир қанча омиллар билан баҳоланади:

- таълим муассасасининг моддий - техник базаси;
- ўқитувчилар таркибининг асосланганлиги;
- ўқув дастурларининг сифати;
- инфратузилма сифати;
- ўқувчилар билимининг сифати;
- ўқитувчиларнинг инновацион фаоллиги.

Кузатув ва таҳлилларимиз юқоридаги омиллар билан бир қаторда, таълим сифати, биринчи навбатда, бошланғич синф ўқитувчиларининг салоҳиятига боғлиқлигини кўрсатди. Ўқитувчи нафақат ўқувчиларга билим беради, балки таълим олувчиларга миллий анъаналар ва умуминсоний қадриятлар асосида таълим бериш, миллий ҳамда умумбашарий қадриятларни уйғунлаштириш асосида юксак маънавий-ахлоқий фазилатларни тарбиялаш, ўз ватанига ва халқига содиқ фуқарони шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Шу нуқтаи назардан нодавлат таълим муассасалари бошланғич синф ўқитувчисининг педагогик маҳорати алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, у асосан қуйидаги компонентларни ўз ичига олади:

- ўқитувчининг педагогик маҳорати, болажонлиги, ўз соҳаси бўйича танилганлиги, илмий мактабининг мавжудлиги;
- компетентлилик даражаси – ўз мутахассислиги бўйича юқори билим ва тажрибага эга бўлиши;
- кузатувчанлиги – ўқувчилардаги қобилиятларни ва индивидуал хусусиятларини иқтидорини илғаб олиши;
- ўқувчилар ташаббусини рағбатлантириш;
- инновацион педагогик ютуқлари ва замонавий педагогик тажрибаси;

- педагогининг касбий педагогик таххислаш методлари, иммитацион ролли технологиялар ва жамоавий фикрлаш фаолиятини тарбиялаш.

Нодавлат таълим муассасаларида бошланғич синф таълим жараёнини ташкил этиш ва бошқариш ўз ўзини ривожлантириш, такомиллаштириш ва ўз ўзини баҳолаш тизими асосида амалга оширилиши лозим. Айнан ушбу вазифада таълим сифат ва самарадорлигини оширишда замонавий ёндашувлар муҳим аҳамият касб этади.

Нодавлат таълим муассасалари бошланғич синф ўқув фаолияти сифатини таъминлашда ўқув жараёнининг илмий, ахборот ва ўқув-услубий таъминоти алоҳида аҳамиятга эга. Ҳозирги кунда ушбу масала ечими биз томонимиздан тавсия этилган модулли ишланма асосида амалга оширилмоқда. Модулли ишланма бошланғич синф ўқув фаолияти мазмунини ўзида акс эттиради. Модулли ишланма бошланғич синф ўқув материалларини тўлиқ ва сифатли ўрганиш учун зарур бўлган ўқув услубий ҳужжатлар ва ўқитиш воситалари мажмуи бўлиб ҳисобланади.

Модулли ишланма – давлат таълим стандарти ва ўқув режасида белгиланган билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш, ўқув жараёнини комплекс лойиҳалаш асосида кафолатланган натижаларга эришиш, ўқувчилар ижодий тафаккурини шакллантириш, ҳар бир дарсни замонавий педагогик технологиялари ёрдамида лойиҳалаш ҳамда назоратни амалга оширишни таъминлайди. Модулли ишланма бошланғич синф ўқувчилари ижодий қобилиятларини ривожлантиришга қаратилган ўқув-услубий манбалар, дидактик воситалар ҳамда материаллар, электрон таълим ресурслари, баҳолаш методлари ва мезонлари, медиатеchnологиялардан фойдаланиш имкониятларини ўз ичига олади.

Нодавлат таълим муассасаларининг ўқув-услубий модулли ишланмаси - ўқув меъёрий ҳужжатлар, бошланғич синф ўқув материаллари доирасида ўқувчилар ўзлаштириши лозим бўлган таълим мазмуни ва уни ўзлаштиришнинг инновацион услубиёти ва замонавий технологияларга асосланган ўқув услубий воситалардан иборат. Ўқув-услубий модулли ишланмага қуйидаги умумий талаблар қўйилади:

- ишланманинг давлат таълим стандартларига мослиги;
- шахсга йўналтирилганлиги;
- ўқувчиларнинг ижодий тафаккурларини шакллантиришга хизмат қилиши;
- таълим олувчиларнинг индивидуал ижобий хусусиятлари ва қобилиятларини аниқлаш, қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш, уларнинг юксак даражада таълим олишлари, ижодий имкониятларини ривожлантиришлари ва рўёбга чиқаришлари учун шарт-шароит яратиб берилганлиги;
- таълим олувчиларнинг ҳаёти, соғлиғи ва ҳуқуқлари муҳофаза қилинишини таъминлаш, уларнинг қадр-қимматини эъзозлаш;
- ўқувчиларни ёш хусусиятларига қараб инновацион фаолиятга ундаши;
- таълим олувчиларда меҳнат қилиш ва мустақил ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантириш, уларни касбий йўналтиришга ва касб танлашига кўмаклашиш.

Ўқув-услубий модулли ишланмага қуйидаги умумий дидактик талаблар назарда тутилиши лозим:

- ўқув-услубий модулли ишланма мазмунининг ўқувчиларнинг ёш ва физиологик хусусиятларига мослиги ва мақсаднинг аниқлиги;
- мақсад ва натижаларнинг ўзаро уйғунлиги, натижанинг кафолатланганлиги;
- ўқув машғулоти мазмунининг лойиҳалаштирилганлиги;
- замонавий илмий билимларга асосланганлиги;
- модулли ёндашувга асосланганлиги;
- ўқув-услубий модулли ишланма мазмунининг давлат таълим стандартлари ўқув режасига мослиги, мувофиқлиги, тизимлилиги, инновацион ёндашувга асосланганлиги.

Ўқув-услубий модулли ишланма яратишда қуйидаги услубий талаблар белгиланади:

- ўқув дастурини ўзлаштиришга мотивлаштирилганлиги;
- ўқувчиларнинг ижодий қобилиятларини, нутқ маданиятини, коммуникатив салоҳиятини ривожлантиришга қаратилганлиги;
- ўқиш, ёзиш, сон ва санок системаси, чет тили, мусиқа ва дунёвий билимларни эгаллашга бўлган назарий билимларни аниқ ва равшан етказиб берилиши;
- баҳолаш диагностика мезонларининг тўғри ва ҳаққонийлиги;
- инновацион ёндашув тамойилларининг асосланганлиги;
- янги педагогик технологиялар, ўқитишнинг интегратив ва интенсив методларининг татбиқ қилинганлиги.

Ўқув-услубий модулли ишланма яратишда қуйидаги техник талаблар белгиланади:

- ўқув-услубий модулли ишланма замонавий дизайнда яратилиши;
- ўқув-услубий модулли ишланма таркиби сифатли ва жозибали бўлиши;
- ўқув-услубий модулли ишланмада мавзуни асосини белгиловчи муҳим жиҳатларнинг алоҳида ажратиб кўрсатилиши;
- техник воситалардан фойдаланилганлигининг акс этиши;
- ўқув-услубий модулли ишланмада мавзу моҳиятини соддадан мураккабга қараб ёритишга хизмат қидувчи презентацияларнинг расмийлаштирилганлиги;
- аудио ва видеонамойишлар, кўргазмали ўқув воситаларининг акс эттирилганлиги.

Ўқув услубий модулли ишланма мазмуни нодавлат таълим муассасалари бошланғич синф учун жорий қилинган ДТС талабларига жавоб бериши ва бошланғич синфлари учун мўлжалланган дарсликлар билан уйғунлаштирилиши, ўқувчиларнинг ўқув билув фаолиятини фаоллаштиришнинг муҳим омили ва бошланғич синф ўқитувчилари учун дастуруламал қўлланма бўлиши лозим.

Таълим-тарбия мазмунининг жамият эҳтиёжларига мос келиши тамойили – мазкур тамойил жамият эҳтиёжларини маълум даражада таълим-тарбия асосида ҳал этилишини ифодалайди. Ушбу тамойилларга амал қилиш

таҳсил олувчи ва ўқитувчининг биргалиқдаги самарали фаолиятига замин яратади ҳамда кўзланган мақсадга эришишини тезлаштиради.

Шундай экан, педагогик технологиянинг асосий тамойиллари, яъни, дастлабки қоидалари ана шулардан иборат. Уларга амал қилган ҳолда педагогик фаолиятни ташкил этиш ўқитувчининг педагогик маҳоратини ошиб бориши, таҳсил олувчиларнинг ақлий ва ахлоқий сифатларни эгаллашлари, шунингдек, уларда шахсий тажрибаларнинг ҳосил бўлишига замин яратади.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика. – Екатеринбург: Деловая книга, 1996. – 344 с.
2. Бегимкулов. У.Ш. Педагогик таълим жараёнларини ахборотлаштиришни ташкил этиш ва бошқариш назарияси ва амалиёти. Пед.фан.док....дисс. – Т., 2007. – 305 б.
3. Гусинский Э. Н. Образование личности: Пособие для преподавателей. – М.: Интерпракс, 1994. – 126 с.
4. Данияров Б. Х. “Яхши муаллим – сифатли таълим” номли ташкилий-методик тадбирлар комплекси – педагогик инновация сифатида // Узлуксиз таълим. – Тошкент, 2015. – № 1. – Б. 3-13.
5. Иноятов У. И. Управление качеством образования на уровне профессионального колледжа: Монография. – Ташкент: Молия, 2002, 105 с.
6. Поташник М. М. Управление современной школой. – М.: Новая школа, 1995. – 159 с.
7. Ғозиев Э. Тафаккур психологияси. – Тошкент: Ўқитувчи, 1990. – 183 б.
8. Ғуломов С. С. Менежмент асослари. – Тошкент: Шарқ, 2002. – 366 б.

SECTION: PHARMACEUTICAL SCIENCE

**Maliuhina O. O., Smoilovska H. P.
(Zaporizhzhia, Ukraine)**

STUDY OF THE CONTENT OF UNSATURATED FATTY ACIDS IN SEEDS OF TAGETES ERECTA L. VAR. «ALBATROS»

Annotation. *The paper considers the results of a study of the content fatty acids in the vegetable plant raw materials (seeds) *Tagetes erecta* L. var. «Albatros». The fatty acid content was determined by gas chromatography. The quantitative content of fatty acids was determined by the method of internal normalization, taking the sum of the areas of all peaks for 100%. As a result of the experiment, it was found that in the seeds of *Tagetes erecta* L. var. «Albatros» are dominated by polyunsaturated fatty acids. The main unsaturated fatty acids of the studied vegetable plant material are linolenic (up to $35.970 \pm 1.799\%$) and linoleic (up to $26.492 \pm 1.325\%$) acids.*

Ключевые слова: *Tagetes erecta* L., fatty acids, unsaturated fatty acids, marigold, seeds.

Fatty acids in the human body perform a number of such biological functions as participation in the synthesis of thromboxanes, prostaglandins, structural elements of biological membranes, hormones, so they are promising for the production of medicaments with a wide spectrum of action [1-4]. Vegetable raw materials are an important source of fatty acids [4].

Tagetes erecta L. is a widespread, cultivated species of the genus *Tagetes* L. (Asteraceae), which known for the content of a large amount of biologically active substances, including carotenoids, flavonoids, essential oil, hydroxycinnamic acids, vitamins [5, 6]. Extracts from plant materials of marigolds exhibit antimicrobial, antifungal, antioxidant, wound healing, gastroprotective and hepatoprotective activity, and it is used to treat wounds and burns [5-7].

Despite the fact, that *Tagetes* species are used to treat a variety of diseases, the fatty acid composition of marigolds has not been studied enough. Therefore, the study of the qualitative and quantitative composition of the fatty acids of the seeds of *Tagetes erecta* L. is a big practical importance.

The aim of the work was to study of the content of unsaturated fatty acids in the seeds of *Tagetes erecta* L. var «Albatros».

Materials and methods. Marigold seeds were collected during the period of full maturity (July-August 2019) on the area of Ukraine. Seeds was dried to an air-dry state in an oven at a temperature of + 60°C [1]. The content of unsaturated fatty acids in vegetable raw materials was perform by gas chromatography according to the method of State Standrt 304187-96 «Vegetable oils. The method of determining the fatty acid composition». The quantitative content of fatty acids was determined by the method of internal normalization, taking the sum of the areas of all peaks for 100% [8, 9]. The results reported in this study are the average of at least five

measurements and they were expressed as means \pm standard deviations. The received data were calculated and statistically analyzed using the Statgraphics software "Microsoft Office Excel 10".

Results and discussion. Up to 6 unsaturated fatty acids were determined by gas chromatography in vegetable raw materials of *Tagetes erecta* L. var. «Albatros» (Fig. 1).

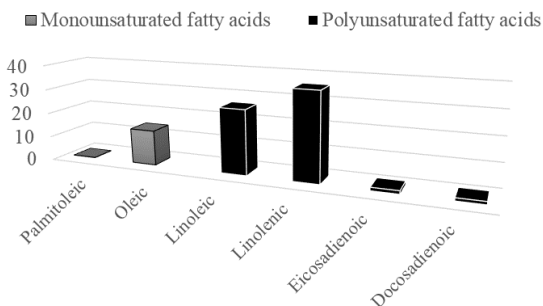

Fig. 1. Unsaturated fatty acids of *Tagetes erecta* L. var. «Albatros» seeds

As a result of the experiment, it was found that in the seeds of *Tagetes erecta* L. var. «Albatros» are dominated by polyunsaturated fatty acids (up to $41 \pm 2.05\%$ of the total fatty acids). The main unsaturated fatty acids of the studied vegetable plant material are linolenic (up to $35.970 \pm 1.799\%$) and linoleic (up to $26.492 \pm 1.325\%$) acids. Oleic acid is present in a significant amount (up to $14,371 \pm 0.72\%$). Eicosadienoic and docosadienoic fatty acids are present in small amounts, palmitoleic acid is present in trace amounts (up to 0.1%). The results of the study show the necessity for all round study of vegetable plant material in the seeds of *Tagetes erecta* L. var. «Albatros» as a promising plant source of unsaturated fatty acids.

Conclusions. The content of unsaturated fatty acids in the seeds of erect marigolds of the «Albatros» variety (*Tagetes erecta* L. var «Albatros») was studied. It has been fixed that polyunsaturated fatty acids dominate in the studied vegetable plant raw materials, the main of which are linolenic and linoleic acids.

REFERENCES:

1. Kyslychenko V. S., Zhuravel I. O., Marchyshyn S. M., Minarchenko V. M., Khvorost O. P (2015), «Pharmacognosy: the basic textbook for students of higher educational institutions (pharmaceutical faculties)»[Farmakohnoziia: bazovyi pidruch. dlia stud. vyshch. farmats. navch. zakl. (farmats f-tiv) IV rivnia akredytatsii], NFaU: Zoloti Storinky, Kharkiv, 736 p.
2. Mykhailenko N. F. (2016) "Polyunsaturated fatty acids of water-plants: properties and prospects of application" [«Polinenasycheni zhyrni kysloty vodorostei: vlastyosti ta perspektyvy zastosuvannia»], Naukovi chasopys NPU Imeni M. P. Drahomanova. Seryia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy, № 53, pp. 176-183

3. Pozdnyakov A. A., Pozdnyakov A. M. Alabovsky V.V., "The Role of Fatty Acids in the Nutritional Component of the Current Generation of Adopted Baby Food Formulas" [«Mesto y rol zhyrnykh kyslot v nutrytyvnoi sostavliaiushchei sovremennoho pokoleniya adaptirovannykh smesei»], Belgorod State University Scientific Bulletin. Medicine. Pharmacy, Vol. 16 (135), available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/mesto-i-rol-zhirnyh-kislot-v-nutritivnoy-sostavlyayushey-sovremennogo-pokoleniya-adaptirovannyh-smesey>.
4. Fernandes L., Raalhosa E., Pereira J. A., Saraiva J. A., Casal S. (2018) «The Unexplorer Potential of Edible Flowers Lipids», Agriculture, №8 (146). available at: https://www.researchgate.net/publication/327793888_The_Unexplored_Potential_of_Edible_Flowers_Lipids
5. Li-wei XU, Juan C., Huan-Yang QI, Yan-ping SHI (2012) «Phytochemicals and Their Biological Activities of Plants in Tagetes L.», Chinese Herbal Medicines, №4 (2), pp. 103-117.
6. Salehi B., Valussi M., Morais-Braga M.F.B., Carneiro J.N.P., Leal ALAB, Coutinho HDM, Vitalini S, Kręgiel D, Antolak H1, Sharifi-Rad M, Silva NCC, Yousaf Z, Martorell M, Iriti M, Carradori S, Sharifi-Rad J (2018) «Tagetes spp. Essential Oils and Other Extracts: Chemical Characterization and Biological Activity», Molecules, №23 (287). available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/30388858>
7. Kusmiati, Caesarianto W., Afiati F., Hutabarat R. (2019) «Effect luein of marigold flower (Tagetes erecta L.) on decreasing glucose and malondialdehyde levels in Alloxan-induced blood mice», AIP Conference Proceedings, AIP Conference, available at: <http://aip.scitation.org/doi/abs/10.1063/1.5115726>
8. «State Standrt 30418-96 Vegetable oils. The method for determination of fatty acids compositions» [«HOST 30418-96 Masla rastytelnye. Metod opredeleniya zhyrnokyslotnoho sostava»], available at: <http://docs.cntd.ru/document/gost-30418-96>.
9. «State standard of Ukraine ISO 5509-2002 Animals and vegetable fats and oils. Preparation of fatty acids methyl esters» [«DSTU ISO 5509-2002 Zhyry tvarynni i roslynni ta olii. Pryhotuvannia metylovykh efiriv zhyrnykh kyslot»], available at: http://document.ua/zhiri-tvarinni-i-roslinni-ta-oliyi_-prigotuvannja-metilovih--std9838.html

SECTION: SCIENCE OF LAW

Berdilo Rodica
Judecătoria Chişinău
Departamentul Drept Penal, Universitatea de Stat din Moldova
(Chişinău, Moldova)

EROAREA DE FAPT ÎN CAZUL OMORULUI SĂVÂRŞIT ÎN STARE DE AFECT

Adnotare. În acest articol este efectuată analiza particularităţilor şi efectelor următoarelor tipuri ale erorii de fapt în conjunctura infracţiunii prevăzute la art. 146 din Codul penal al Republicii Moldova: 1) eroarea cu privire la obiectul juridic al infracţiunii; 2) eroarea cu privire la obiectul material al infracţiunii; 3) eroarea cu privire la identitatea victimei; 4) eroarea cu privire la calitatea specială a victimei; 5) eroarea cu privire la numărul de victime; 6) eroarea cu privire la metoda de comitere a infracţiunii; 7) eroarea cu privire la urmările prejudiciabile; 8) eroarea cu privire la legătura cauzală. Se ajunge la concluzia că eroarea de fapt esenţială, manifestată în cazul omorului săvârşit în stare de afect, impune aplicarea art. 27 şi 146 din Codul penal al Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: omorul săvârşit în stare de afect; eroare de fapt; obiectul juridic al infracţiunii; obiectul material al infracţiunii; victima infracţiunii; metoda de comitere a infracţiunii; urmările prejudiciabile ale infracţiunii; legătura cauzală.

Бердило Родика
Суд Кишинёва
Департамент уголовного права Государственного университета Молдовы
(Кишинев, Молдова)

ФАКТИЧЕСКАЯ ОШИБКА В СЛУЧАЕ УБИЙСТВА, СОВЕРШЕННОГО В СОСТОЯНИИ АФФЕКТА

Аннотация. В данной статье анализируются особенности и последствия следующих видов фактической ошибки в случае преступления, предусмотренного ст. 146 Уголовного кодекса Республики Молдова: 1) ошибка в объекте преступления; 2) ошибка в предмете преступления; 3) ошибка в личности потерпевшего; 4) ошибка в специальном качестве потерпевшего; 5) ошибка в количестве потерпевших; 6) ошибка в способе совершения преступления; 7) ошибка в тяжести последствий преступления; 8) ошибка в причинно-следственной связи. Делается вывод, что существенная фактическая ошибка, допущенная в случае убийства, совершенного в состоянии аффекта, требует применения ст. 27 и 146 Уголовного кодекса Республики Молдова.

Ключевые слова: фактическая ошибка; объект преступления; предмет преступления; потерпевший от преступления; способ совершения преступления; последствия преступления; причинно-следственная связь.

*Berdilo Rodica
Chisinau Court
Department of Penal Law, Moldova State University
(Chisinau, Moldova)*

FACTUAL ERROR IN THE CASE OF MURDER IN THE HEAT OF PASSION

Abstraction. *This article analyzes the particularities and effects of the following types of factual error in the conjuncture of the crime provided in art. 146 of the Criminal Code of the Republic of Moldova: 1) error regarding the legal object of the crime; 2) error regarding the material object of the crime; 3) error regarding the identity of the victim; 4) error regarding the special quality of the victim; 5) error regarding the number of victims; 6) error regarding the method of committing the crime; 7) error regarding the prejudicial consequences; 8) error regarding the causal link. It is concluded that the essential factual error, manifested in the case of murder in the heat of passion, requires the application of art. 27 and 146 of the Criminal Code of the Republic of Moldova.*

Keywords: *factual error; legal object of the crime; material object of the crime; victim of the crime; method of committing the crime; prejudicial consequences of the crime; causal link.*

În opinia lui O. V. Us, „la calificarea infracțiunii, în caz de eroare a subiectului infracțiunii, este necesar să aflăm: 1) este oare subiectul pasibil de răspundere penală dacă admite o eroare la săvârșirea unei fapte prejudiciabile; 2) dacă da, atunci cum trebuie calificată fapta comisă de subiect”. [1, p. 94] În același timp, O. F. Aitova și T.S. Kneazkova menționează: „În procesul de calificare a unei fapte săvârșite în prezența erorii de fapt, deoarece în legea penală nu sunt stabilite reguli pentru o astfel de calificare, este posibil ca cel, care aplică legea penală, să admită o eroare. Aceasta, la rândul său, poate cauza un prejudiciu grav atât drepturilor unei persoane concrete, cât și sistemului juridic penal în ansamblul său. Or, un asemenea rezultat negativ afectează justețea soluționării problemelor privind vinovăția sau nevinovăția unei persoane, echitatea pedepsei aplicate și alte aspecte de natură penală”. [2]

Ținând cont de semnificația instituției erorii de fapt pentru calificarea corectă a infracțiunii și pentru buna desfășurare a unui proces echitabil, ne propunem să examinăm în cele ce urmează eroarea de fapt admisă de subiectul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM.

În opinia lui S. Copețchi și I. Hadîrcă, eroare de fapt este „reprezentarea greșită a făptuitorului referitoare la împrejurările de fapt ce constituie semne obiective ale componenței de infracțiune și care determină caracterul infracțiunii și gradul de pericol social”. [3, p. 178] Reieșind din această definiție, eroarea de fapt poate viza obiectul infracțiunii sau latura obiectivă a infracțiunii. În continuare, vom analiza particularitățile și efectele următoarelor tipuri ale erorii de fapt în conjunctura infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM:

- 1) eroarea cu privire la obiectul juridic al infracțiunii;
- 2) eroarea cu privire la obiectul material al infracțiunii;

- 3) eroarea cu privire la identitatea victimei;
- 4) eroarea cu privire la calitatea specială a victimei;
- 5) eroarea cu privire la numărul de victime;
- 6) eroarea cu privire la metoda de comitere a infracțiunii;
- 7) eroarea cu privire la urmările prejudiciabile;
- 8) eroarea cu privire la legătura causală.

În legătură cu primul dintre aceste tipuri, O. V. Us explică: „Eroarea cu privire la obiectul juridic al infracțiunii se exprimă în reprezentarea greșită a subiectului infracțiunii, referitoare la esența (natura) socială și juridică a relațiilor sociale cărora infracțiunea le aduce atingere efectivă sau potențială. În acest caz, subiectul infracțiunii își direcționează eforturile în scopul de a aduce atingere unor relații sociale, însă, de fapt, lezează alte relații sociale”. [1, p. 94] Altfel spus, suntem în prezența unei confuzii care afectează reprezentarea subiectului cu privire la conținutul obiectului juridic al infracțiunii pe care o săvârșește.

Gh. Fortuna sugerează situațiile în care am putea vorbi despre eroarea cu privire la obiectul juridic al infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM: „În unele cazuri, este posibilă metamorfozarea erorii cu privire la identitatea victimei în eroarea cu privire la obiectul juridic al infracțiunii. În acest caz, trebuie respectate regulile de calificare a infracțiunii pentru eroarea de ultimul tip. De exemplu, este posibil ca făptuitorul să intenționeze să atace o persoană care beneficiază de protecție internațională, dar, din greșeală, să arace o victimă care seamănă la exterior cu persoana vizată. În acest exemplu, [...] fapta trebuie calificată [...] ca tentativă la infracțiunea preconizată, adică în baza art. 27 și alin. (3) art. 142 CP RM, reieșind din orientarea intenției”. [4]

Suntem de acord cu această soluție, care ia în calcul concurența dintre norma generală (art. 145 CP RM) și norma specială (alin. (3) art. 142 CP RM). Dacă însă luăm în considerare regula de calificare de la lit. a) art. 117 CP RM, datele problemei se schimbă. Astfel, dacă făptuitorul, aflat în stare de afect survenită în mod subit, provocată de actele de violență sau de insultele grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale unei persoane care beneficiază de protecție internațională, omoară din greșeală o victimă care seamănă la exterior cu persoana vizată, răspunderea se va aplica în baza art. 146 CP RM. Această soluție de calificare este rezultatul aplicării regulii de calificare de la lit. a) art. 117 CP RM. Aceeași soluție – 146 CP RM – se impune în cazul în care eroare cu privire la identitatea victimei se suprapune concurenței dintre art. 146 CP RM, pe de o parte, și alte norme care prevăd cazuri speciale de omor (lit. a) art. 135, lit. a) alin. (2) art. 135¹, alin. (4) art. 137, alin. (5) art. 137³, art. 342 CP RM), pe de altă parte.

Astfel, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, eroarea cu privire la obiectul juridic nu este esențială. Efectul atenuant al acestui articol face imposibilă metamorfozarea erorii cu privire la identitatea victimei în eroarea cu privire la obiectul juridic al infracțiunii. Recunoaștem că soluția, pe care o propunem, nu ține cont de orientarea intenției făptuitorului. Însă, dacă am ține cont de această orientare, atunci ar fi ignorată starea emoțională a făptuitorului. Ceea ce ar echivala cu interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale.

Referitor la eroarea cu privire la obiectul material al infracțiunii, un alt tip erorii de fapt, V. N. Vinokurov menționează: „Nu este socialmente periculoasă fapta care nu afectează interesele persoanelor ce reprezintă elementul principal al

relațiilor sociale. Astfel, absența subiectului relației sociale, adică a principalului element al acesteia, ne permite să vorbim despre lipsa relației sociale ca obiect juridic special al infracțiunii”. [5]

De altă părere sunt S. Brînza și V. Stati: „Cerința ca fapta subiectului să se îndrepte contra unui om viu ridică problema dacă poate fi sancționată sau nu, de exemplu, fapta persoanei care, fără a-și da seama că ținta atacului său este o persoană care decedase cu puțin timp înainte, efectuează o împușcătură ochită în capul acesteia. În cazul dat, cele săvârșite reprezintă tentativa de omor. Această soluție de calificare își desprinde argumentele din necesitatea protejării eficiente și oportune a ordinii de drept, precum și din latura subiectivă a infracțiunii, din atitudinea deosebit de periculoasă a făptuitorului pentru societate. Numai din cauze independente de voința făptuitorului nu și-a produs efectul acțiunea acestuia, îndreptată nemijlocit spre lipsirea de viață a victimei”. [6, p. 157] În mod similar, Gh. Fortuna susține: „Fapta, săvârșită asupra obiectului material care nu este cuprins de intenția făptuitorului, asupra unui obiect material nul sau asupra unui obiect material care, din cauze independente de voința făptuitorului, lipsea în momentul săvârșirii infracțiunii, se califică drept tentativă de infracțiune, reieșind din orientarea intenției”. [4]

Susținem pozițiile exprimate de S. Brînza, V. Stati și Gh. Fortuna. În cazul erorii cu privire la obiectul material al infracțiunii, fapta trebuie calificată drept tentativă la infracțiunea care era cuprinsă de intenția făptuitorului. Această concluzie decurge din art. 27 CP RM. Lipsa obiectului material al infracțiunii, prevăzute la art. 146 CP RM, nu este un motiv pentru a nu reține la calificare tentativa de omor săvârșit în stare de afect. Or, în această situație, acțiunea sau inacțiunea intenționată a făptuitorului (care se află în stare de afect survenită în mod subit, provocată de actele de violență sau de insultele grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei) este îndreptată nemijlocit spre lipsirea de viață a acestei victime. Din cauze independente de voința făptuitorului (moartea victimei nemijlocit înainte de acțiunea sau inacțiunea făptuitorului), eforturile acestuia nu-și ating efectul. Cadavrul (obiectul material real) nu corespunde parametrilor obiectului material aflat în reprezentarea făptuitorului – corpul unei persoane în viață. În consecință, se impune calificarea faptei săvârșite ca tentativă de omor săvârșit în stare de afect.

Următorul tip al erorii defapt, relevabil în contextul studiului de față, este eroarea cu privire la identitatea victimei.

În doctrina penală este consacrat următorul punct de vedere privitor la acest tip al erorii de fapt: „Chiar dacă din eroare [făptuitorul] a omorât o altă persoană (*error in persona*) [...], infracțiunea de omor va exista, deoarece legea nu ocrotește viața unei persoane concrete, ci viața oricui”. [7, p. 64] O poziție similară o au S. Brînza și V. Stati: „În cazul erorii asupra identității victimei (*error in personam*), dacă prin săvârșirea omorului făptuitorul urmărește interesul material, calificarea trebuie să se facă conform lit. b) alin. (2) art. 145 CP RM. În cazul dat, nu putem reține tentativa de infracțiune: nu se poate afirma că ceea ce a avut făptuitorul în reprezentarea lui subiectivă nu și-a găsit confirmare în realitatea obiectivă. Agravanta „din interes material” există chiar dacă nu a fost deloc realizată satisfacerea interesului material. Deci, în cazul analizat, eroarea asupra identității

victimei este o eroare neesențială. Ea nu poate influența răspunderea făptuitorului”. [6, p. 179]

O asemenea părere este aplicabilă în cazul omorului săvârșit din interes material, dar și în cazul altor infracțiuni. Or, viața oricărei persoane este apărată egal împotriva oricărei infracțiuni. Întrebarea este dacă o astfel de părere se aplică în cazul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM.

Caracterul neesențial al erorii cu privire la identitatea victimei rezultă din constatarea făcută de T.G. Cernenko: „Erorile de fapt cu privire la circumstanțele, care nu fac parte din semnele componenței de infracțiune, nu influențează calificarea infracțiunii”. [8] Mai tranșantă este L.E. Spiridonova: „În cazul unui omor simplu, ca semn al componenței de infracțiune apare persoana privită ca individ. Calitățile, ce caracterizează persoana victimei (anumite caracteristici socio-demografice) dobândesc valențe constitutive (care au semnificație la calificarea infracțiunilor) numai în cazurile specificate de legiuitor (de exemplu, omorul săvârșit cu bună-știință asupra unei femei gravide, omorul copilului nou-născut săvârșit de către mama acestuia etc.)”. [9] De asemenea, Gh. Fortuna afirmă: „La erorile simple privind persoana se raportează erorile cu privire la identitatea victimei, admise la comiterea infracțiunilor în lipsa condițiilor care au ca efect constituirea în Codul penal al Republicii Moldova a componențelor de infracțiuni cu circumstanțe agravante sau cu circumstanțe atenuante (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Astfel de erori nu pot avea un impact asupra calificării infracțiunii. La erorile complexe privind persoana se raportează erorile admise la săvârșirea infracțiunilor cu circumstanțe agravante sau cu circumstanțe atenuante”. [10]

Așadar, eroarea cu privire la identitatea victimei se transformă în eroarea cu privire la calitatea specială – agravantă sau atenuantă – a victimei în cazul când făptuitorul are o reprezentare greșită tocmai cu privire la o astfel de calitate specială. Eroarea cu privire la identitatea victimei este o eroare de fapt neesențială, în timp ce eroarea cu privire la calitatea specială a victimei este o eroare de fapt esențială.

În legătură cu eroarea cu privire la calitatea specială a victimei, pune în gardă următoarea opinie exprimată de L.E. Spiridonova și A. V. Starodubțeva: dacă făptuitorul consideră eronat că o persoană i-a provocat starea de afect, de exemplu, prin acte ilegale, atunci, ținând cont de starea deosebită a psihicului făptuitorului, condiționată de starea de afect, infracțiunea comisă ar trebui calificată ca omor săvârșit în stare de afect în formă consumată. Se pare că o astfel de calificare ar corespunde în cea mai mare măsură principiului imputării subiective. [9; 11]

O părere diferită o exprimă S. Brînza și V. Stati: „În ipoteza erorii privind această calitate specială a victimei (se are în vedere calitatea specială a victimei, descrisă în art. 146 CP RM – *n.a.*), atunci când făptuitorul consideră eronat că lipsește de viață persoana care i-a provocat starea de afect prin actele sale de violență, insultele sale grave ori alte acte ilegale sau imorale ale sale, răspunderea se va aplica în baza art. 27 și 146 CP RM”. [6, p. 306]

Considerăm întemeiat punctul de vedere al lui S. Brînza și V. Stati. În situația analizată, acțiunea sau inacțiunea intenționată a făptuitorului (care se află în stare de afect survenită în mod subit) este îndreptată nemijlocit spre săvârșirea omorului persoanei care i-a provocat această stare prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale. Din cauze independente de voința

făptuitorului, această acțiune sau inacțiune nu-și produce efectul. Or, este lipsită de viață o persoană care nu i-a provocat făptuitorului starea de afect prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale. În consecință, infracțiunea, prevăzută la art. 146 CP RM, nu se consumă sub aspectul calității speciale a victimei omorâte. De aceea, trebuie să se aplice art. 27 și 146 CP RM.

Din cele menționate mai sus, reiese că, de regulă, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, nu este posibilă eroarea cu privire la identitatea victimei. Orice asemenea eroare este, în același timp, eroare cu privire la calitatea specială atenuantă a victimei. Excepție la această regulă, puțin probabilă, dar totuși verosimilă, presupune ipoteza când, de exemplu, două persoane îi provoacă făptuitorului starea de afect survenită în mod subit, prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale. Ca reacție, făptuitorul decide să lipsească de viață doar una dintre aceste persoane. Din cauza confuziei legate de aspectul exterior, făptuitorul omoară cealaltă persoană, pe care nu intenționa să o lipsească de viață. În acest caz, ambele persoane posedă calitatea specială cerută de art. 146 CP RM. Totodată, întrucât viața ambelor acestor persoane este protejată în mod egal de art. 146 CP RM, acest articol se va aplica fără referire la art. 27 CP RM.

În altă privință, eroarea cu privire la identitatea victimei trebuie deosebită de așa-numita „deviere a actului de executare” (*aberratio ictus*). F. Streteanu și D. Nițu afirmă: „*Aberratio ictus* desemnează situația de deviere a actului de executare când rezultatul se produce asupra altei persoane sau a altui obiect decât cel dorit de autor, dar de aceeași natură cu acesta”. [12, p. 440-441]

A. Matache menționează: „Soluția corectă din punct de vedere juridic în situația existenței unui *aberratio ictus* este cea a concursului ideal de infracțiuni între o tentativă la fapta intenționată cu privire la victima pe care autorul dorește să o lezeze (dacă fapta este incriminată și în formă tentată) și o infracțiune consumată din culpă împotriva victimei efectiv lezată (dacă fapta este sancționată de textul de incriminare și atunci când este comisă din culpă). Prin urmare, devierea relevantă de ipoteza *aberratio ictus* nu conturează o unitate de infracțiune, neputându-se concretiza într-un concept unitar de „infracțiune deviată”. [13]

În contextul analizei infracțiunii prevăzute la lit. b) alin. (2) art. 145 CP RM, o poziție apropiată este exprimată de S. Brînză și V. Stati: „În ipoteza erorii asupra modului de săvârșire a infracțiunii (*aberratio ictus*), când făptuitorul își îndreaptă acțiunea asupra unei persoane pe care vrea s-o ucidă, dar, din cauza unei greșite manipulări a mijlocului folosit sau din alte cauze accidentale, rezultatul urmărit se produce asupra unei alte persoane [...], calificarea se face conform art. 27 și lit. b) alin. (2) art. 145 CP RM (în raport cu victima aflată în reprezentarea făptuitorului, în legătură cu care se urmărește interesul material) și art. 149 CP RM (în raport cu victima efectiv lipsită de viață)”. [6, p. 321]

Așadar, ipoteza *aberratio ictus* presupune că în momentul săvârșirii infracțiunii, la locul săvârșirii infracțiunii este prezentă atât victima aflată în reprezentarea făptuitorului, cât și victima efectiv lipsită de viață. Pentru comparație, eroarea cu privire la identitatea victimei presupune prezența în momentul săvârșirii infracțiunii, la locul săvârșirii infracțiunii, a unei singure victime – cea efectiv lipsită de viață, confundată de către făptuitor cu victima aflată în reprezentarea făptuitorului.

Raportată la omorul săvârșit în stare de afect, ipoteza *aberratio ictus* presupune: acțiunea sau inacțiunea intenționată a făptuitorului (care se află în stare de afect survenită în mod subit) este îndreptată nemijlocit spre săvârșirea omorului persoanei care i-a provocat această stare prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale. Din cauze independente de voința făptuitorului, această acțiune sau inacțiune nu-și produce efectul. Astfel, victima, aflată în reprezentarea făptuitorului, rămâne în viață. Totodată, este lipsită de viață o persoană care se găsește în apropiere de cea aflată în reprezentarea făptuitorului. În acest caz, infracțiunea prevăzută la art. 27 și art. 146 CP RM formează concurs ideal cu infracțiunea prevăzută la art. 149 CP RM. Bineînțeles, aplicarea art. 149 CP RM este posibilă numai dacă lipsirea de viață a victimei corespunzătoare îndeplinește condițiile cerute de art. 18 CP RM. Dacă aceste condiții lipsesc, lipsirea de viață se consideră săvârșită fără vinovăție (caz fortuit). În această situație se aplică exclusiv art. 27 și art. 146 CP RM.

Un alt tip de eroare de fapt este eroarea cu privire la numărul de victime.

În legătură cu acest tip de eroare de fapt, este de interes punctul de vedere al lui V. M. Burdin: „În cazul în care făptuitorul, care se află în starea de afect provocată de comportamentul ilegal sau imoral al mai multor victime, le omoară simultan, suntem în prezența unei singure infracțiuni. Într-adevăr, în acest caz, o singură intenție a făptuitorului cuprinde o singură faptă și o singură urmare prejudiciabilă – moartea mai multor persoane. În astfel de cazuri, calificarea faptei după regulile concursului de infracțiuni ar fi artificială și în esență incorectă”. [14, p. 164]

Considerăm că, în ipoteza analizată, soluția de calificare nu trebuie să reprezinte rezultatul raportării regulii de calificare stabilite la lit. a) art. 117 CP RM asupra ipotezei prevăzute la lit. g) alin. (2) art. 145 CP RM, în coroborare cu art. 27 CP RM. Or, art. 146 CP RM nu este o anexă a art. 145 CP RM. Reiterăm cele afirmate de T.G. Cernenko: „Erorile de fapt cu privire la circumstanțele, care nu fac parte din semnele componenței de infracțiune, nu influențează calificarea infracțiunii”. [8]

În art. 146 CP RM nu este specificată circumstanța săvârșirii infracțiunii asupra a două sau mai multor persoane. Drept urmare, în contextul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, eroarea cu privire la numărul de victime este o eroare neesențială. În consecință, considerăm întemeiată aplicarea art. 146 CP RM, fără referire la art. 27 CP RM. Această soluție este valabilă atât în cazul în care făptuitorul manifestă intenție directă determinată (concretizată) cu privire la numărul de victime, cât și în cazul în care intenția directă de a omorî este indeterminată (neconcretizată).

În art. 146 CP RM nu este menționată o metodă anumită de comitere a infracțiunii. Sub acest aspect se poate afirma că acest articol prevede răspunderea pentru o infracțiune cu caracter deschis. Deși metoda de săvârșire a infracțiunii nu are un caracter obligatoriu în cazul omorului săvârșit în stare de afect, considerăm relevantă analiza erorii cu privire la metoda de comitere a infracțiunii.

După părerea lui L.E. Spiridonova, infracțiunea se califică drept omor săvârșit cu deosebită cruzime în formă consumată, dacă făptuitorul intenționa să aplice cruzime deosebită la comiterea omorului, însă, din cauze independente de

voința făptuitorului, victima decedează în rezultatul primei lovituri aplicate, fără a suporta suferințe deosebite. [15, p. 11]

Nu considerăm întemeiată această soluție de calificare. În reprezentarea făptuitorului, acțiunea sau inacțiunea lui intenționată este îndreptată nemijlocit spre săvârșirea omorului cu deosebită cruzime. Din cauze independente de voința făptuitorului, acțiunea sau inacțiunea acestuia nu-și produce efectul. La concret, victima nu suportă suferințe deosebite, deoarece decedează instantaneu, fără a-i fi cauzate suferințe intense. În consecință, ar fi întemeiată aplicarea art. 27 și lit. j) alin. (2) art. 145 CP RM.

Dacă, în aceleași circumstanțe, făptuitorul se află în stare de afect survenită în mod subit, provocate prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale ale victimei, se va aplica art. 146 CP RM, fără referire la art. 27 CP RM. Această soluție de calificare se explică prin aceea că art. 146 CP RM nu este o anexă a art. 145 CP RM. În art. 146 CP RM nu este specificată circumstanța săvârșirii infracțiunii cu deosebită cruzime. Deci, în cazul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, eroarea cu privire la deosebită cruzime nu poate fi esențială.

În continuare, este necesar să examinăm eroarea cu privire la urmările prejudiciabile.

În context, V.M. Garmanov și E.G. Luzihanova afirmă: „Eroarea cu privire la gravitatea urmărilor prejudiciabile poate apărea dacă făptuitorul are o reprezentare greșită referitoare la gravitatea lor într-un anumit caz. Cu alte cuvinte, făptuitorul poate presupune că, în rezultatul acțiunii sau inacțiunii sale, vor surveni urmări prejudiciabile de o anumită gravitate. În realitate, urmările prejudiciabile real survenite se dovedesc a fi: a) mai puțin grave sau b) mai grave decât se aștepta. În cazul producerii unor urmări prejudiciabile mai puțin grave decât cele prevăzute și dorite de făptuitor, trebuie să se reiasă din orientarea intenției acestuia, iar fapta lui (în prezența intenției directe) trebuie evaluată conform regulilor privind tentativa de infracțiune”. [16, p. 157-158]

Mai elaborat este punctul de vedere al lui D.Iu. Likiancik: „Sunt posibile două variante. Prima dintre ele presupune că urmările prejudiciabile produse sunt mai grave decât cele prevăzute. Această eroare exclude intenția față de urmările prejudiciabile produse. Răspunderea se aplică pentru infracțiunea comisă din imprudență, dacă făptuitorul putea și trebuia să prevadă urmările prejudiciabile produse. Cea de-a doua variantă presupune că urmările prejudiciabile sunt de o gravitate mai redusă decât cea așteptată. În acest caz, fapta se califică drept tentativă de infracțiune, cu luarea în considerare a orientării intenției”. [17]

Parafrazând, putem afirma că, dacă făptuitorul (care se află în stare de afect survenită în mod subit), intenționează să omoare persoana care i-a provocat starea de afect prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale, însă, din cauze independente de voința făptuitorului, se produce vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății victimei, calificarea se va face în baza art. 27 și 146 CP RM.

Precizăm că această soluție este posibilă în cazul în care făptuitorul manifestă intenție directă determinată (concretizată) cu privire la gravitatea urmărilor prejudiciabile. În cazul în care intenția directă este indeterminată (neconcretizată), calificarea se face în funcție de rezultatul real survenit, în baza art. 146 sau 156 CP RM. Dacă însă făptuitorul (care se află în stare de afect survenită

în mod subit), intenționează să cauzeze vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății persoanei care i-a provocat starea de afect prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale, însă, din cauze independente de voința făptuitorului, victima decedează, calificarea se va face în baza art. 149 CP RM.

Încheiem analiza tipurilor de eroare de fapt cu examinarea erorii cu privire la legătura causală. După părerea lui D.lu. Likiancik, „în cazul erorii în dezvoltarea legăturii cauzale, făptuitorul înțelege corect caracterul acțiunii sau inacțiunii sale și al urmărilor prejudiciabile pe care dorește să le cauzeze, însă estimează în mod incorect verigile intermediare ale procesului care leagă fapta de urmările prejudiciabile prevăzute”. [17]

Sunt posibile două variante ale erorii cu privire la legătura causală. Prima dintre aceste variante se referă la eroarea de fapt neesențială. A. Matache caracterizează astfel varianta analizată: „Devierea cursului cauzal este neesențială, caz în care eroarea nu produce niciun efect. Exemplul de școală oferit de doctrină pentru această ipoteză este acela în care A aruncă victima B de pe un pod, dorind ca aceasta să moară înecat, dar victima decedează zdrobindu-se în cădere de un pilon al podului. În acest caz, autorul va răspunde pentru o infracțiune de omor, eroarea sa fiind neesențială”. [13]

D. lu. Likiancik are următoarea părere: „Făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al faptei sale și prevede urmările prejudiciabile ale acesteia, însă are o reprezentare greșită cu privire la legătura causală și la factorii care pot conduce la producerea urmărilor prejudiciabile. De exemplu, făptuitorul, care dorește să omoare o persoană, o aruncă dintr-un tren care circulă cu viteză mare, considerând că victima va muri din cauza impactului cu solul. Cu toate acestea, moartea victimei se produce nu din cauza căderii, ci din cauza atacului de cord. În acest caz, o eroare cu privire la dezvoltarea legăturii cauzale nu contează la calificarea infracțiunii comise. Făptuitorul va răspunde pentru omor”. [17]

Părerii similare exprimă O.V. Us [1, p. 98], V.M. Garmanov și E.G. luzihanova. [16, p. 157-158]

Caracterul nesentțial al primei variante de eroare cu privire la legătura causală se datorează faptului că urmările prejudiciabile aflate în reprezentarea făptuitorului nu se deosebesc, în esență, de urmările prejudiciabile care survin în realitate. Drept urmare, modificarea legăturii de cauzalitate nu poate influența asupra calificării faptei. Astfel, dacă făptuitorul (care se află în stare de afect survenită în mod subit), intenționează să arunce de pe acoperișul unui bloc persoana care i-a provocat starea de afect prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale, iar victima decedează nu din cauza impactului cu solul, ci din cauza strangulării cu un cablu care i s-a înfășurat în jurul gâtului în timpul alunecării de pe acoperiș, calificarea se va face în baza art. 146 CP RM.

Eroarea de fapt neesențială, analizată mai sus, trebuie deosebită de așa-numita „deviere totală a cursului cauzal”. Caracterizând această ipoteză, A. Matache menționează: „Agentul lovește victima în mod repetat cu intenția de a o ucide, iar ulterior, victima, transportată la spital, decedează ca urmare a unui incendiu izbucnit în unitatea medicală. În acest caz, suntem de acord cu soluția exprimată în doctrină potrivit căreia agentul va răspunde doar pentru tentativă de omor, dar nu în considerarea erorii (*aberratio causae*), ci datorită lipsei raportului de

cauzalitate între acțiunea sa și rezultat (sublinierea ne aparține – *n.a.*), ca urmare a intervenirii unui risc deviat”. [13]

Opinii asemănătoare exprimă L.E. Spiridonova [15, p. 29] și O.V. Us. [1, p. 98]

Așadar, dacă, de exemplu, făptuitorul (care se află în stare de afect survenită în mod subit), îi administrează o supradoză de heroină persoanei care i-a provocat starea de afect prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale, iar victima decedează, fiind strivită de zidul prăbușit al unei case aflate în stare avariată, calificarea se va face în baza art. 27 și 146 CP RM. În acest caz, nu putem vorbi despre eroare cu privire la legătura cauzală. Decesul victimei se datorează unor factori care nu se află sub controlul făptuitorului. Probabil, aceasta ar fi decedat dacă nu ar fi intervenit astfel de factori. Însă, această probabilitate nu este suficientă pentru a-i imputa făptuitorului săvârșirea omorului în stare de afect în formă consumată.

A doua variantă a erorii cu privire la legătura cauzală se referă la eroarea de fapt esențială.

A. Matache caracterizează această variantă în felul următor: „Agentul, convins că rezultatul s-a produs deja, săvârșește o a doua acțiune, care produce în fapt rezultatul dorit. Situația este tratată în doctrină sub denumirea de *dolus generalis*. Un exemplu avansat în acest sens este acela în care A îl strangulează pe B, pentru ca apoi, convins fiind că acesta a decedat, să îi arunce într-un râu corpul pentru a ascunde cadavrul. În realitate, B nu decedase în momentul aruncării trupului său în apă, dar moare înecat, neștiind să înoate. [...] În speță, nu ne confruntăm cu o acțiune unitară și animată de o intenție generică de a ucide, ci cu două acțiuni diferite, în individualitatea lor. Ca atare, forma de vinovăție cu care acționează agentul trebuie raportată la fiecare dintre aceste acțiuni. Astfel, în privința primei acțiuni (aceea de strangulare), deși este comisă cu intenția directă de a ucide, ea nu este cea care, în concreto, produce rezultatul, rămânând, prin urmare, la stadiul tentativei. Apoi, referindu-ne la cea de-a doua acțiune (aruncarea lui B în apă), deși produce rezultatul tipic, ea nu mai este comisă cu intenția de a suprima viața victimei, autorul având convingerea că victima nu mai era în viață. Prin urmare, săvârșirea acțiunii care produce decesul lui B îi poate fi imputată lui A doar cu titlu de culpă”. [13]

Despre un concurs similar de infracțiuni vorbesc V.M. Garmanov, E.G. Iuzihanova [16, p. 158] și L.E. Spiridonova. [15, p. 29]

Într-adevăr, dacă făptuitorul (care se află în stare de afect survenită în mod subit), înjunghiază persoana care i-a provocat starea de afect prin acte de violență, insulte grave ori alte acte ilegale sau imorale, iar victima, pe care făptuitorul o considera decedată, își pierde viața ulterior din cauza incendiului acesteia, în vederea tăinuirii urmelor infracțiunii, vorbim despre concursul real al infracțiunii prevăzute la art. 27 și 146 CP RM și al infracțiunii prevăzute la art. 149 CP RM. După ce făptuitorul a depus toate eforturile pentru a lipsi victima de viață, din cauze independente de voința lui, aceasta rămâne în viață. Ulterior, făptuitorul manifestă o vinovăție distinctă. Această vinovăție îmbracă forma nu a intenției, dar a imprudenței. Considerând eronat că victima decedase (deși, în realitate aceasta era în viață), făptuitorul nu prevede posibilitatea survenirii decesului acesteia, deși trebuia și putea să prevadă această posibilitate.

Înceind analiza, ne exprimăm dezacordul cu T.I. Bezrukova: „În prezența erorii de fapt, fapta trebuie calificată ca infracțiune consumată, reieșind din orientarea intenției”. [18, p. 9-10] În cazul erorii de fapt esențiale, o astfel de soluție calificare este inadmisibilă. Or, tocmai din cauza unei astfel de erori, intenția făptuitorului se realizează parțial. Conform alin. (1) art. 25 CP RM, „infracțiunea se consideră consumată dacă fapta săvârșită întrunește toate semnele constitutive ale componenței de infracțiune”.

Îi vom cita pe S. Brînza și V. Stati: „Reieșind din principiul incriminării subiective, făptuitorului i se poate incrimina numai ceea ce este cuprins de intenția lui, și în limitele în care această intenție este realizată”. [6, p. 274] Eroarea de fapt esențială, manifestată în cazul omorului săvârșit în stare de afect, impune aplicarea art. 27 și 146 CP RM. O asemenea soluție de calificare este condiționată de neproducerea efectului dorit de făptuitor, și anume: în realitatea obiectivă lipsește semnul constitutiv al componenței de infracțiune aflat în reprezentarea greșită a făptuitorului (de exemplu, obiectul material al infracțiunii, calitatea specială a victimei, urmările prejudiciabile, legătura cauzală etc.). Lipsa oricăruia dintre aceste semne denotă neconsumarea infracțiunii sub formă de tentativă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації. Харків: Право, 2018. 368 p.
2. Аитова О. Ф., Князькова Т. С. Ошибка, ее виды и значение в уголовном праве. În: Известия Академии управления: теория, стратегии, инновации, 2015, № 1, p. 77-80.
3. Copețchi S., Hadîrcă I. Calificarea infracțiunilor. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.
4. Фортунa Г. Алгоритм квалификации фактической ошибки в уголовном праве. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 3, p. 244-258.
5. Винокуров В. Н. Вопросы квалификация преступления при фактической ошибке. În: Современное право, 2020, № 3, p. 112-117.
6. Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
7. Rătescu C., Ionescu-Dolj I., Periețeanu I.Gr. et al. Codul penal adnotat. Vol. III. Partea Specială. București: Socsec, 1937. 701 p.
8. Черненко Т. Г. Фактическая ошибка в объекте и предмете посягательства. În: Вестник Алтайской академии экономики и права, 2014, № 3, p. 126-130.
9. Спиридонова Л. Э. Уголовно-правовое значение фактической ошибки в личности потерпевшего при квалификации преступлений против жизни. În: Криминалист, 2012, № 2, p. 58-66.
10. Фортунa Г. Алгоритм квалификации фактической ошибки в уголовном праве. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”, 2014, nr. 3, p. 244-258.
11. Стародубцева А. В. Квалификация убийства в состоянии аффекта в условиях фактической ошибки. În: Альманах молодого исследователя, 2016, № 1, p. 74-76.

12. Streteanu F., Nițu D. Drept penal. Partea generală, Vol. I. București: Universul Juridic, București, 2014. 450 p.
13. Matache A. Consecințele ipotezelor particulare ale erorii de fapt: aberratio ictus, aberratio delicti, error in persona și aberratio causae. În: Penalmente Relevant, 2017, nr. 1, p. 78-93.
14. Бурдін В. М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сильного душевного хвилювання. Львів: ПАІС, 2006. 197 р.
15. Спиридонова Л. Э. Уголовно-правовое значение фактической ошибки при квалификации преступлений против жизни: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2013. 33 р.
16. Шатилович С. Н., Сабитов Р. А., Шарапов Р. Д. и др. Научные основы квалификации преступлений. Тюмень: Тюменский институт повышения квалификации сотрудников МВД России, 2015. 362 р.
17. Лукьянчик Д. Ю. Ошибка в развитии причинной связи между совершаемым общественно опасным деянием и его последствиями. În: Человек, психология, экономика, право, управление: проблемы и перспективы: материалы XIV междунар. науч. конф., Минск, 19 мая 2011 г. Минск, 2011, р. 175.
18. Безрукова Т. И. Фактическая ошибка: вопросы классификации и квалификации: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2008. 26 р.

Berdilo Rodica
Judecătoria Chişinău
Departamentul Drept Penal, Universitatea de Stat din Moldova
(Chişinău, Moldova)

EMOȚIILE CA SEMN AL LATURII SUBIECTIVE A INFRAȚIUNII

Adnotare. Emoțiile constituie partea integrantă a oricărei infracțiuni săvârșite cu intenție. Emoțiile se caracterizează prin următoarele trăsături: 1) constituie o trăire subiectivă a făptuitorului; 2) reflectă semnificația unor factori externi și interni pentru satisfacerea necesităților făptuitorului; 3) influențează asupra conduitei făptuitorului în sensul inhibării sau stimulării acesteia. Dacă un semn constitutiv al infracțiunii are un caracter facultativ, acesta nu este relevant pentru calificare. Doar semnele constitutive cu caracter obligatoriu pot avea o astfel de relevanță. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 146, 147 și 156 din Codul penal al Republicii Moldova, starea emoțională a subiectului infracțiunii constituie semnul constitutiv obligatoriu secundar (nu facultativ) al laturii subiective. În lipsa acestui semn, fapta nu poate fi calificată conform art. 146, 147 sau 156 din Codul penal al Republicii Moldova. În cazul celorlalte infracțiuni prevăzute în partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, starea emoțională a subiectului infracțiunii nu constituie semnul constitutiv obligatoriu al laturii subiective. În asemenea cazuri, starea emoțională a subiectului infracțiunii poate fi luată în considerare doar la individualizarea pedepsei.

Cuvinte-cheie: emoții; stare emoțională; afect; latura subiectivă a infracțiunii; circumstanță atenuantă; calificarea infracțiunii; individualizarea pedepsei.

Бердило Родика
Суд Кишинева,
Департамент уголовного права Государственного университета Молдовы
(Кишинев, Молдова)

ЭМОЦИИ КАК ПРИЗНАК СУБЪЕКТИВНОЙ СТОРОНЫ ПРЕСТУПЛЕНИЯ

Аннотация. Эмоции являются неотъемлемой частью любого умышленного преступления. Эмоции характеризуются следующими признаками: 1) представляют собой некое переживание; 2) отражают значимость внешних и внутренних факторов для удовлетворения потребностей лица; 3) влияют на поведение лица в смысле его сдерживания или стимулирования. Если признак состава преступления является факультативным, он не может влиять на квалификацию преступления. Только обязательные признаки состава преступления могут иметь такое значение. В случае преступлений, предусмотренных ст. 146, 147 и 156 Уголовного кодекса Республики Молдова, эмоциональное состояние субъекта преступления является обязательным дополнительным (а не факультативным) признаком субъективной стороны. В отсутствие этого признака, деяние не может быть

квалифицировано по ст. 146, 147 или 156 Уголовного кодекса Республики Молдова. В случае других преступлений, предусмотренных нормами Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова, эмоциональное состояние субъекта преступления не является обязательным признаком субъективной стороны. В таких случаях эмоциональное состояние субъекта преступления может быть учтено только при индивидуализации наказания.

Ключевые слова: эмоции; эмоциональное состояние; аффект; субъективная сторона преступления; смягчающее обстоятельство; квалификация преступления; индивидуализация наказания.

Berdilo Rodica
Chisinau Court
Department of Penal Law, Moldova State University
(Chisinau, Moldova)

EMOTIONS AS A SIGN OF THE SUBJECTIVE SIDE OF THE CRIME

Abstraction. Emotions are an integral part of any crime committed with intent. Emotions are characterized by the following features: 1) it is a subjective experience of the perpetrator; 2) reflects the significance of external and internal factors to satisfy the needs of the perpetrator; 3) influences the conduct of the perpetrator in the sense of inhibiting or stimulating it. If a constitutive sign of the crime is optional, it cannot influence the qualification of the crime. Only mandatory signs of a crime can have such an impact. In the case of crimes provided in art. 146, 147 and 156 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the emotional state of the subject of the crime is a mandatory additional (and not optional) sign of the subjective side. In the absence of this feature, the act cannot be qualified in accordance with art. 146, 147 or 156 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. In the case of other crimes provided in the norms of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the emotional state of the subject of the crime is not an obligatory sign of the subjective side. In such cases, the emotional state of the subject of the crime can be taken into account only when the punishment is individualized.

Keywords: emotions; emotional state; affect; the subjective side of a crime; mitigating circumstance; the qualification of a crime; individualization of punishment.

În opinia lui A. Șavga, „latura subiectivă a componenței infracțiunii constituie partea interioară a infracțiunii, care determină atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și față de urmările acesteia, sub raportul conștiinței, voinței și emoțiilor”. [1, p. 232; 2, p. 199] Din această opinie, care este susținută de S. Copețchi și I. Hadîrcă, [3, p. 151] rezultă că emoțiile fac parte din latura subiectivă a infracțiunii.

În aceeași ordine de idei, S.A. Manoilova menționează: „Latura subiectivă a infracțiunii – ca fenomen social și juridic – reprezintă un fascicul de semne interdependente, care nu se reduce la vinovăție și care reflectă nu numai atitudinea psihică a făptuitorului față de faptă prejudiciabilă, ci și starea psihică a acestuia în

timpul pregătirii și săvârșirii faptei respective”. [4, p. 10] După părerea lui O. V. Avramenko, „deoarece infracțiunea este un act conștient și volitiv de comportament uman, este necesar ca în el să fie prezente toate componentele – intelective, volitive și emoționale. Latura subiectivă constituie sistemul tuturor acestor componente, care sunt interconectate și intercondiționate”. [5] În punct de vedere mai nuanțat este exprimat de către E.V. Maslova: într-o infracțiune intenționată, întotdeauna atestăm prezența următoarelor semne ale laturii subiective: vinovăție; starea emoțională a unei persoane în timpul săvârșirii infracțiunii; motivul infracțiunii; scopul infracțiunii. Latura subiectivă a unei infracțiuni comise din imprudență poate fi redusă (din punct de vedere psihologic) doar la vinovăție. [6, p. 9]

Așadar, emoțiile constituie partea integrantă a oricărei infracțiuni săvârșite cu intenție. Alături de vinovăție, motiv și scop, emoțiile trebuie incluse în structura laturii subiective a unei asemenea infracțiuni. Nu ar fi corect ca emoțiile să fie abordate în afara cadrului laturii subiective a unei infracțiuni săvârșite cu intenție. De aceea, este importantă stabilirea rolului emoțiilor în procesul de săvârșire a unei infracțiuni intenționate. Doar în acest mod poate fi asigurată calificarea precisă a faptei săvârșite cu intenție, precum și individualizarea adecvată a pedepsei stabilite pentru această faptă.

Semnificația stabilirii rolului emoțiilor în procesul de săvârșire a unei infracțiuni intenționate este reliefată de S. N. Antonova: „La calificarea unei infracțiuni este necesar nu doar să determinăm circumstanțele de fapt care au precedat săvârșirea infracțiunii, ci și să acordăm atenție factorilor emoționali. Stabilirea acestor factori poate ajuta la o mai bună înțelegere a caracteristicilor comportamentului socialmente periculos, a orientării faptei săvârșite și a conținutului laturii subiective”. [7] N.A. Cernova afirmă: „A cunoaște care este „mecanismul” comportamentului infracțional, care este rolul emoțiilor în cadrul acestuia, care sunt caracteristicile emoționale ale făptuitorului, cum aceste caracteristici sunt legate de motivele infracțiunii – este important nu doar pentru fundamentarea stabilirii unor interdicții penale în procesul de creare a legii penale, ci și pentru activitatea de aplicare a legii penale [...]”. [8, p. 4] E. V. Maslova susține: „Semnificația stării emoționale a făptuitorului în timpul săvârșirii infracțiunii [...] este determinată de faptul că, în orice caz, această stare apare ca o caracteristică cheie în evaluarea proceselor psihice care se desfășoară în conștiința subiectului în timpul pregătirii și comiterii unei fapte prejudiciabile. Înțelegerea esenței stării emoționale a făptuitorului în procesul de comitere a infracțiunii permite stabilirea obiectivă a caracteristicilor intenției infracționale și a punerii în executare a acesteia”. [6, p. 3]

După ce ne-am convins de rolul pe care-l au emoțiile în procesul de săvârșire a unei infracțiuni intenționate, este timpul să evidențiem trăsăturile emoțiilor. În textul legii penale lipsește definiția noțiunii de emoții. De aceea, vom prezenta definițiile acestei noțiuni, propuse de doctrinari. Astfel, N. Ciurac menționează. „Emoția este forma psihică care include lumea înconjurătoare în anumite retrări de secundă ale persoanei, manifestând starea ei subiectivă față de cele întâmplate”. [9] Din cauza neclarității acestei definiții, o vom ignora și vom acorda atenție unor definiții cu o valoare explicativă mai pronunțată. După părerea lui S. Botnaru, „emoțiile reprezintă reflectarea psihică sub formă de trăire subiectivă

directă a sensului vital al anumitor fenomene și situații”. [10] La rândul său, A.V. Lebedev propune următoarea definiție: „Emoțiile sunt cea mai simplă formă de reflectare psihică asupra relațiilor obiective, în care se află obiectele, fenomenele și evenimentele care alcătuiesc realitatea ce înconjoară o persoană, acestea fiind interconectate cu necesitățile, scopurile, motivele și rezultatele activității sale vitale”. [11, p. 47] A. I. Piatkovska exprimă următoarea părere: „Emoțiile sunt reacțiile unei persoane la influențarea factorilor iritanți interni și externi, care au o pronunțată natură subiectivă și care cuprind toate tipurile de senzații și de trăiri”. [12] L. I. Șehovțova afirmă: „Emoția este o clasă aparte de procese și stări psihice care îndeplinesc funcția de reglare a activității subiectului, prin determinarea semnificației factorilor externi și interni pentru activitatea vitală a acestuia”. [13, p. 9] Nu în ultimul rând, N. A. Cernova menționează: „În sensul dreptului penal, emoțiile trebuie privite ca trăiri subiective care reflectă starea actuală a necesităților unei persoane și care constituie un regulator specific al comportamentului uman, direcționându-l spre satisfacerea necesităților de moment pe calea săvârșirii infracțiunii”. [8, p. 9]

Făcând o sinteză a acestor puncte de vedere și adaptându-le necesităților dreptului penal, putem conchide că emoțiile se caracterizează prin următoarele trăsături: 1) constituie o trăire subiectivă a făptuitorului; 2) reflectă semnificația unor factori externi și interni pentru satisfacerea necesităților făptuitorului; 3) influențează asupra conduitei făptuitorului în sensul inhibării sau stimulării acesteia.

De noțiunea de emoție este strâns legată noțiunea de stare emoțională. Astfel, spre exemplu, E. Pronski arată: „În dreptul penal, în contextul responsabilității, stare emoțională este starea psiho-emoțională specifică care apare subit ca o reacție la violența ilegală, la molestarea sistematică sau la insultarea gravă din partea victimei”. [14] Nu este greu de observat că acest autor identifică noțiunea „starea emoțională a subiectului infracțiunii” cu noțiunea „starea de afect a subiectului infracțiunii”. Această identificare nu este întemeiată, întrucât între cele două noțiuni există o relație de tip „întreg-parte”. Ca urmare, considerăm mai potrivită opinia lui L.I. Șehovțova, care prin „stare emoțională a subiectului infracțiunii” înțelege „starea psihologică specifică a făptuitorului, care comportă relevanță juridică, care influențează asupra voinței și conștiinței făptuitorului, care are legătură cu elementele constitutive ale infracțiunii (în primul rând, cu latura subiectivă) și care condiționează astfel particularitățile calificării faptei prevăzute de articolul corespunzător din partea specială a Codului penal, precum și ale individualizării pedepsei”. [13, p. 9]

Încercând să identifice legătura dintre emoții și starea emoțională a subiectului infracțiunii, același autor menționează: „Din structura stării emoționale a făptuitorului fac parte: 1) emoțiile, ca bază sau ca modul principal al stării emoționale a făptuitorului; 2) circumstanțele în legătură cu care apar emoțiile. Legiuitorul specifică astfel de circumstanțe care au o semnificație juridico-penală: violență ilegală, molestare sistematică sau insultare gravă din partea victimei; 3) reacția făptuitorului (defularea emoțională) la circumstanțele care au determinat apariția la el a acestei stări”. [13, p. 9]

În legătură cu această poziție, în primul rând, se impune o precizare: cauzele apariției stării de afect a făptuitorului, menționate de L.I. Șehovțova la pct. 2), fac parte din latura obiectivă a infracțiunii. Actele de violență, insultele grave,

alte acte ilegale sau imorale ale victimei constituie cauzele apariției stării de afect a făptuitorului, privite în contextul circumstanțelor săvârșirii infracțiunilor prevăzute la art. 146 și 156 din Codul penal. Actele ilegale sau imorale ale victimei sunt raportate la latura obiectivă a acestor infracțiuni. Deoarece țin de realitatea obiectivă, ele nu pot fi incluse în conținutul stării emoționale a făptuitorului, în particular, și în conținutul laturii subiective a infracțiunii, în general. În plus, cauzele apariției stării de afect a făptuitorului, menționate de L. I. Șehovțova la pct. 2) nu caracterizează infracțiunea prevăzută la art. 147 CP RM. În opinia lui S. Brînza și V. Stati, „semnul definitoriu al laturii subiective a pruncuciderii este starea emoțională specială în care se află făptuitorul, și anume – starea de tulburare fizică sau psihică, cu diminuarea discernământului, cauzată de naștere”. [15, p. 324] Așadar, starea emoțională a făptuitorului are relevanță nu doar în cazul calificării infracțiunilor prevăzute la art. 146 și 156 CP RM, ci și în cazul calificării infracțiunii prevăzute la art. 147 CP RM.

În al doilea rând, considerăm că L. I. Șehovțova nu a stabilit corect legătura dintre emoții și starea emoțională a subiectului infracțiunii. Noțiunile „emoții” și „stare emoțională” fac parte din sisteme de referință diferite. Așa cum am remarcat mai sus, emoțiile reprezintă o formă de reflectare a realității, care arată atitudinea unei persoane față de realitate. La rândul său, starea emoțională este starea unei persoane care trăiește o emoție. Noțiunea „stare emoțională” are o conotație temporală, sugerând o durată scurtă sau lungă. Noțiunea „emoții” este lipsită de o astfel de conotație. În plus, noțiunea „stare emoțională” caracterizează o persoană, în general, și un făptuitor, în special. Noțiunea „emoții” caracterizează nu atât persoana, cât mai ales psihicul acesteia.

În altă ordine de idei, clasificând emoțiile după momentul manifestării lor, A.I. Rarog arată: „Emoțiile constau în trăirile psihice înainte de săvârșirea infracțiunii, în procesul săvârșirii acesteia sau chiar după săvârșirea infracțiunii”. [16, p. 637] O. A. Pahorenko are un punct de vedere care prezintă anumite diferențe: „Dreptul penal ia în considerare doar acele emoții care însoțesc procesul de pregătire și de săvârșire a unei fapte infracționale. Oricare ar fi forma de manifestare a emoțiilor după comiterea infracțiunii, ele nu pot face parte din latura subiectivă a infracțiunii”. [17] În legătură cu ultimul punct de vedere, trebuie de precizat că emoțiile, care apar după consumarea infracțiunii, nu influențează asupra calificării celor săvârșite. Însă, nu se poate afirma că ele nu au nicio relevanță juridico-penală. Așa cum se va putea vedea mai jos, emoțiile, care apar după consumarea infracțiunii, pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei. În această privință, prezintă interes opinia lui N. A. Cernova: „Emoțiile, care exprimă atitudinea făptuitorului față de infracțiunea deja comisă, pot ajuta practicianul să înțeleagă particularitățile acestei atitudini, și anume – prin prisma reacției emoționale a făptuitorului să distingă forța motrice a activității acestuia. [...] Stabilirea emoțiilor este necesară [...] într-o măsură mai mare pentru stabilirea corectă a pedepsei penale sau pentru aplicarea altor măsuri cu caracter penal, mai ales dacă emoțiile sunt strâns legate de motivul infracțiunii”. [18, p. 35, 43]

Clasificând emoțiile din perspectiva impactului acestora asupra elementelor constitutive ale infracțiunii, N. A. Cernova distinge următoarele două tipuri: 1) emoțiile de bază; 2) emoțiile caracterizate prin complexitate mai pronunțată. [8, p. 9] La primul dintre aceste tipuri se referă: stresul, frustrarea și

afectul (adică, așa-numitele „emoții conflictuale”); pasiunile (care pot dezorganiza comportamentul conștient-volitiv al persoanei); stările de anxietate și de frică. Emoțiile de bază se disting printr-o reacție psihofiziologică pronunțată a persoanei la iritanții externi. Astfel de emoții au un impact puternic asupra activității umane, a psihicului persoanei și a capacității acesteia de a evalua în mod adecvat situația și de a lua o decizie. Emoțiile de bază trebuie luate în considerare la stabilirea motivelor infracțiunii și a stărilor de responsabilizare, de iredesponsabilitate sau de iredesponsabilitate redusă. [8, p. 9] La emoțiile, caracterizate prin complexitate mai pronunțată, sunt raportate sentimentele (suferință, compasiune, gelozie, invidie, ură). Acestea joacă un anumit rol în formarea motivului infracțiunii sau evoluează ca motiv emoțional al infracțiunii. [8, p. 9] Observăm că emoțiile de bază au un impact preponderent asupra vinovăției făptuitorului, în timp ce emoțiile, caracterizate prin complexitate mai pronunțată, infuentează mai cu seamă motivul infracțiunii și, indirect, scopul infracțiunii.

În context, este necesar să elucidăm legătura emoțiilor cu alte semne ale laturii subiective.

La legătura dintre emoții și vinovăție se referă I. A. Petin: „În cazul stresului emoțional și, în plus, în condiții de criză de timp și de lipsă de informații, o persoană poate lua o decizie de natură ilegală, pe care într-o stare normală nu ar fi luat-o. Emoțiile negative, care însoțesc adesea comportamentul infracțional, reduc semnificativ capacitățile intelectuale și predictive ale subiectului, ceea ce înseamnă că elementul intelectual al psihicului este strâns legat de cel emoțional. Într-adevăr, starea de tensiune care apare în situații de conflict poate avea un impact mare asupra comportamentului uman”. [19, p. 178] După părerea lui N. A. Cernova, „de exemplu, gelozia în privința partenerului și presupusa înșelăciune reduc semnificativ capacitatea logică a individului. Trăirea acestei stări emoționale afectează sistemul vegetativ al organismului (crește tensiunea arterială, sporește ritmul cardiac, se accelerează respirația etc.). Este extrem de dificil pentru o persoană să se concentreze pe rezolvarea unei probleme logice în timp ce trăiește emoții puternice și, ca urmare, persoana este predispusă să ia o decizie greșită”. [8, p. 39] De asemenea, S. V. Dubovicko menționează: „Emoțiile au un impact semnificativ asupra desfășurării proceselor intelective și volitive. Promovarea consecventă a principiului aplicării răspunderii pentru fapta comisă cu vinovăție necesită luarea în considerare a tuturor aspectelor psihologice cele mai importante, care au un impact asupra formării și caracterului atitudinii psihice a făptuitorului față de acțiunea sau inacțiunea săvârșită și față de urmările acesteia”. [20, p. 57] Așadar, emoțiile influențează asupra elementului intelectual și a celui volitiv ale psihicului făptuitorului. În cele mai frecvente cazuri, aceasta dezorganizează voința și face mai dificilă evaluarea realității. În rezultat, făptuitorul ia cu mai multă ușurință decizia de a săvârși o infracțiune.

Legătura emoțiilor cu scopul infracțiunii rezultă din reflecțiile lui S.L. Rubinștein: „Persoana este o ființă conștientă care își stabilește scopuri concrete. În această privință, caracterul pozitiv sau negativ al emoției este determinat de relația dintre scop și rezultatul faptei”. [21, p. 520] În alți termeni, preconizata realizare a scopului infracțiunii este ceea ce i-ar aduce făptuitorului emoții pozitive. Dimpotrivă, emoțiile negative sunt generate de expectativa făptuitorului că va eșua în a-și realiza scopul.

În afară de aceasta, legătura emoțiilor cu scopul infracțiunii este condiționată de legătura emoțiilor cu motivul infracțiunii, despre care vom vorbi mai detaliat mai jos. Orice infracțiune intenționată presupune prezența unui scop care, la rândul său, este condiționat de un anumit motiv. Motivul determină comportamentul făptuitorului nu de unul singur, ci doar în legătură cu un anumit scop. Niciun scop nu apare în lipsa unui motiv. Formarea motivului presupune fixarea unui scop. Motivul determină ce scop urmărește să realizeze făptuitorul prin comiterea infracțiunii. Motivul este acea forță motrice care determină făptuitorul să-și realizeze scopul.

În continuare, ne vom referi la legătura emoțiilor cu motivul infracțiunii.

V.Ia. Marceak propune o abordare îngustă: „Fiind o formă subiectivă de reflectare a necesităților, emoțiile preced activitatea de satisfacere a acestora, activând-o și direcționând-o”. [22] Astfel, ar reieși că emoțiile pot fi doar antecedente în raport cu motivul infracțiunii. Din următoarele puncte de vedere se poate forma concluzia că emoțiile pot nu doar să preceadă motivul infracțiunii, dar și să-l însoțească sau chiar să se identifice cu acesta. Astfel, L.I. Șehovțova afirmă: „Există o legătură strânsă între starea emoțională a făptuitorului și motivul infracțiunii. În primul rând, procesul de motivare a unei infracțiuni, ca și a oricărui alt act, este întotdeauna colorat emoțional într-o măsură sau alta. În al doilea rând, procesul de luare a deciziei de comitere a unei infracțiuni, precum și de punere în aplicare a acesteia, se realizează, de obicei, pe un fundal emoțional intens. Această caracteristică se manifestă cel mai clar la comiterea infracțiunilor impulsive, în cazul cărora gândirea rațională este puternic comprimată sau absentă cu totul. În astfel de cazuri, elementele raționale sunt suprimate, iar emoțiile guvernează voința persoanei, determinând alegerea opțiunii de comportament infracțional și particularitățile punerii în aplicare a acestei opțiuni. În al treilea rând, adesea, emoțiile cu intensitate puternică pot ele însele să evolueze ca motive pentru comiterea unei infracțiuni”. [13, p. 9] N. A. Cernova dezvoltă aceste idei: „Emoțiile pot acționa ca o forță de stimulare, care determină făptuitorul să comită o faptă socialmente periculoasă (de exemplu, emoțiile de gelozie, de răzbunare, de invidie etc., care au apărut spontan și care au fost convertite instantaneu într-o acțiune ilegală). Emoțiile pot constitui, de asemenea, fundalul formării motivului pentru comiterea unei infracțiuni (de exemplu, pe fundalul unui afect se formează motivul de gelozie, de răzbunare, de invidie etc.)”. [23]

Așadar, emoțiile fie contribuie la constituirea motivului infracțiunii, fie se identifică cu acesta, fie reprezintă un fundal pentru motivul infracțiunii, fie reprezintă un fundal pentru săvârșirea infracțiunii însăși.

După ce am stabilit legătura emoțiilor cu alte semne ale laturii subiective a infracțiunii, a venit timpul să determinăm statutul emoțiilor în cadrul laturii subiective a infracțiunii.

S. A. Manoilova încearcă să determine acest statut: „Emoțiile, indiferent dacă sunt un semn obligatoriu al unei componente de infracțiune sau nu, în orice caz apar ca unul dintre semnele definitorii în evaluarea stării psihice a făptuitorului în timpul pregătirii și comiterii unei infracțiuni”. [4, p. 4] Din această afirmație nu rezultă cu claritate poziția lui S. A. Manoilova în privința statutului emoțiilor în cadrul laturii subiective a infracțiunii. Același lucru se poate susține despre opinia lui N. A. Cernova: „Emoțiile mai ales cele sub formă de afect, servesc drept criteriu de evaluare a caracterului pericolului social al unor infracțiuni (art. 107 și 113 din Codul

penal al Federației Ruse (care sunt corespondente cu art. 146 și 156 CP RM – *n.a.*). Alte emoții și stări emoționale, care nu sunt fixate în cadrul componentelor de infracțiuni, sunt evaluate ca indicatori ai gradului de pericol social al unei infracțiuni”. [8, p. 9] Din această opinie nu deslușim clar dacă alte emoții decât afectul au sau nu vreo semnificație în planul calificării unei infracțiuni.

Or, în conformitate cu art. 15 CP RM, „gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă”. În același timp, potrivit alin. (1) art. 14 CP RM, „infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală (sublinierea ne aparține – *n.a.*), săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală”. Dacă o anumită stare emoțională nu este prevăzută de legea penală, ea nu face parte din componența de infracțiune corespunzătoare. Această constatare o confirmă și alte norme din Codul penal: „Temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale” (alin. (1) art. 51); „Se consideră componența a infracțiunii totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept infracțiune concretă” (alin. (1) art. 52); „Componența infracțiunii reprezintă baza juridică pentru calificarea infracțiunii potrivit unui articol concret din prezentul cod” (alin. (2) art. 52).

Privită din perspectiva acestor norme, opinia lui N. Ciumac conține o contradicție logică: „Pentru a califica o faptă drept infracțiune, este necesar ca ea să întrunească toate semnele componenței de infracțiune, atât cele principale, cât și cele facultative”. [9] *Ad litteram*, „facultativ” înseamnă: neobligatoriu; opțional; lăsat la alegere. Sub acest aspect, este de-a dreptul paradoxal punctul de vedere al lui L.I. Șehovțova: „Pe de o parte, motivele, scopul și starea emoțională sunt semne de sine stătătoare ale laturii subiective a infracțiunii, care nu sunt incluse în conținutul vinovăției, dar, pe de altă parte, ele ar trebui raportate la semnele facultative ale infracțiunii (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Or, stabilirea lor este necesară la calificarea unor infracțiuni prevăzute de partea specială a Codului penal (sublinierea ne aparține – *n.a.*), ca garanție a stabilirii exacte a vinovăției, în special a gradului său, a motivelor sale, a evaluării pericolului social al faptei comise și a pericolozității faptului”. [13, p. 9] Dacă stabilirea emoțiilor este necesară la calificarea unor infracțiuni prevăzute de partea specială a Codului penal, cum este posibil ca astfel de emoții să reprezinte semnele facultative (neobligatorii) ale laturii subiective a acelor infracțiuni?

În contextul analizat, prezintă interes argumentul prezentat de S. Brînză: „Dacă obiectul juridic secundar al infracțiunii are un caracter alternativ, atunci conținutul corespunzător de infracțiune va fi prezent în cazul în care cel puțin una dintre valorile sociale cu caracter alternativ va „secunda” obiectul juridic principal al infracțiunii. Celelalte valori sociale, cărora nu li s-a adus prin infracțiune nici o atingere, vor avea în această situație un caracter facultativ, neobligatoriu. Deși nu este exclusă nici situația când, prin infracțiune, se aduce atingere tuturor acelor valori sociale (și, implicit, relațiilor sociale aferente) care împreună alcătuiesc obiectul juridic secundar al infracțiunii”. [24, p. 132] Parafrazând, dacă un semn constitutiv al infracțiunii are un caracter facultativ, acesta nu este relevant pentru calificare. Doar semnele constitutive cu caracter obligatoriu pot avea o astfel de

relevantă. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 146, 147 și 156 CP RM, starea emoțională a subiectului infracțiunii consituie semnul constitutiv obligatoriu secundar (nu facultativ) al laturii subiective. În lipsa acestui semn, fapta nu poate fi calificată conform art. 146, 147 sau 156 CP RM. În cazul celorlalte infracțiuni prevăzute în partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, starea emoțională a subiectului infracțiunii nu consituie semnul constitutiv obligatoriu al laturii subiective. În asemenea cazuri, starea emoțională a subiectului infracțiunii poate fi luată în considerare doar la individualizarea pedepsei.

Spre exemplu, starea emoțională a subiectului infracțiunii poate presupune săvârșirea infracțiunii ca urmare a unui concurs de împrejurări grele de ordin personal sau familial. Această circumstanță, prevăzută la lit. c) alin. (1) art. 76 CP RM, reprezintă un temei de atenuare a răspunderii penale. Conform alin. (2) art. 76 CP RM, „instanța de judecată poate considera drept circumstanțe atenuante și alte circumstanțe, neprevăzute la alin. (1)”. Căința sinceră, era prevăzută ca circumstanță atenuantă, luată în considerare la individualizarea pedepsei, la pct. 8) art. 37 CP RM din 1961. Legea penală în vigoare nu mai prevede expres o asemenea circumstanță atenuantă. Totuși, implicit, ea apare în prevederea de la lit. f) alin. (1) art. 76 CP RM: „La stabilirea pedepsei se consideră circumstanțe atenuante: [...] autodenunțarea, contribuirea activă la descoperirea infracțiunii sau la identificarea infractorilor ori recunoașterea vinovăției”. Reiterăm cele menționate anterior: emoțiile, care apar după consumarea infracțiunii, nu influențează asupra calificării celor săvârșite; însă, nu se poate afirma că ele nu au nicio relevanță juridico-penală; emoțiile, care apar după consumarea infracțiunii, pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei. Un exemplu de astfel de emoții sunt cele care stau la baza căinței sincere.

BIBLIOGRAFIE:

1. Grama M., Botnaru S., Șavga A. et al. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
2. Grama M., Botnaru S., Șavga A. et al. Drept penal. Partea generală. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
3. Copețchi S., Hadîrcă I. Calificarea infracțiunilor. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.
4. Маноилова С. А. Эмоции в уголовном праве: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2005. 24 p.
5. Авраменко О. В. Види емоційних станів людини та їх кримінально-правове значення. În: Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ, 2005, Вип. 31, p. 128-136.
6. Маслова Е. В. Факультативные признаки субъективной стороны состава преступления: теоретико-прикладное исследование: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2017. 37 p.
7. Антонова С. Н. Эмоции: психологический и уголовно-правовой аспекты. În: Наука и инновации в современных условиях: сборник статей Международной научно-практической конференции (20 января 2017 г., г. Казань), Ч. 3. Уфа: Аэтерна, 2017, p. 105-109.

8. Чернова Н. А. Эмоции, связанные с преступлением: понятие, виды, проблемы учета по уголовным делам: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2017. 19 p.
9. Ciumac N. Emoțiile sau starea emoțională a subiectului ca semn facultativ al laturii subiective. În: Revista Națională de drept, 2017, nr. 12, p. 43-47.
10. Botnaru S. Însemnătatea elementului emotiv în structura tripartită a vinovăției în dreptul penal substanțial. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”, 2013, nr. 8, p. 79-89.
11. Лебедев А.В. Личность и ее свойства. Санкт-Петербург: СПбГУНиПТ, 2001. 212 p.
12. П'ятковська А. І. Емоційний стан та його вплив на кримінальну відповідальність. În: Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (19 трав. 2016 р., м. Харків). Харків: ХНУВС, 2016, p. 164-165.
13. Шеховцова Л. І. Емоційний стан особи, яка вчинила злочин, за кримінальним законодавством України: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2007. 21 p.
14. Пронський Е. Емоційний стан та емоції: місце серед ознак елементів складу злочину, роль та юридичне значення в кримінальному праві. În: Правові засади функціонування публічної влади щодо забезпечення інтелектуального розвитку та безпеки суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19-20 травня 2016 р.). Суми: СумДУ, 2016, p. 325-328.
15. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
16. Энциклопедия уголовного права. Т. 4. Состав преступления. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина, 2005. 797 p.
17. Пахоренко О. А. Мотив, цель и эмоции в умышленных преступлениях. În: Материалы VII Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум». Disponibil: scienceforum.ru/2015/article/2015015977
18. Чернова Н. А. Эмоции, связанные с преступлением: понятие, виды, проблемы учета по уголовным делам: диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2017. 19 p.
19. Петин И. А. Механизм преступного насилия. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 343 p.
20. Дубовиченко С. В. Интеллектуальные моменты умышленной вины: диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тольятти, 2007. 232 p.
21. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 720 p.
22. Марчак В. Я. Емоційні стани і процеси як підстава обмеженої осудності. În: Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2009, Вип. 21, p. 231-240.

23. Чернова Н. А. Соотношение мотива совершения преступления и эмоций в уголовном праве. În: Актуальные проблемы российского права, 2016, № 9, p. 116-121.
24. Brînza S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.

Brînza Sergiu Mihail, Stati Vitalie Anatol
Departamentul Drept penal, Universitatea de Stat din Moldova
(Chișinău, Moldova)

DE CE NU ESTE OPORTUNĂ ABROGAREA ART. 307 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA?

Adnotare. În lipsa unor premise legale pentru abrogarea art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova („Pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii”), modificarea acestui articol ar putea fi singura soluție pentru ieșirea din impas. Propunerea de modificare a dispoziției alin. (1) art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova trebuie să se axeze pe două aspecte: 1) substituirea printr-o altă sintagmă a sintagmei „cu bună-știință” care a fost compromisă din cauza eșuării Curții Constituționale a Republicii Moldova în încercarea de a-i stabili înțelesul; 2) definirea în Capitolul XIII al părții generale a Codului penal al Republicii Moldova a noțiunii „contrară legii”. Luând în considerare aceste aspecte, autorii formulează recomandări de lege ferenda.

Cuvinte-cheie: sentință, decizie, încheiere sau hotărâre contrară legii; bună-știință; abuz criminal; exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu; independența judecătorilor.

Брынза Сергей Михайлович, Стати Виталий Анатольевич
Департамент уголовного права
Государственного университета Молдовы
(Кишинев, Молдова)

ПОЧЕМУ НЕУМЕСТНА ОТМЕНА СТ. 307 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА?

Аннотация. В отсутствие законных оснований для отмены ст. 307 Уголовного кодекса Республики Молдова («Вынесение неправосудного приговора, определения или постановления»), изменение этой статьи может стать единственным выходом из тупика. Предложение изменить положения ч. (1) ст. 307 Уголовного кодекса Республики Молдова должно быть рассмотрено по двум аспектам: 1) замещение другим словом термина «заведомо», который был скомпрометирован из-за неудачной попытки Конституционного суда Республики Молдова установить его значение; 2) определение в главе XIII общей части Уголовного кодекса Республики Молдова понятия «неправосудность». Принимая во внимание эти аспекты, авторы формулируют законотворческие предложения.

Ключевые слова: неправосудный приговор, определение или постановление; заведомость; преступное злоупотребление; превышение власти или служебных полномочий; независимость судей.

*Brinza Sergiu M., Stati Vitalie A.
Department of Penal Law, Moldova State University
(Chisinau, Moldova)*

**WHY IS INAPPROPRIATE ABROGATION OF ART. 307 OF THE CRIMINAL
OF THE CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA?**

Abstraction. *In the absence of legal grounds for abrogation of art. 307 of the Criminal Code of the Republic of Moldova (“Issuing a sentence, decision, ruling or judgment contrary to the law”), the modification of this article could be the only solution to break the deadlock. The proposal to amend the provisions of para. (1) of art. 307 of the Criminal Code of the Republic of Moldova must focus on two aspects: 1) substitution by another word of the term “willful”, which was compromised due to the failure of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in an attempt to establish its meaning; 2) the definition in Chapter XIII of the general part of the Criminal Code of the Republic of Moldova of the concept of “contrary to the law”. Taking these aspects into account, the authors make recommendations de lege ferenda.*

Keywords: *sentence, decision, ruling, or judgment contrary to the law; willful; criminal abuse; excess of power or excess of official authority; independence of judges.*

Din conținutul Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor) (în continuare – Hotărârea CC RM nr. 12/2017) desprindem câteva fragmente care par să aibă o semnificație mai pregnantă în contextul prezentei investigații: „[...] 98. Curtea menționează că judecătorii din cadrul judecătoriilor, curților de apel și Curții Supreme de Justiție pot fi trași la răspundere penală în temeiul art. 307 din Codul penal doar în cazul în care este probată îndoielă rezonabilă, intenția directă în pronunțarea unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii. 99. În contextul celor enunțate, Curtea subliniază că atragerea la răspundere penală a judecătorilor în temeiul art. 307 din Codul penal în sine nu este contrară principiilor constituționale, atât timp cât prin mecanismul de atragere la răspundere penală sunt respectate garanțiile inerente independenței judecătorilor, orice dubiu fiind interpretat în favoarea judecătorului. [...] Se recunoaște constituțional articolul 307 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, în măsura în care judecătorii din cadrul judecătoriilor, curților de apel și Curții Supreme de Justiție pot fi trași la răspundere penală doar pentru pronunțarea pronunțarea cu intenție a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii” [1].

Într-un studiu dedicat Hotărârii CC RM nr. 12/2017, am opinat: „În art. 307 CP RM sintagma „cu bună-știință” exprimă certitudinea făptuitorului că actul procedural, pe care acesta îl pronunță, nu corespunde legii. În absența unei asemenea certitudini, lipsește temeiul aplicării art. 307 CP RM. Aceasta chiar dacă făptuitorul manifestă intenție directă, adică: 1) își dă seama că pronunță o hotărâre, sentință, decizie sau încheiere contrară legii și 2) dorește să pronunțe un astfel de act procedural. Or, a avea certitudinea că actul procedural este contrar legii este

mai mult decât a-ți da seama că acest act este contrar legii” [2]. Afirmând că în art. 307 CP RM sintagma „cu bună-știință” se reduce la înțelesul de „intenție directă”, Curtea Constituțională a eșuat în încercarea de a le oferi judecătorilor garanțiile reale împotriva încălcării principiului legalității în procesul de aplicare a art. 307 CP RM. Sintagma „cu bună-știință” este utilizată în 18 norme din partea specială a Codului penal. Într-un număr mult mai mare de norme din partea specială a Codului penal se stabilește răspunderea pentru infracțiunile săvârșite exclusiv cu intenție directă (fiind vorba fie despre infracțiuni formale, fie despre infracțiuni materiale care presupun prezența unui scop special). Această stare de lucruri înfirmă poziția instanței de contencios constituțional, potrivit căreia buna-știință a făptuitorului se identifică cu intenția directă manifestată de către acesta. În realitate, buna-știință reprezintă o condiție suplimentară ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii. Din acest punct de vedere, Hotărârea CC RM nr. 12/2017 a redus posibilitatea de protecție a judecătorilor împotriva aplicării arbitrare a art. 307 CP RM.

După aproximativ doi ani de la adoptarea Hotărârii CC RM nr. 12/2017, la 26.07.2019 Ministerul Justiției a publicat Anunțul cu privire la consultarea opiniei publice privind aplicarea prevederilor art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 26.07.2019: „Având în vedere recentele evenimente pe segmentul justiției, implicit opiniile expuse în cadrul Forumului „Reformarea justiției și combaterea corupției” din 23.07.2019, precum și discuțiile în rândul actorilor justiției privind necesitatea abrogării art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova, Ministerul Justiției inițiază consultarea opiniei publice și solicită tuturor subiecților interesați, autorităților publice, partenerilor naționali și internaționali, asociațiilor reprezentative ale autorităților publice locale, societății civile, să se pronunțe cu opinii argumentate în privința aspectelor legate de aplicarea prevederilor art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova” [3].

Urmând firul cronologic, menționăm că, în pct. 6 al Hotărârii Guvernului nr. 420 din 30.08.2019 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2019-2020, a fost preconizată o acțiune pusă în sarcina Ministerului Justiției, având termenul de executare decembrie 2019: asigurarea independenței judecătorilor prin abrogarea art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 [4]. Însă, această hotărâre a fost abrogată prin Hotărârea Guvernului nr. 636 din 11.12.2019 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023 [5].

Totuși, ideea de eliminare a art. 307 din legea penală ar putea fi readusă pe agendă, luând în considerare impactul Deciziei Curții Constituționale a Ucrainei nr. 7-p/2020 din 11.06.2020 în cauza privind sesizarea constituțională a 55 de deputați ai Radei Supreme a Ucrainei privind corespunderea Constituției Ucrainei (constituționalitatea) a articolului 375 din Codul penal al Ucrainei [6] (în continuare – Decizie CCU nr. 7-p/2020). Prin această decizie, Curtea Constituțională a Ucrainei a declarat neconstituțional art. 375 din Codul penal al Ucrainei (în continuare – CPU). Dispoziția alineatului 1 al acestui articol nu diferă mult de cea a alin. (1) art. 307 CP RM: „Pronunțarea de către judecător (judecători) a unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri cu bună-știință contrare legii [...]”.

Este interesant că argumentele, prezentate de Curtea Constituțională a Ucrainei în decizia analizată, sunt, adesea, contrare argumentelor invocate în Hotărârea CC RM nr. 12/2017. Ceea ce doar confirmă cuvintele carei-i aparțin lui

Anaïs Nin: „Nu vedem lucrurile așa cum sunt ele de fapt; vedem lucrurile așa cum suntem noi de fapt”. Cu alte cuvinte, oricât de mult s-ar dori eliminarea subiectivismului, acesta iese, oricum, la suprafață. Astfel, în Decizia CCU nr. 7-p/2020, se menționează, *inter alia*: „Curtea Constituțională a Ucrainei pleacă de la faptul că art. 375 CPU nu stabilește criterii, cu ajutorul cărora ar putea să se determine care sentință, decizie, încheiere sau hotărâre a unui judecător (a unor judecători) este „contrară legii”. De asemenea, nu este elucidat înțelesul sintagmei „cu bună-știință contrare legii”, ceea ce face ambiguă înțelegerea componenței infracțiunii a cărei calificare se face conform normei în cauză. Formularea, la care se recurge în dispoziția art. 375 CPU, face posibilă abuzarea de dispoziția dată în cazul comiterii de către persoanele care efectuează urmărirea penală a unor acțiuni care implică urmărirea penală a unui judecător doar pentru faptul că acesta a pronunțat o hotărâre judecătorească (se are în vedere hotărârea judecătorească în accepțiune largă – *n.a.*), care, în viziunea subiectivă a persoanei care efectuează urmărirea penală, este „contrară legii” (în special, în cazul dezacordului cu această hotărâre). [...] Curtea Constituțională a Ucrainei consideră că orice acuzație penală împotriva unui judecător trebuie să se întemeieze pe prevederile legii penale, suficient de clare, comprensibile, previzibile și lipsite de echivoc, în prezența unor garanții care să asigure independența judecătorului în îndeplinirea justiției. [...]” [6].

Totuși, nu putem trece cu vederea că dintre cei 14 judecători din componența Curții Constituționale a Ucrainei, care au pronunțat Decizia CCU nr. 7-p/2020, tocmai 7 au exprimat o opinie separată. Astfel, în replică la argumentele Curții Constituționale a Ucrainei, prezentate *supra*, Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale a Ucrainei, V. V. Lemak, conține următoarele contraargumente: „Noțiunea „hotărâre contrară legii” nu ridică îndoiele cu privire la percepția laturii obiective a infracțiunii: se are în vedere pronunțarea unei astfel de hotărâri judecătorești, care nu corespunde naturii actului de justiție din două motive principale: a) nu este legală (nu se bazează pe normele legale materiale și procesuale), b) nu este întemeiată (nu se bazează pe faptele stabilite prin probe)” [7]. În aceeași ordine de idei, în Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale a Ucrainei, S.V. Sas, se arată: „În Codul penal, sintagma „cu bună-știință” este de zeci de ori folosită în calitate de semn al componentelor de infracțiuni corespunzătoare. Conținutul acestei sintagme nu este niciodată elucidat, deoarece este clar și lipsit de echivoc pentru orice persoană. În contextul dispoziției art. 375 CPU, respectiva sintagmă înseamnă: necorespunderea cu legea a hotărârii judecătorești este vădită și indiscutabilă, inclusiv pentru judecătorul însuși; este pasibil de răspundere judecătorul care își dă seama că pronunță o hotărâre judecătorească contrară legii; judecătorul a săvârșit intenționat această faptă” [8].

În alt registru, în Decizia CCU nr. 7-p/2020, găsim argumente care se referă la un alt aspect: „Constituția Ucrainei nu conferă altor autorități publice prerogativa de a verifica hotărârea judecătorească în ordine extrajudiciară și de a o evalua drept „contrară legii”. Curtea Constituțională a Ucrainei consideră că o hotărâre judecătorească definitivă nu poate fi revizuită, cu excepția cazurilor, stabilite în legislația procesuală, de revizuire a acestei hotărâri de către instanța competentă. Aceasta exclude posibilitatea evaluării unor astfel de hătărări de către persoana care efectuează urmărirea penală în cazurile în care o astfel de persoană comite acțiuni ce implică tragerea unui judecător la răspundere penală” [6]. În replică,

Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale a Ucrainei, O.O. Pervomaiski, conține următoarele obiecții: „Conform art. 126 din Constituția Ucrainei, judecătorul poate fi tras la răspundere pentru săvârșirea unei infracțiuni. Întrucât temeiul unei astfel de răspunderi a judecătorului îl constituie o infracțiune, vorbim desigur despre răspunderea penală, iar infracțiune poate fi nu doar coruperea pasivă sau o altă asemenea infracțiune, ci și pronunțarea de către judecător (judecători) a unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri cu bună-știință contrare legii” [9]. De asemenea, în Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale a Ucrainei, S.V. Sas, sunt invocate următoarele contraargumente: „În această poziție a Curții, sunt confundate două instituții juridice diferite – revizuirea hotărârii judecătorești și evaluarea juridică a acesteia de către autoritățile competente. Drept urmare, se ajunge la concluzia greșită cu privire la imposibilitatea evaluării, prin prisma prevederilor Codului penal, a acțiunilor judecătorului care a pronunțat hotărârea. În cadrul unui proces penal, persoana care efectuează urmărirea penală, procurorul, iar apoi instanța de judecată nu revizuiesc hotărârea judecătorească, ci efectuează o evaluare juridică a acțiunilor judecătorului care a pronunțat-o” [8].

Un alt aspect este vizat în următoarea constatare făcută în Decizia CCU nr. 7-p/2020: „Stabilirea răspunderii penale pentru pronunțarea unei hotărâri judecătorești „cu bună-știință contrare legii” creează riscuri și potențialități de influențare asupra judecătorilor, datorită ambiguității și echivocității dispoziției art. 375 CPU. [...] Dispozițiile constituționale privind independența judecătorilor sunt neglijate din cauza incertitudinii juridice a art. 375 CPU. Ținând cont de cele afirmate mai sus, Curtea Constituțională a Ucrainei consideră că art. 375 CPU subminează principiul preeminenței dreptului, mai ales unul dintre elementele acestui principiu – securitatea juridică, și nu este în concordanță cu principiile independenței judecătorilor și caracterului obligatoriu al hotărârilor judecătorești, și, prin urmare, contravine alin. 1 art. 8, alin. 1 și 2 art. 126, alin. 1 și pct. 9 alin. 2 art. 129 din Constituția Ucrainei” [6]. Contrapunem acestei constatări argumentele prezentate în cadrul unor opinii separate. De exemplu, în Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale a Ucrainei, S.V. Sas, se relevă: „De fapt, Curtea a formulat o poziție juridică, potrivit căreia judecătorul nu răspunde penal pentru hotărârile pe care le pronunță, chiar dacă acestea sunt vădit ilegale. O astfel de poziție poate genera arbitrarul. În plus, această poziție contrazice direct dispoziția constituțională, conform căreia un judecător poate fi tras la răspundere pentru hotărârea, pe care a pronunțat-o, în cazul săvârșirii unei infracțiuni sau a unei abateri disciplinare (alin. 4 art. 126 din Constituția Ucrainei)” [8]. În Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale a Ucrainei, O.O. Pervomaiski, se menționează: „Obținând o hotărâre judecătorească contrară legii și „pierzând” astfel cauza în instanță, persoana pierde ultima speranță pentru justiția așteptată de la stat. Mai mult, pronunțarea unei hotărâri judecătorești contrare legii în raport cu o persoană discreditează în ochii acestei persoane nu doar valoarea justiției în sine, ci și alte valori constituționale, care pentru respectiva persoană riscă să devină teoretice și iluzorii. O hotărâre judecătorească contrară legii poate distruge sau modifica radical viața și soarta unei persoane, în timp ce un număr mare de astfel de „hotărâri” subminează cele mai importante valori ale civilizației umane moderne și poate distruge democrația constituțională în ansamblu” [9].

Pentru abrogarea art. 375 CPU, în Decizia CCU nr. 7-p/2020 a fost stabilit un termen de grație de șase luni din momentul adoptării acestei decizii (termen care expiră la 11.12.2020). Aceasta s-a făcut pentru a permite alinierea dispozițiilor relevante din CPU la Constituția Ucrainei și la Decizia CCU nr. 7-p/2020. Cu alte cuvinte, instanța de contencios constituțional din Ucraina recunoaște că art. 375 CPU este încă necesar și că abrogarea acestuia nu trebuie să creeze un vid legislativ, însă Curtea Constituțională a Ucrainei nu are dreptul să rescrie normele penale, deoarece nu este un for legislativ. Într-un final, cel mai probabil, va fi aleasă una dintre următoarele opțiuni: 1) modificarea art. 375 CPU, astfel încât acesta să corespundă Constituției Ucrainei și Deciziei CCU nr. 7-p/2020 sau 2) abrogarea art. 375 CPU, urmată de aplicarea normei (normelor) generale. Considerăm mai potrivită prima dintre aceste opțiuni, având în vedere și faptul că ideea de abrogare a art. 307 CP RM ar putea fi readusă pe agendă. În cele ce urmează, vom prezenta argumente împotriva abrogării acestui articol.

În primul rând, vom aduce argumente din aria dreptului comparat.

Astfel, în Codul penal al Regatului Spaniei [10], pot fi identificate următoarele articole relevante:

- art. 446: „Judecătorul sau magistratul care, cu știință, pronunță o sentință sau o rezoluție nedreaptă, va fi pedepsit: 1° Cu pedeapsa închisorii de la 1 la 4 ani dacă sentința nedreaptă dată împotriva inculpatului într-o cauză penală pentru infracțiune nu a fost executată, și cu aceeași pedeapsă în jumătatea ei superioară și amendă de la 12 la 24 luni dacă sentința a fost executată. În ambele cazuri se va aplica, în plus, pedeapsa decăderii absolute pe o perioadă de la 10 la 20 ani. 2° Cu amendă de la 6 la 12 luni și decăderea specială din postul sau funcția publică pe o perioadă de la 6 la 10 ani, dacă sentința nedreaptă a fost dată împotriva inculpatului într-o cauză având ca obiect o abatere. 3° Cu amendă de la 12 la 24 luni și decăderea specială din postul sau funcția publică pe o perioadă de la 10 la 20 ani, atunci când pronunță orice altă sentință nedreaptă”;

- art. 447: „Judecătorul sau magistratul care, din neglijență gravă sau ignoranță inadmisibilă, pronunță o sentință sau o decizie evident nedreaptă, va fi pedepsit cu decăderea specială din postul sau funcția publică pe o perioadă de la 2 la 6 ani”;

- art. 448: „Judecătorul sau magistratul care refuză să judece, fără a argumenta legal motivul, sau sub pretextul neclarității, insuficienței sau tăcerii legii, va fi pedepsit cu decăderea specială din postul sau funcția publică pe o perioadă de la 6 luni la 4 ani”;

- art. 449: „1. Cu aceeași pedeapsă menționată la articolul anterior va fi pedepsit judecătorul, magistratul sau grefierul vinovat de întârzierea, cu rea-credință, provocată în administrarea justiției. Se va înțelege prin rea-credință întârzierea provocată pentru a se obține o finalitate ilegitimă. 2. Atunci când întârzierea este imputabilă unui funcționar diferit de cei menționați la paragraful anterior, se va aplica acestuia pedeapsa indicată, în jumătatea ei inferioară”.

În Codul penal al Republicii Franceze [11] atrage atenția art. 434-7-1: „Fapta prin care un magistrat, orice altă persoană care ocupă un loc într-o formațiune jurisdicțională sau orice altă autoritate administrativă, refuză îndeplinirea justiției după ce i s-a solicitat și perseverează în refuzul său după avertismentul sau ordinul

superiorilor săi se pedepsește cu amenda de 7.500 euro și interdicția de a exercita funcții publice pentru o durată de 5 până la 20 ani”.

În Codul penal al Republicii Federale Germania [12] ne îndreptăm privirea asupra § 339: „Judecătorul, un alt demnitar public sau un arbitru care, la conducerea unei proceduri sau pronunțarea unei hotărâri, se face vinovat de efectuarea actului de justiție în defavoarea unei părți se pedepsește cu închisoarea de la 1 an la 5 ani”.

Codul penal al Regatului Danemarcei [13] conține:

• art. 146: „Alineatul 1. Persoana care a fost învestită cu autoritate jurisdicțională sau având altă funcție publică ce implică luarea unor decizii privind drepturile și libertățile persoanelor și care acționează sau ia o decizie în mod injust în cauză se pedepsește cu închisoare de până la 6 ani. Alineatul 2. Dacă fapta este comisă cu scopul de a încălca drepturile unei persoane, pedeapsa este închisoare de până la 16 ani”;

• art. 148: „Persoana care a fost învestită cu autoritate jurisdicțională sau având altă funcție publică ce implică luarea unor decizii privind probleme legale sau care are atribuții privind angajarea răspunderii penale (la fel ca mai sus) și care, cu intenție sau din culpă gravă, nu respectă procedura legală în ceea ce privește efectuarea cercetărilor sau a unor acte procesuale ori referitor la arestare, încarcerare, percheziție, confiscare sau la alte astfel de măsuri, se pedepsește cu amendă sau cu închisoarea de până la 4 luni”.

În Codul penal al Republicii Estonia [14] găsim:

• § 311: „Fapta unui judecător de a lua, cu bună-știință, o hotărâre ilegală se pedepsește cu închisoare de la cinci până la zece ani”;

• § 311¹: „Fapta unui judecător asistent sau referent de a lua, cu bună știință, o hotărâre ilegală se pedepsește cu amendă sau cu închisoare de până la trei ani”.

În Codul penal al Republicii Letonia [15] iese în evidență Secțiunea 291:

„(1) Persoana care pronunță o hotărâre sau o decizie ilegală, dacă aceasta a fost comisă de un judecător, un procuror sau un anchetator, este sancționată cu o pedeapsă privativă de libertate pentru o perioadă de cel mult trei ani sau pedeapsa privativă de libertate temporară, munca în folosul comunității sau amenda. (2) Săvârșirea aceluiași fapte, dacă acestea au fost comise în scopul dobândirii de bunuri sau în legătură cu formularea unei acuzații privind comiterea unei crime grave sau deosebit de grave sau cu falsificarea probelor, este sancționată cu o pedeapsă privativă de libertate pentru o perioadă de cel mult cinci ani sau pedeapsa privativă de libertate temporară, munca în folosul comunității sau amenda”.

În art. 294 din Codul penal al Republicii Bulgaria [16] comportă interes următoarele prevederi: „(1) Persoana care acordă ajutor unei persoane care a săvârșit o infracțiune pentru a evita sau pentru a zădărnici urmărirea penală împotriva acesteia sau pentru a rămâne nepedepsită, fără să se fi înțeles cu acea persoană înainte de a comite respectiva infracțiune, se pedepsește cu închisoare de până la cinci ani, dar nu cu o pedeapsă mai grea decât cea prevăzută pentru tănuire. [...] (4) Dacă făptuitorul este judecător, procuror, investigator sau organ de poliție, polițist anchetator, pedeapsa este închisoarea de la doi la opt ani”.

După cum se poate remarca, am prezentat exemple de norme penale din state care sunt membre ale Uniunii Europene. Aceasta pentru a dezavua stereotipul

că articole de genul art. 307 CP RM pot avea doar statele cu regim politic totalitar sau autoritar.

Nu ne-am referit la legislația României. Într-adevăr, Codul penal al României [17] (în continuare – CPR) nu conține un articol care ar fi similar cu art. 307 CP RM. Însă, aceasta deloc nu înseamnă că, în România, judecătorii nu sunt pasibili de răspundere penală pentru pronunțarea de hotărâri judecătorești contrare legii.

Astfel, Legea României nr. 303 din 28.06.2004 privind statutul magistraților [18] (în continuare – Legea României nr. 303/2004) prevede, *inter alia*:

- art. 94: „Judecătorii și procurorii răspund civil, disciplinar și penal, în condițiile legii”;

- alin. (2) art. 96: „Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea judecătorilor și procurorilor care, chiar dacă nu mai sunt în funcție, și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență, conform definiției acestora de la art. 99¹”;

- lit. b) alin. (3) art. 96: „Există eroare judiciară atunci când: [...] s-a pronunțat o hotărâre judecătorească definitivă în mod evident contrar legii sau situației de fapt care rezultă din probele administrate în cauză, prin care au fost afectate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, vătămare care nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară”;

- art. 99¹: „(1) Există rea-credință atunci când judecătorul sau procurorul încalcă cu știință normele de drept material ori procesual, urmărind sau acceptând vătămarea unei persoane. (2) Există gravă neglijență atunci când judecătorul sau procurorul nesocotește din culpă, în mod grav, neîndoielnic și nescuzabil, normele de drept material ori procesual”.

Ca efect al existenței acestor norme extrapenale, art. 297 CPR („Abuzul în serviciu”) se aplică în cazul pronunțării cu rea-credință a unei hotărâri judecătorești. Aceasta o confirmă Decizia Curții Constituționale a României nr. 54 din 07.02.2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 246 din Codul penal din 1969, ale art. 297 alin. (1) din Codul penal și ale art. 132 din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, din care vom selecta unele argumente ale instanței de contencios constituțional din România: „[...] Legiuitorul a reglementat, în mod expres, calitatea judecătorului de subiect activ în cazul săvârșirii infracțiunii de abuz în serviciu”; „[...] Independența judecătorului nu exclude responsabilitatea acestuia în exercitarea funcției pe care o deține. Responsabilitatea judecătorului stă, printre alte elemente, la baza calității actului de justiție, și, implicit, la baza imparțialității acestuia. Astfel, Curtea constată că nu se poate ajunge la o absolutizare a independenței judecătorului în sensul imposibilității tragerii la răspundere penală a acestuia, deoarece nici nu s-ar mai putea vorbi despre principiul independenței justiției dacă acesta ar fi folosit în scopul de a împiedica tragerea la răspundere pentru săvârșirea unor fapte penale”; „[...] Potrivit standardelor constituționale și celor europene, pronunțarea unei hotărâri judecătorești nu este exclusă *de plano* de la incidența răspunderii penale a judecătorului, ci, în anumite cazuri, pronunțarea unei hotărâri se poate concretiza, în fapt, în săvârșirea unei infracțiuni. Curtea observă că regula ce se impune este că pronunțarea unei hotărâri judecătorești nu poate atrage răspunderea penală, excepția – tragerea la răspundere penală – intervenind ca urmare a stabilirii

modului în care judecătorul a acționat – cu intenție, rea-credință, fără însă a putea fi enumerate exhaustiv și concret cazurile care determină incidența răspunderii penale în cazul pronunțării unei hotărâri judecătorești”; „[...] Reaua-credință presupune distorsionarea conștiință a dreptului, fiind o eroare evidentă și conștiință. Reaua-credință presupune aplicarea în mod greșit a legii, pronunțarea de către judecător, conștient că greșește, a unei hotărâri evident eronate. Pentru a ne afla în prezența relei-credințe nu este suficient ca hotărârea/actul respectiv să fie evident eronat, trebuie să existe și alte indicii care să ducă la convingerea că magistratul a acționat cu intenția directă de a încălca legea și în deplină cunoștință de cauză. Distorsionarea legii trebuie să fie evidentă. Niciun alt judecător, având această cauză și aflat în aceleași condiții, nu ar fi judecat astfel. Raționamentul juridic al magistratului respectiv este în contradicție flagrantă cu principiile de drept din materia respectivă. Sub aspect probator, elementele se pot găsi doar în motivarea hotărârii și doar dacă există indicii că motivația este străină de obiectul cauzei. Trebuie să existe și alte indicii care să argumenteze credința că magistratul a distorsionat legea în mod conștient, care să demonstreze că judecătorul a aplicat legea în mod eronat în deplină cunoștință de cauză”; „[...] Reaua-credință presupune intenția de a produce un prejudiciu, dublată de un element imoral, judecătorul fiind conștient că acționează împotriva propriei sale convingeri și că manipulează legea” [19].

Nu putem trece cu vederea faptul că Legea Republicii Moldova nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului (în continuare – Legea Republicii Moldova nr. 544/1995), la alin. (3) art. 19, conține o dispoziție care este convergentă cu prevederile etalate *supra*, care se conțin în Legea României nr. 303/2004: „Judecătorul nu poate fi tras la răspundere pentru opinia sa exprimată în înfăptuirea justiției și pentru hotărârea pronunțată dacă nu va fi stabilită, prin sentință definitivă, vinovăția lui de abuz criminal” [20].² O astfel de dispoziție este în consonanță cu unele recomandări și sugestii cuprinse în acte cu vocație europeană și internațională. Astfel, Recomandarea CM/Rec(2010)12 a Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei către statele membre cu privire la judecători: independența, eficiența și responsabilitățile, prevede, printre altele: „Nu poate fi antrenată răspunderea penală a unui judecător pentru modul de interpretare a legii, apreciere a faptelor sau evaluare a probelor, cu excepția cazurilor de rea-credință” [21]. În Concluziile adoptate la cea de-a 55-a sesiune plenară din 13-14 iunie 2003,

² În Parlamentul Republicii Moldova se află la etapa de examinare proiectul prin care se propune ca alin. (3) art. 19 al Legii Republicii Moldova nr. 544/1995, după cuvintele „vinovăția lui de abuz criminal”, să fie completat cu cuvintele „sau dacă în cadrul unei proceduri disciplinare s-a constatat intenția ori neglijența gravă în acțiunile sau inacțiunile sale care au dus la constatarea de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, printr-o hotărâre, fie Guvernul Republicii Moldova a recunoscut, printr-o declarație încălcarea drepturilor sau libertăților fundamentale, sau a impus soluționarea amiabilă a cauzei aflate pe rolul Curții Europene a Drepturilor Omului ori la formularea unei declarații unilaterale, care s-au soldat cu acordarea unor mijloace financiare din bugetul de stat al Republicii Moldova”*.

*Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului – art.19, 21¹; Codul civil al RM nr. 1107/2002 – art. 2007, 2024; ș.a.). Disponibil:

parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5149/language/ro-RO/Default.aspx

Comisia de la Veneția a reținut: „Magistrații (judecătorii, procurorii și anchetatorii) nu trebuie să beneficieze de imunitate generală astfel cum prevede Constituția Bulgariei. Potrivit standardelor generale, aceștia necesită în mod cert protecție împotriva acțiunilor civile care vizează activitățile efectuate cu bună-credință în exercitarea funcțiilor lor. Însă, ei nu trebuie să beneficieze de o imunitate generală în caz de urmărire penală pentru infracțiunile pentru care trebuie să răspundă în fața instanțelor” [22]. Într-un raport al experților Consiliului Europei, se arată: „În cazul în care un judecător a comis fapte ilegale, pentru el ar trebui să se prevadă o formă de răspundere mai severă, de exemplu sancțiuni disciplinare, iar, dacă este necesar, chiar răspundere penală. O astfel de formă de răspundere este uneori de maximă importanță pentru societate, deoarece demonstrează că principiul general al egalității cetățenilor în fața legii se extinde asupra judecătorilor, precum și asupra rezultatelor activității acestora” [23].

Eventuala abrogare a art. 307 CP RM nu ar însemna că judecătorii nu vor mai putea fi trași la răspundere penală pentru pronunțarea cu bună-știință a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii. Aceasta o recunosc chiar adepții ideii de abrogare a art. 307 CP RM. De exemplu, în Opinia juridică în privința inițiativei de abrogare a art. 307 din Codul penal, prezentată de Centrul de Resurse Juridice din Moldova, se afirmă: „Recomandăm abrogarea art. 307 Cod penal. Abrogarea art. 307 Cod penal nu poate însemna că abuzurile comise cu intenție de către judecători nu mai pot fi incriminate. Este greu de imaginat că un judecător ar putea încălca cu bună-știință o prevedere clară a legii, fără un motiv. În asemenea circumstanțe, abuzurile comise de judecător ar putea fi incriminate conform art. 324 (corupere pasivă), art. 328 (excesul de putere), 327 (abuzul de putere) sau chiar art. 326 (trafic de influență) etc.” [24]

În același făgaș, este util să reproducem un fragment din Opinia separată a judecătorului Curții Constituționale a Ucrainei, O.O. Pervomaiski: „Dezincriminarea acestei fapte (se are în vedere fapta prevăzută la art. 375 CPU) nu îi va proteja, de fapt, pe judecători de eventualele violări ale independenței și inviolabilității lor, întrucât le vor putea fi imputate fără temeii [...] alte componente de infracțiuni, de exemplu, cele prevăzute la art. 364 („Abuzul de putere sau abuzul de serviciu” – *n.a.*), 366 („Falsul în acte publice” – *n.a.*) etc. din CPU” [9]. Autorul unui proiect de lege din Ucraina, care a propus în 2019 abrogarea art. 375 CPU, recunoaște: „Componenta de infracțiune de la articolul 375 este o copie de rezervă a componentelor de infracțiuni „generale” prevăzute la art. 364, 366 etc. din CPU” [25]. Într-un raport al experților Consiliului Europei, se relevă: „Până în iulie 2007, Codul Penal al Georgiei conținea un articol numit „Pronunțarea unei sentințe sau a unui alt act judiciar care este contrar legii”. În iulie 2007 acest articol a fost excus din Codul penal în cadrul unei inițiative guvernamentale îndreptate spre consolidarea independenței sistemului judiciar. În acest caz, un judecător poate fi tras la răspundere pentru infracțiunile „standard” săvârșite de oficiali, în special pentru [...] abuzul de putere (art. 332 din Codul penal al Georgiei [26] (în continuare – CPG)), excesul de putere (art. 333 CPG), [...] falsul în acte publice (art. 341 CPG) [...]” [23].

În același timp, în opinia lui A. Porof, „răspunderea penală a unui judecător sau procuror, poate fi angajată sub aspectul săvârșirii infracțiunii de abuz în serviciu (se are în vedere infracțiunea prevăzută la art. 297 din Codul penal al României –

n.a.), doar atunci când magistratul încalcă cu intenție directă sau indirectă (sublinierea ne aparține – n.a.) normele materiale sau procedurale aplicabile în cauza pe care o instrumentează sau o judecă” [27, p. 182-183]. Așadar, în România, judecătorului i se aplică răspunderea în cazul pronunțării cu rea-credință a unei hotărâri, dacă acesta manifestă intenție directă sau indirectă. Pentru comparație, în Republica Moldova, judecătorului i se aplică răspunderea în cazul pronunțării cu bună-știință a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii, dacă acesta manifestă intenție directă. În cazul în care art. 307 CP RM ar fi abrogat, atunci, în cazul pronunțării unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii, s-ar aplica alin. (1), (2) sau (3) art. 328 CP RM și, eventual, alte norme penale. Considerăm că tocmai alin. (1), (2) sau (3) art. 328 CP RM reprezintă normele generale în raport cu art. 307 CP RM³. Or, pronunțarea unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii constituie o acțiune pe care niciun judecător în nici un fel de circumstanțe nu este în drept să o comită. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la alin. (1), (2) sau (3) art. 328 CP RM se caracterizează prin intenție directă sau indirectă. Ceea ce înseamnă că eventuala abrogare a art. 307 CP RM ar lărgi considerabil aria răspunderii penale pentru pronunțarea de către judecător a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii. În plus, o normă generală, care ar substitui art. 307 CP RM, nu poate oferi garanțiile împotriva arbitrariului pe care art. 307 CP RM (în eventualitatea perfecționării sale) le-ar putea oferi judecătorilor. Dacă mai luăm în considerare și faptul că alin. (1), (2) sau (3) art. 328 CP RM nu reprezintă modele de perfecțiune sub aspect de claritate și previzibilitate, este cazul să ne întrebăm: *Qui prodest?* Poate oare aplicarea alin. (1), (2) sau (3) art. 328 CP RM în locul art. 307 CP RM să ofere garanțiile inerente independenței judecătorilor și să asigure interpretarea oricărui dubiu în favoarea judecătorului? Formulând această întrebare retorică, dorim doar să subliniem că promotorii ideii de abrogare a art. 307 CP RM abordează lucrurile simplist și unilateral. Problema constă nu în prezența sau lipsa art. 307 în Codul penal. Problema constă în legalitatea și temeinicia aplicării oricăror norme penale, nu doar a art. 307 CP RM. Dacă o normă penală se aplică în condiții de ilegalitate și de netemeinicie, să fie abrogarea singura soluție pentru a remedia problema?

Cu această ocazie, menționăm că lista de cazuri, în care poate interveni abrogarea, este prezentată exhaustiv în alin. (2) art. 65 al Legii nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative: „a) pentru anularea dispozițiilor dintr-un act normativ care a intrat în conflict cu dispozițiile altui act normativ de aceeași forță juridică sau de o forță juridică superioară; b) pentru înlăturarea discrepanțelor și neclarităților; c) pentru degrevarea legislației de normele desuete; d) pentru evitarea paralelismelor în legislație” [28]. Dintre toate aceste cazuri, în mod aparent, doar cel

³ Această afirmație nu intră în contradicție cu sintagma „abuz criminal” din alin. (3) art. 19 al Legii nr. 544/1995. Or, această sintagmă a fost preluată din instrumentele de rigoare cu vocație internațională. De exemplu, în art. 19 al Convenției ONU împotriva corupției* este utilizată sintagma „abuzul de funcții”, fără a fi utilizată o sintagmă de genul „excesul de funcții”. În astfel de instrumente nu se face distincție între abuzul de putere sau abuzul de serviciu, pe de o parte, și excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, pe de altă parte.

*United Nations Convention against corruption. Disponibil:

https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf

de la litera b) ar putea fi invocat în susținerea abrogării art. 307 CP RM. Însă, această aparență este înșelătoare. Or, adoptarea Hotărârii CC RM nr. 12/2017 a avut ca efect, cel puțin formal, tocmai înlăturarea discrepanțelor și neclarităților ce caracterizează art. 307 CP RM.

Astfel, în lipsa unor premise legale pentru abrogarea art. 307 CP RM, modificarea acestui articol ar putea fi singura soluție pentru ieșirea din impas.

În acest sens, în hotărârea pronunțată în cauza N.F. *Contra Italiei*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat: o prevedere care stabilește răspunderea penală a judecătorilor poate fi compatibilă cu independența și imparțialitatea judecătorilor doar dacă este formulată suficient de precis pentru a garanta independența judecătorilor și imunitatea funcțională pentru judecător atunci când acesta interpretează dreptul, stabilește faptele sau cântărește probele [29]. De asemenea, într-un aviz al Comisiei de la Veneția se arată: „Prevederile vagi, imprecise și larg formulate, care definesc răspunderea judecătorilor, pot manifesta un efect inhibitor în privința interpretării lor independente și imparțiale a dreptului, a stabilirii faptelor și a cântării probelor. Reglementările privind răspunderea judecătorilor cărora le lipsesc aceste calități pot fi utilizate abuziv pentru a exercita o presiune nepotrivită asupra judecătorilor atunci când aceștia decid cazuri și subminează, astfel, independența și imparțialitatea lor” [30]. Nu în ultimul rând, în Opinia sa separată, judecătorul Curții Constituționale a Ucrainei, V.V. Gorodovenko, evocă: „Discreția punitivă a legiuitorului, realizată pe calea incriminării conduitei judecătorului, trebuie corelată întotdeauna cu instituția independenței judecătorilor, care condiționează imunitatea unui judecător ce l-ar proteja de urmărirea penală în legătură cu exercitarea funcției de îndeplinire a justiției. Prin urmare, această incriminare trebuie contrabalansată printr-o asemenea imunitate, într-o măsură care să asigure adecvat exercitarea funcției constituționale de bază a puterii judecătorești – îndeplinirea justiției” [31].

Este de menționat că, anterior, s-a încercat modificarea art. 307 CP RM în vederea asigurării unei mai bune independențe a judecătorilor și a imunității funcționale mai pronunțate pentru aceștia. Astfel, la 12.05.2017 în Parlamentul Republicii Moldova a fost înregistrat Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002 (art. 34, 121¹, 181¹ ș.a.) [32] (în continuare – Proiectul de lege nr. 145/2017). În cadrul acestui proiect, s-a propus, *inter alia*, modificarea alin. (1) art. 307 CP RM, după cum urmează: „Pronunțarea cu bună-știință de către judecător a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii, prin încălcarea dispozițiilor privind distribuția aleatorie a dosarelor; prin nerespectarea secretului deliberării sau a confidențialității lucrărilor care au acest caracter; prin soluționarea drepturilor unor persoane neantrenate în proces; prin încălcarea competenței jurisdicționale; prin necompunerea instanței conform prevederilor legii; prin nerespectarea competenței după materie și calitatea persoanei în cauzele penale; prin condamnarea inculpatului pentru o faptă care nu este prevăzută de legea penală; prin refuzul de a redeschide cauza, urmare a recunoașterii de către Curtea Constituțională a prevederilor legii aplicabile în speța respectivă; prin refuzul de a redeschide cauza, chiar dacă Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat, printr-o hotărâre, fie Guvernul Republicii Moldova a recunoscut, printr-o declarație, o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale care poate fi remediată, cel puțin parțial,

prin anularea hotărârii pronunțate de o instanță de judecată națională se pedepsește cu amendă în sumă de la 650 la 1150 unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani”. În Nota informativă la Proiectul nr. 145/2017 se menționează: „Varianta actuală a art. 307 CP RM este una fie abuzivă, fie imposibil de aplicat, ținând cont de esența puterii judecătorești în Republica Moldova. În vederea redresării situației date, autorul proiectului vine cu inițiativa de detaliere a modalităților de încălcare a legii pentru care judecătorul urmează a fi atras la răspundere penală conform art. 307 CP RM. [...] Proiectul are drept scop întărirea independenței judecătorului, dar, în același timp, responsabilizarea lui în condiții previzibile” [33]. Totuși, în ședința plenară a Parlamentului Republicii Moldova din 22.02.2018, Proiectul de lege nr. 145/2017 a fost respins. În pofida acestui fapt, considerăm salutară intenția autorului acestui proiect. Or, scopul principal al Proiectului de lege nr. 145/2017 s-a exprimat în sporirea gradului de claritate și previzibilitate a dispoziției art. 307 CP RM.

În ce ne privește, considerăm că propunerea de modificare a dispoziției alin. (1) art. 307 CP RM trebuie să se axeze pe două aspecte: 1) substituirea printr-o altă sintagmă a sintagmei „cu bună-știință” care a fost compromisă din cauza eșuării Curții Constituționale în încercarea de a-i stabili înțelesul, eșec la care ne-am referit *supra*; 2) definirea într-un articol din Capitolul XIII al părții generale a Codului penal a noțiunii „hotărâre, sentință, decizie sau încheiere contrară legii”.

Cu referire la primul dintre aceste aspecte, recomandăm înlocuirea, în alin. (1) art. 307 CP RM, a sintagmei „cu bună-știință” prin sintagmele „cu certitudine” și „în scopul de a încălca drepturile sau interesele unei persoane”. Cât privește sintagma „cu certitudine”, aceasta și-a găsit consacrară în textul normativ penal, fiind deja folosită în dispozițiile de la lit. a) alin. (3) art. 172, alin. (1) art. 174, art. 175, 208² și 242² CP RM. Referitor la sintagma „în scopul de a încălca drepturile sau interesele unei persoane”, aceasta este inspirată, în principal, de alin. 2 art. 146 din Codul penal al Regatului Danemarcei, precum și de alin. (1) art. 99¹ din Legea României nr. 303/2004. Substituirile, pe care le propunem, ar avea ca efect formularea dispoziției de la alin. (1) art. 307 CP RM, după cum urmează: „*Pronunțarea de către judecător a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri cu certitudine contrare legii, în scopul de a încălca drepturile sau interesele unei persoane*”.

Cu privire la cel de-al doilea aspect, recomandăm completarea Codului penal cu articolul 134¹⁴ „Hotărârea, sentința, decizia sau încheierea contrară legii”, care ar avea următorul conținut: „*În sensul art. 307, hotărârea, sentința, decizia sau încheierea este contrară legii în oricare dintre ipotezele prevăzute în pct. 1)-12), 14)-16) alin. (1) art. 427 sau pct. 1)-12), 14), 15) alin. (1) art. 444 din Codul de procedură penală, în lit. a)-d) alin. (1) art. 386, lit. a)-d) alin. (2) art. 387, lit. a)-d), i) alin. (1) art. 388 sau lit. a)-d) alin. (2), lit. a)-d), f) alin. (3) art. 432 din Codul de procedură civilă ori în lit. a)-i), k), l) art. 466 din Codul contravențional*”.

Desigur, se poate discuta despre lărgirea sau reducerea listei de ipoteze în care hotărârea, sentința, decizia sau încheierea poate fi considerată contrară legii. Important este ca în art. 134¹⁴ CP RM să fie stabilită o listă exhaustivă de norme de referință care prevăd astfel de ipoteze. O astfel de listă (care va determina cu mai

multă exactitate limitele obiectului imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 307 CP RM), împreună cu sintagmele „cu certitudine” și „în scopul de a încălca drepturile sau interesele unei persoane” (care vor determina cu mai multă exactitate limitele laturii subiective a infracțiunilor prevăzute la acest articol), vor spori garanțiile împotriva aplicării arbitrare a art. 307 CP RM, asigurând într-o măsură mai pronunțată independența judecătorului în îndeplinirea justiției.

BIBLIOGRAFIE:

1. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor) (sesizarea nr. 155g/2016). Disponibil: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 162-170.
2. Stati V. Reflecții pe marginea Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a art. 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor). În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXX Международная научная конференция (26-27 октября 2017 г., Переяслав-Хмельницкий). Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017, Вып. 10, ч. 3, p. 54-60.
3. Anunț cu privire la consultarea opiniei publice privind aplicarea prevederilor art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002. Disponibil: justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=184&id=4449
4. Hotărârea Guvernului nr. 420 din 30.08.2019 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2019-2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 281-288.
5. Hotărârea Guvernului nr. 636 din 11.12.2019 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 378-379.
6. Рішення Конституційного Суду України № 7-р/2020 від 11.06.2020 р. у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України. Disponibil: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_p_2020.pdf
7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020. Disponibil: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_p_2020_4.pdf
8. Окрема думка судді Конституційного Суду України Саса С.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу. Disponibil: www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_p_2020_1.pdf
9. Окрема думка судді Конституційного Суду України Первомайського О.О. у справі No 1-305/2019(7162/19) за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності)

- статті 375 Кримінального кодексу України. Disponibil: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_p_2020_6.pdf
10. Codul penal al Regatului Spaniei. Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>
 11. Codul penal al Republicii Franceze. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html
 12. Codul penal al Republicii Federale Germania. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html
 13. Codul penal al Regatului Danemarcei. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html
 14. Codul penal al Republicii Estonia. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Estonia-RO.html
 15. Codul penal al Republicii Letonia. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html
 16. Codul penal al Republicii Bulgaria. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html
 17. Codul penal al României (Legea nr. 286/2009). În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr. 510.
 18. Legea României nr. 303 din 28.06.2004 privind statutul magistraților. În: Monitorul Oficial al României, 2004, nr. 576.
 19. Decizia Curții Constituționale a României nr. 54 din 07.02.2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 246 din Codul penal din 1969, ale art. 297 alin. (1) din Codul penal și ale art. 132 din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție. În: Monitorul Oficial al României, 2018, nr. 683.
 20. Legea Republicii Moldova nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 59-60.
 21. Recommendation CM/Rec(2010)12 on judges: independence, efficiency and responsibilities and explanatory memorandum. <https://rm.coe.int/16807096c1>
 22. CDL-AD(2003)012-e Memorandum Reform of the Judicial System in Bulgaria: Conclusions adopted by the Venice Commission at its 55th plenary session (Venice, 13-14 June 2003). Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2003\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2003)012-e)
 23. Доклад экспертов по результатам заседания рабочей группы по вопросу: судебская этика и дисциплинарная ответственность судей, 8-9 декабря 2015 года, Верховный суд Грузии, Тбилиси. Disponibil: <https://nn.coe.int/1680700f17>
 24. Opinie juridică în privința inițiativei de abrogare a art. 307 din Codul penal. Disponibil: <https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/08/2019-08-13-CRJM-opinie-necesitate-abrogare-art-307-CP-fin.pdf>
 25. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 375 Кримінального кодексу України (щодо приведення у відповідність з рекомендацією експертів Групи держав проти корупції Ради Європи)». Disponibil: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66952
 26. Criminal Code of Georgia. Disponibil: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/16426/157/en/pdf>

27. Porof A. Răspunderea juridică a magistratului în context național și european: teză de doctorat. București, 2018. 330 p.
28. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 7-17.
29. Case of N.F. v. Italy. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59622>
30. CDL-AD(2007)009-f Avis sur la loi sur la responsabilité disciplinaire des juges ordinaires de Géorgie et les procédures disciplinaires à leur égard adopté par la Commission de Venise lors de sa 70e session plénière (Venise, 16-17 mars 2007). Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD\(2007\)009-f&lang=EN](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=CDL-AD(2007)009-f&lang=EN)
31. Окрема думка судді Конституційного Суду України Городовенка В.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України. Disponibil: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7_p_2020_7.pdf
32. Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002 (art. 34, 1211, 1811 ș.a.). Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3747/language/ro-RO/Default.aspx>
33. Notă informativă la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002 (art. 34, 1211, 1811 ș.a.). Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3747/language/ro-RO/Default.aspx>

Brînza Ghenadie
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
(Chișinău, Moldova)

THE INDIVIDUAL FEATURES OF THE OFFENDER ACCORDING TO THE ANALYSIS OF THE SENTENCES ON CORRUPTION CASES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE PERIOD 2018 – 2019

Summary: *This article aims to analyze the aspects characteristic of the personality profile of corruption offenders based on information analyzed according to the sentences adopted by the courts of first instance in the Republic of Moldova between 2018 and 2019. Thus, some individual features of the offender were distinguished based on the category of gender, age, place of work, place of the crime, characteristic in society, at work or living, data on criminal history, studies, as well as elements on the application of the special trial procedure.*

Keywords: *analysis, crime, latent crime, corruption crime, passive corruption, active corruption, influence peddling, etc.*

TRĂSĂTURILE INDIVIDUALE ALE INFRACTORULUI CONFORM ANALIZEI SENTINTELOR PE CAUZELE DE CORUPȚIE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA 2018 – 2019

Rezumat: *Prezentul articol își propune analiza aspectelor caracteristice profilului personalității subiecților infracțiunilor de corupție pe baza informațiilor analizate conform sentințelor adoptate de către instanțele judecătorești de fond din Republica Moldova în perioada 2018 – 2019. În așa mod, au fost distinse unele trăsături individuale ale infractorului actelor de corupție bazate pe categorii de gen, vârstă, loc de muncă, locul comiterii infracțiunii, caracteristica în societate, la locul de muncă sau trai, date referitoare la antecedente penale, studii, precum și elemente referitoare la aplicarea procedurii speciale de judecare.*

Cuvinte cheie: *analiză, infracțiune, infracțiune latentă, infracțiune de corupție, corupere pasivă, corupere activă, trafic de influență etc.*

Ponderea latenței infracțiunilor de corupție în latența criminalității în ansamblu devine destul de impunătoare în ultima perioadă, fapt determinat de dezvoltarea continuă a caracterului intelectual al infractorului, manifestată printr-o elasticitate deosebită a gândirii și posibilitatea descoperirii rapide a slăbiciunilor victimei. Având în vedere gradul înalt de latență în cazul infracțiunilor de corupție, diagnosticarea obiectivă a profilului personalității infractorului devine foarte relativă.

Instituția criminologiei se bazează, în general, pe cercetarea formelor criminalității în funcție de gradul cunoașterii, relevării, înregistrării, verificării și soluționării faptelor. Pe lângă necesitatea cunoașterii exacte a profilului infractorului în scopul organizării programului diferențiat și individualizat de reeducare, recuperare și integrare socială, se impune și cunoașterea acestui profil prin prisma profitabilității organelor judiciare în finalizarea intenției lor de stabilire a adevărului și de soluționare legală a cauzelor.

Anual, Centrul Național Anticorupție elaborează în acest sens analiza strategică privind sentințele adoptate de către instanțele judecătorești de fond din Republica Moldova pe cazurile de corupție. [1], [2], [3] În cadrul acestor studii analitice sunt abordați subiecții faptelor de corupere pasivă, corupere activă și trafic de influență, fiind incluse datele în privința infracțiunilor de corupție din sfera publică și sectorul privat.

Analiza datelor privind **categoria de gen**, constată că bărbații predomină la săvârșirea infracțiunilor de corupție. Aceștia, reprezintă 82 la sută, iar femeile doar 18 la sută. Raportată la categoriile de infracțiuni săvârșite, în cazul coruperii pasive, bărbații au o pondere de 83 la sută, iar femeile 17 la sută. Coruperea activă, de asemenea, este săvârșită predominant de bărbați, cu o pondere de 87 la sută, pe când femeile reprezintă doar 13 la sută. Cu toate că în cazul traficului de influență, ponderea femeilor se mărește, aceasta, oricum rămâne a fi nesemnificativă, de 23 la sută, pe când a bărbaților este de 77 la sută.

Raportarea datelor pe **categorie de vârstă**, constată că a treia parte din infracțiunile celor din categoria coruperii pasive sunt săvârșite de bărbații cu vârsta cuprinsă între 30-39 ani. Cei cu vârsta cuprinsă între 18-29 ani au înregistrate 16 la sută din infracțiunile din această categorie, între 40-49 ani – 18,5%, între 50-59 ani – 15%, iar de la 60 de ani în sus - 17%. Femeile de vârsta 50-59 ani au înregistrată cea mai mare pondere în categoria infracțiunilor de corupere pasivă, de 36%, urmate de cele din categoria de vârstă 40-49 ani, care au înregistrată o pondere de 36 la sută. Acestea sunt urmate de femeile din categoria 30-39 ani, cu o pondere de 18 la sută, apoi de cele din categoria 18-29 ani și peste 60 ani, care, au înregistrate aceiași pondere de 3 la sută fiecare.

Coruperea activă predomină în rândul bărbaților tineri, cea mai mare cotă fiind înregistrată de categoria 18-29 ani, de 38,5%. Aceștia sunt urmați de cei din categoria 30-39 ani, cu 28,5%, apoi 40-49 ani cu 18%, 50-59 ani cu 8% și peste 60 ani cu 7%. Situația la această categorie de infracțiuni în rândul femeilor este diferită. Cele din categoria de vârstă 50-59 ani au înregistrat 55 la sută, urmate de 30-39 ani cu 20 la sută, 18-29 ani și 40-49 ani cu câte 10 la sută pentru fiecare categorie, apoi cele de peste 60 ani cu 5 la sută.

Cei mai mulți bărbați care săvârșesc infracțiuni de trafic de influență sunt din categoria de vârstă 30-39 ani, care au înregistrat 43,5%. Ulterior, cei din categoria 18-29 ani au înregistrat 27%, 40-49 ani – 14%, 50-59 ani – 10% și peste 60 ani – 5,5%. Femeile de vârsta 30-39 ani au săvârșit cele mai multe infracțiuni din această categorie, cu o pondere înregistrată de 34,5%. Cele de vârsta 50-59 ani au înregistrat 27,5%, 18-29 ani – 19%, iar 40-49 ani și peste 60 ani – câte 9,5% fiecare.

Evaluând indicatorii referitori la **locul de muncă al infractorilor**, s-au identificat informații în acest sens doar în privința celor din categoria coruperii pasive. Pe parcursul anului 2018, bărbații din cadrul autorităților și instituțiilor publice au înregistrat 92% din infracțiunile acestei categorii. Celelalte 8% de bărbați erau angajați ai întreprinderilor și organizațiilor particulare. Situație similară se atestă și în rândul femeilor, cu o cotă de 94% în cadrul autorităților și instituțiilor publice și 6% în cadrul întreprinderilor și organizațiilor particulare.

Pe parcursul anului 2019, 76% din bărbați au fost angajați în cadrul autorităților și instituțiilor publice, iar celelalte 24% prestau servicii de interes public.

Femeile din cadrul autorităților și instituțiilor publice au reprezentat o cotă de 56%, pe când cele ce prestau servicii de interes public au reprezentat 44%.

Cât privește **locul comiterii infracțiunii**, peste jumătate din bărbați au comis infracțiunile de corupere pasivă la locul de muncă (67% în anul 2018 și 57% în anul 2019), pe când ceilalți bărbați au utilizat alte locuri în acest sens (33% în anul 2018 și 43% în anul 2019). Majoritatea femeilor au săvârșit această categorie de infracțiuni la locul de muncă, îndeosebi în anul 2018 (94%). În anul 2019, această cotă s-a manifestat în proporție de 66 la sută.

Bărbații care au comis infracțiuni de corupere activă au fost repartizați relativ proporțional în edificiile autorităților și în stradă sau automobil. În cadrul edificiilor autorităților au fost înregistrați 35 la sută în anul 2018 și 43 la sută în anul 2019. Cei care au admis comiterea infracțiunilor în stradă sau automobil au reprezentat o cotă de peste 50 la sută (65% în anul 2018 și 57% în anul 2019). Toate femeile au săvârșit infracțiuni de corupere activă în edificiile autorităților.

Cei mai mulți bărbați au fost tentați spre săvârșirea traficului de influență în stradă sau automobil (49% în anul 2018 și 48% în anul 2019). Edificiile autorităților publice, de asemenea, au fost utilizate de bărbați în acest scop (27% în anul 2018 și 13% în anul 2019). Localurile publice au fost utilizate în proporție de 14 la sută în anul 2018 și 22 la sută în anul 2019. În anul 2018 s-au mai înregistrat cazuri de trafic de influență la domiciliul infractorului în proporție de 10 la sută, iar în anul 2019 – la locul de muncă în proporție de 13 la sută. Majoritatea femeilor au săvârșit în anul 2018 traficul de influență în edificiile autorităților publice (57%) și stradă sau automobil (39%). Doar 4 la sută au săvârșit asemenea infracțiuni în localurile publice. În anul 2019, au fost înregistrate 43 la sută în stradă sau automobil, 40 la sută în localurile publice, 12 la sută în edificiile autorităților publice și 5 la sută la locul de muncă.

Sistematizarea indicatorilor referitori la **caracteristica în societate, la locul de muncă sau trai**, a identificat date doar pentru anul 2018, când 30 la sută dintre bărbați care au săvârșit infracțiuni de corupere pasivă au fost caracterizați pozitiv, iar pentru restul 70 la sută – nu au fost prezentate caracteristici. Majoritatea femeilor care au săvârșit asemenea infracțiuni nu au prezentat caracteristică (94%), pe când doar 6 la sută fiind caracterizate pozitiv.

Persoanele implicate în corupere activă au avut un indicator mai sporit la capitolul caracteristicii pozitive, bărbații înregistrând 41 la sută, iar femeile – 60 la sută. Astfel, nu au prezentat caracteristică 59 la sută dintre bărbați și 40 la sută dintre femei.

Lipsa caracteristicii a prevalat în cazul comiterii traficului de influență, bărbații înregistrând 75 la sută, iar femeile – 70 la sută. Astfel, 25 la sută dintre bărbați au prezentat caracteristică pozitivă și 30 la sută dintre femei.

Analiza datelor referitoare la **antecedentele penale ale infractorilor**, constată, în general, că majoritatea persoanelor implicate în acte de corupție nu au fost implicați anterior în săvârșirea infracțiunilor, cu unele excepții. Cumulând datele pentru anii 2018 și 2019, se constată că în cazul infracțiunilor de corupere pasivă, doar 10,5% dintre bărbați și 3% dintre femei au înregistrat antecedente penale, restul 89,5% și, respectiv, 97% fiind fără asemenea indicatori. În cazul infracțiunilor de corupere activă, doar 16% dintre bărbați și 5% dintre femei au înregistrat antecedente penale, restul 84% și, respectiv, 95% fiind fără asemenea indicatori. În

cazul infracțiunilor de trafic de influență sau mărit ne semnificativ ponderea persoanelor cu antecedente penale, bărbații reprezentând 15,5 la sută, iar femeile – 23,5 la sută. Respectiv, 84,5 la sută dintre bărbați și 76,5 la sută dintre femei nu au avut înregistrate antecedente penale.

Cu referire la **studiile deținute**, în cazul infracțiunilor de corupere pasivă, ambele categorii de persoane care dețin studii superioare înregistrează o pondere majoritară, atât în anul 2018, cât și în anul 2019. În anul 2018, 82% dintre bărbați și 75% dintre femei aveau studii superioare, iar 18% dintre bărbați și 25% dintre femei aveau studii medii. În anul 2019, 86% dintre bărbați și 100% dintre femei aveau studii superioare, iar 14% dintre bărbați aveau studii medii.

O situație mai confuză în acest sens, îndeosebi în anul 2019, se atestă la categoria infracțiunilor de corupere activă. Dacă în anul 2018 au prevalat indicatorii în privința studiilor medii (85% dintre bărbați și 100% dintre femei), în anul 2019 acești indicatori sau inversat, înregistrând 26% în rândul bărbaților și 90% în rândul femeilor.

Un echilibru mai uniform s-a înregistrat în cazul infracțiunilor de trafic de influență. Raportând toți indicatorii la perioada 2018-2019, se constată o pondere de 54,5 la sută a bărbaților și 44,5 la sută a femeilor cu studii superioare. Restul 45,5 la sută dintre bărbați și 55,5 la sută dintre femei, dețineau studii medii.

Analiza datelor, a scos în evidență și aspecte privind judecarea cauzelor în procedură specială. Cercetarea indicatorilor sub aspectul judecării cauzelor pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, conform articolului 364¹ Cod de procedură penală și aplicarea pedepsei în cazul încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției, conform articolului 80 Cod penal, constată o pondere destul de semnificativă. [4], [5]

La judecarea cauzelor pentru comiterea infracțiunii de corupere pasivă în anul 2018, au beneficiat de asemenea procedură 63% dintre bărbați și 31% dintre femei. În anul 2019, însă, bărbații au reprezentat 56 la sută, iar femeile – 78 la sută.

În cadrul dosarelor de corupere activă, ponderea procedurii respective se mărește. În anul 2018, 79% dintre bărbați și 80% dintre femei au fost judecați pe procedură specială, iar în anul 2019 au fost înregistrați 88% dintre bărbați și 100% dintre femei.

În cazul traficantilor de influență, au fost admise spre judecare în procedură specială 74% dintre dosarele în privința bărbaților și 82% - în privința femeilor. În anul 2019, situația la acest capitol a rămas practic neschimbată. Bărbații judecați în procedură specială au avut o pondere de 72%, iar femeile – 82%.

Concluzii

Generalizând datele analizate supra, se menționează că peste 80 la sută din numărul total de persoane implicate în acte de corupție sunt bărbați, femeile reprezentând mai puțin de 20 la sută. Cele mai multe infracțiuni de corupere pasivă au fost înregistrate de către bărbații cu vârsta cuprinsă între 30 și 39 de ani și femeile de până la 59 de ani. Cele mai multe infracțiuni de corupere activă au fost săvârșite de către bărbații de până la 30 de ani și femeile din categoria de vârstă 50-59 ani. Traficul de influență, a fost preferat în rândul bărbaților și femeilor din categoria de vârstă 30-39 ani.

În majoritatea cazurilor, bărbații și femeile implicate în infracțiuni de corupție au fost angajați ai autorităților și instituțiilor publice. Cel mai utilizat loc pentru

comiterea infracțiunilor de corupere pasivă era biroul de serviciu. Peste jumătate dintre bărbații implicați în infracțiuni de corupere activă au preferat strada sau automobilul, pe când toate femeile au preferat edificiile autorităților publice în care activau funcționarii pasibili de corupt. Aproximativ jumătate dintre persoane au săvârșit infracțiunile de trafic de influență în stradă sau automobil. Femeile au mai preferat edificiile autorităților publice și localurile publice.

Din analiza materialelor cercetărilor judecătorești se constată o tendință a lipsei caracteristicii inculpaților. De regulă, aproximativ 1/3 dintre aceștia se bucură de caracteristici pozitive în societate, la locul de muncă sau trai.

Spre deosebire de persoanele care săvârșesc infracțiuni de corupere activă și trafic de influență, majoritatea persoanelor implicate în corupere pasivă dețin studii superioare în domeniul de activitate, cu o înaltă pregătire profesională.

Ponderea cauzelor judecate în procedură specială înregistrează un trend destul de ascendent, îndeosebi în cazul infracțiunilor de corupere activă și trafic de influență, unde se înregistrează cote de peste 80 la sută.

LISTA DE REFERINȚE:

1. https://cna.md/public/files/Studiu_privind_sentintele_pe_actele_de_corupie_adoptate_de_instantele_de_judecat_in_perioada_2018_1.pdf
2. https://cna.md/public/files/Studiu_privind_profilul_infractorului_pe_cazurile_de_corupie_din_analiza_sentinelor_pe_dosarelor_de_corupie_pe_anul_2018_2.pdf
3. https://cna.md/public/files/Studiu_sentinte2019.pdf
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003 (în vigoare 12.06.2003)
5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002 (în vigoare 12.06.2003)

Postovanu Nicolae
Departamentul Drept penal, Universitatea de Stat din Moldova
(Chișinău, Moldova)

OBIECTUL MATERIAL ȘI VICTIMA INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 264 DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Adnotare. *Corpul persoanei, nu mijlocul de transport, constituie obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova. Corpul persoanei constituie proiecția relațiilor sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Cu alte cuvinte, infracțiunile prevăzute la art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova aduc atingere, prin intermediul corpului persoanei, relațiilor sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova este persoana fizică, căreia i se cauzează: vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății (alin. (1) și (2)); vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit. a) alin. (3) și alin. (4)); decesul (lit. b) alin. (3), alin. (4)-(6)).*

Cuvinte-cheie: *obiectul material al infracțiunii; victima infracțiunii; relație socială; corpul persoanei; mijlocul de transport.*

Постовану Николай
Департамент Уголовного права
Государственный университет Молдовы
(Кишинев, Молдова)

**ПРЕДМЕТ И ПОТЕРПЕВШИЙ ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, ПРЕДУСМОТРЕННЫХ
СТ. 264 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА**

Аннотация. *Не транспортное средство, а тело человека является предметом преступлений, предусмотренных ст. 264 Уголовного кодекса Республики Молдова. Тело человека – это проекция общественных отношений относительно здоровья или жизни личности. Другими словами, преступления, предусмотренные ст. 264 Уголовного кодекса Республики Молдова, оказывают влияние, опосредованное телом человека, на общественные отношения, касающиеся здоровья или жизни личности. Пострадавший от преступлений, предусмотренных ст. 264 Уголовного кодекса Республики Молдова, является физическим лицом, которому причиняется: телесное повреждение средней тяжести или иной средней тяжести вред здоровью (ч. (1) и (2)); тяжкое телесное повреждение или иной тяжкий вред здоровью (п. а) ч. (3) и ч. (4)); смерть (п. б) ч. (3), ч. (4)-(6)).*

Ключевые слова: *предмет преступления; потерпевший от преступления; общественные отношения; тело человека; транспортное средство.*

Postovanu Nicolae
Department of Penal Law, Moldova State University
(Chisinau, Moldova)

*MATERIAL OBJECT AND VICTIM OF THE OFFENCES PROVIDED BY ART. 264
OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA*

Abstraction. *The body of a person, not a mean of transport, is the material object of the offences provided by art. 264 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The body of a person is the projection of social relations regarding the health or life of a person. In other words, the offences provided by art. 264 of the Criminal Code of the Republic of Moldova affect, through the body of a person, social relations regarding the health or life of a person. The victim of the offences provided by art. 264 of the Criminal Code of the Republic of Moldova is a natural person, who is caused: less severe bodily injury or damage to health (para. (1) and (2)); severe bodily injury or damage to health (let. a) para. (3) and para. (4)); death (let. b) para. (3), para. (4)-(6).*

Keywords: *the material object of the offence; the victim of the offence; social relationship; the body of a person; mean of transport.*

Atingerea adusă obiectului juridic special al infracțiunii presupune o influențare fie asupra entităților materiale care constituie proiecția valorilor și relațiilor sociale apărute printr-o normă din partea specială a Codului penal, fie asupra persoanelor care participă la asemenea relații. În astfel de cazuri, entitățile materiale influențate reprezintă obiectul material al infracțiunii. La rândul lor, persoanele influențate au calitatea de victime ale infracțiunii.

Dacă ne referim la obiectul material al infracțiunii, acesta este reprezentat de componentele lumii materiale, care servesc satisfacerii necesităților materiale sau nemateriale ale persoanelor, prin intermediul cărora se aduce atingere obiectului juridic special al infracțiunii.

Pune în gardă opinia exprimată de I. Slisarenco: „Obiectul infracțiunilor în domeniul transporturilor, ca de altfel și obiectul multor infracțiuni materiale (de rezultat), cuprinde obiectul juridic și obiectul material. Deși în capitolul dedicat infracțiunilor în domeniul transporturilor întâlnim și infracțiuni cu conținut formal de infracțiune”. [1, p. 108] În același tipar conceptual se înscrie punctul de vedere a lui M. V. Midloveț și A. V. Soleanoi. Analizând infracțiunile prevăzute la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse (care reprezintă corespondentul art. 264 CP RM), aceștia afirmă: „Urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii determină conținutul obiectului material al infracțiunii. În cazul analizat, răspunderea penală se aplică pentru cauzarea de prejudicii vieții sau sănătății persoanei”. [2]

Din opiniile precitate ar reieși că obiect material posedă exclusiv infracțiunile materiale. Această teză nu corespunde realității. Dovadă este faptul că infracțiuni ca violul, răpirea unei persoane, huliganismul etc., fiind infracțiuni formale, au obiect material. Prezența obiectului material este condiționată nu de structura componentei de infracțiune, ci mai ales de particularitățile obiectului juridic special al infracțiunii. I.V. Kuznețov susține just: „Obiectul material al infracțiunii face parte din relațiile sociale ocrotite de legea penală, asupra cărora este îndreptată

infracțiunea. Acest obiect materializează respectivele relații, conferind o formă fizică conceptului abstract al obiectului juridic special. Sintetizând particularitățile relațiilor sociale apărute de legea penală, obiectul material al infracțiunii întruchipează atingerea adusă acestor relații”. [3, p. 9] La rândul său, S. Brînză susține: „Nu toate modificările rezultate în urma comiterii infracțiunii sunt raportate de legiuitor la urmările prejudiciabile, ca element structural al laturii obiective a infracțiunii. [...] Există o diferență principială între atingerea infracțională și urmările prejudiciabile. [...] Remarcăm neidentitatea între urmările prejudiciabile și atingerea infracțională”. [4, p. 123, 139, 140]

Așadar, atingerea (vătămarea; lezarea) adusă obiectului juridic special al infracțiunii nu trebuie confundată cu urmarea prejudiciabilă a infracțiunii. Obiectul material al infracțiunii este proiecția materializată a atingerii aduse obiectului juridic special al infracțiunii, nu a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii. De aceea, obiect material pot avea nu doar infracțiunile al căror moment de consumare este marcat de producerea urmărilor prejudiciabile.

Vorbind la concret despre obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, vom menționa că încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, soldată cu deteriorarea acestui mijloc, nu intră sub incidența legii penale. În legătură cu infracțiunile prevăzute la art. 264 CP RM, V. Budeci argumentează: „Mijlocul de transport nu constituie obiectul material al infracțiunii, deoarece acțiunile/inacțiunile conducătorului acestuia nu sunt îndreptate în mod direct asupra unui mijloc de transport, expunându-1 unui pericol ori producându-i vătămări”. [5, p. 586] Suntem de acord cu aceste argumente. Ele sugerează că mijlocul de transport nu constituie proiecția materializată a atingerii aduse obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM.

În 2005, I. Țurcanu a formulat următoarea opinie: „Drept obiect material sau, după caz, mijloc de comitere a infracțiunii urmează a fi considerat mijlocul de transport”. [6, p. 512] Această opinie corespundea realităților juridice de până la intrarea în vigoare, la 13.05.2005, a Legii nr. 45 din 21.04.2005 pentru modificarea articolului 264 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – Legii nr. 45/2005). Prin această lege, din dispoziția alin. (1) art. 264 CP RM au fost excluse cuvintele „ori daune materiale în proporții mari”. Din momentul intrării în vigoare a acestei legi, mijlocul de transport a devenit proiecția materializată a atingerii aduse obiectului juridic special al faptelor prevăzute la art. 242 din Codul contravențional. Din aceste considerente, nu corespunde legii penale în vigoare poziția exprimată în 2010 de către L. Gîrla și Iu. Tabarcea. Conform acesteia, relațiile sociale care asigură integritatea patrimoniului, constituie obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM. [7, p. 58] Acești autori se contrazic, întrucât, în continuare afirmă: „Mijlocul de transport [...] constituie mijlocul de comitere a infracțiunii, în timp ce obiectul material al infracțiunii îl reprezintă corpul persoanei”. [7, p. 58] Dacă obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM ar fi format din relațiile sociale care asigură integritatea patrimoniului, atunci mijlocul de transport ar constitui obiectul material al acestor infracțiuni. Ceea ce este infirmat chiar de către L. Gîrla și Iu. Tabarcea.

Este necesar să se înțeleagă că Legea nr. 45/2005 a modificat nu doar art. 264 CP RM. Această lege a modificat conținutul relațiilor sociale apărute împotriva

infracțiunilor de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport. Din cauza acestor modificări, mijlocul de transport nu mai poate întruchipa atingerea adusă relațiilor sociale apărute prin art. 264 CP RM.

Urmează să analizăm afirmația lui L. Gîrla și Iu. Tabarcea, conform căreia corpul persoanei reprezintă obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM. [7, p. 58] Poziții similare exprimă S. Brînza, V. Stati [8, p. 426], V. Budeci [9, p. 93; 5, p. 586], A. Airapetean, D. Ioniță, S. Prodan și R. Popov. [10] Considerăm că această afirmație este justă. Or, obiectul juridic secundar al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Atingerea adusă acestor valori și relații sociale presupune o influențare asupra corpului persoanei. În acest mod, corpul persoanei constituie proiecția relațiilor sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Cu alte cuvinte, infracțiunile prevăzute la art. 264 CP RM aduc atingere, prin intermediul corpului persoanei, relațiilor sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei.

E. A. Koreakina este de părerea că, în ipoteza lezării relațiilor sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei, obiectul material îl reprezintă „corpul persoanei, integritatea anatomică a acestuia și funcționarea normală a organelor vitale”. [11, p. 7-8] Considerăm de prisos menționarea de către E.A. Koreakina a integrității anatomice a corpului persoanei, precum și a funcționării normale a organelor vitale. Acestea nu reprezintă entități materiale în care se proiectează relațiile sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Folosind formularea „integritatea anatomică a acestuia (adică a corpului persoanei) și funcționarea normală a organelor vitale”, E. A. Koreakina caracterizează nu obiectul material al infracțiunii, ci, mai degrabă, obiectul juridic special al infracțiunii. Or, atingerea adusă sănătății sau vieții persoanei se poate concretiza, printre altele, în afectarea integrității anatomice a corpului persoanei și a funcționării normale a organelor vitale. Astfel, acest autor echivalează obiectul material al infracțiunii cu obiectul juridic special al infracțiunii. Ceea ce este inacceptabil.

În atare condiții, considerăm întemeiată următoarea definiție și explicațiile adiacente propuse de S. Brînza și V. Stati: „Corpul persoanei – expresia corporală a vieții sau sănătății persoanei [...]. Nu contează dacă acesta este corpul unei persoane tinere sau în vârstă, nici dacă persoana este sau nu în plenitudinea facultăților fizice sau psihice, nici dacă persoana este normală sub aspect bio-antropologic etc.” [12, p. 149] Noțiunea „corpul persoanei” poate fi folosită doar în raport cu o persoană în viață. Odată cu instalarea morții cerebrale, această noțiune își pierde sensul. Din acest moment vorbim despre cadavru, care nu poate reprezenta obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM.

Unii autori confundă corpul persoanei cu omul, ca dimensiune biopsihologică a persoanei. Astfel, M.P. Bikmurzin menționează: „Omul, ca și bunul, poate fi deplasat în spațiu. Asupra corpului uman poate fi exercitată o influențare fizică. Omul poate fi exploatat. Astfel, în esență sa fizică, omul se aseamănă mult cu bunurile. În dreptul penal, obiectul material este privit din perspectiva exercitării asupra lui a unei influențări fizice. Prin urmare, omul poate fi considerat o formă specială a obiectului material al infracțiunii”. [13, p. 50] Aceeași confuzie o admite A. I. Marțev și N. V. Vișneakova: „Ca entitate biologică, omul este indisolubil legat

de astfel de valori sociale ca viața, sănătatea, onoarea, demnitatea, libertatea etc. Prin urmare, omul poate fi considerat obiect material al relațiilor sociale și, în consecință, obiect material al infracțiunii”. [14, p. 34]

Alți autori au viziuni controversate. De exemplu, S.A. Komarikova afirmă: „Relațiile sociale nu pot exista fără om ca entitate biologică. Oricare influențare asupra corpului uman va avea caracter infracțional numai dacă această influențare modifică, deformează sau desființează relațiile sociale cu privire la apărarea ființei umane”. [15] O altă opinie controversată îi aparține lui E.A. Махлакова: „În infracțiunile contra persoanei, nu se poate vorbi despre obiectul material al infracțiunii. Omul este titular al relațiilor sociale. El nu poate fi echivalat cu un bun. De aceea, persoana, care a suferit în rezultatul săvârșirii infracțiunii, se consideră victimă”. [16]

Observăm că M. P. Bikmurzin, A. I. Marțev, N. V. Vișneakova, S. A. Komarikova și E. A. Махлакова confundă omul cu persoana. Nu omul, dar persoana participă la relațiile sociale, inclusiv la relațiile sociale apărute împotriva infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM. Așa cum am menționat, omul este dimensiunea biopsihologică a persoanei. În acest sens, R. Berdilo menționează: „Persoană este ansamblul de caracteristici sociale, biologice și psihologice ale unui individ”. [17] Așadar, spre deosebire de om, persoana are nu doar caracteristici biologice și psihologice, dar și caracteristici sociale. Sănătatea și viața persoanei sunt apărute de legea penală în calitate de valori sociale, nu în calitate de fenomene biologice și psihologice. Deci, nu omul, dar corpul persoanei reprezintă proiecția relațiilor sociale cu privire la sănătatea sau viața persoanei. Infracțiunile prevăzute la art. 264 CP RM aduc atingere acestor relații sociale prin intermediul corpului persoanei, nu prin intermediul omului.

Nici persoana, nici dimensiunea ei biopsihologică nu pot să reprezinte obiectul material al infracțiunii. Susținem punctul de vedere a lui A. A. Gadjeva și D.G. Gadjeva: „Victima nu trebuie confundată nici cu obiectul juridic special al infracțiunii, nici cu expresia materializată a acestuia”. [18] După părerea lui N. I. Korjanski, „nu există niciun temei pentru a identifica victima cu obiectul material al infracțiunii, chiar și în acele cazuri în care infracțiunea a fost săvârșită prin influențarea participantului la relațiile sociale care constituie obiectul juridic special al infracțiunii. Noțiunile „victimă infracțiunii” și „obiectul material al infracțiunii” nu se suprapun, nu sunt interschimbabile”. [19, p. 211] De asemenea, S. Brînza susține: „Refuzul de a recunoaște obiect al infracțiunii persoanele fizice sau juridice nu le diminuează prin nimic valoarea socială, dar înseamnă că normele de drept penal protejează relațiile sociale, dar și valorile sociale, inclusiv persoana (ca entitate ideală, nu ca expresie materializată). [...] Nu persoana, ci corpul acesteia poate forma obiectul material al infracțiunii. Or, corpul persoanei este asocial, constituind suportul fizic al persoanei, pe când persoana, ca participant la variate relații din societate, este polisocială, întrucât constituie punctul de concentrare a relațiilor sociale de diferit gen, legate de ea”. [4, p. 82, 84]

În concluzie, corpul persoanei, nu omul, constituie obiectul material al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM.

Următoarea etapă în analiza noastră o reprezintă analiza caracteristicilor victimei acestor infracțiuni.

În contextul examinării infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, considerăm reușită definiția noțiunii „victimă infracțiunii”, propusă de E. A. Koreakina: „Victimă a infracțiunii este titulara unei valori sociale care a suportat o vătămare sau care se află în pericol de a fi vătămată”. [11, p. 8] Definiția dată diferă de cea din alin. (1) art. 58 al Codului de procedură penală: „Se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”.

Această definiție legislativă nu este întotdeauna validă din perspectiva dreptului penal. Or, victimă poate avea nu doar o infracțiune materială, ci și o infracțiune formală. O infracțiune formală nu presupune cauzarea de daune morale, fizice sau materiale. De aceea, din punct de vedere juridico-penal, este mai potrivit să considerăm victimă nu persoana fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale, dar persoana fizică sau juridică asupra căreia se influențează, prin infracțiune, pentru a se aduce atingere relațiilor sociale în care acea persoană fizică sau juridică evoluează ca subiect.

Victima infracțiunii este titulara valorii sociale apărute penalmente și, totodată, participantul la relațiile sociale apărute penalmente. Astfel, este mai mult decât evidentă legătura noțiunii „victimă infracțiunii” cu noțiunea „obiectul juridic special al infracțiunii”. Această legătură este subliniată de mai mulți teoreticieni. Astfel, D. Băbălău susține: „Întrucât victima infracțiunii participă la relațiile sociale apărute de legea penală, problema în cauză trebuie examinată tocmai în contextul examinării obiectului infracțiunii”. [20, p. 139] G. Pavliuc menționează: „Victimă în accepțiune juridico-penală este subiectul relației sociale apărute de norma penală corespunzătoare”. [21] A. Păduraru afirmă: „Tocmai pentru că victima infracțiunii este unul dintre participanții la relația socială apărută de legea penală, reprezentând obiectul infracțiunii, am ales acest sistem de referință, și nu cel al subiectului infracțiunii”. [22, p. 148] S. Brînza susține: „Victima infracțiunii desemnează unul dintre elementele relației sociale: subiectul relației sociale, apărarea căreia este exercitată de norma penală corespunzătoare”. [23] În viziunea lui V. Manea, „victimă infracțiunii este subiect, însă nu al infracțiunii, dar al relației sociale apărute de legea penală. Relevantă este tocmai această caracteristică. Nu cea datorită căreia se operează cu noțiunea „subiect pasiv al infracțiunii”.” [24, p. 105] După părerea lui R. Popov, „victimă infracțiunii se raportează la sistemul de referință al obiectului infracțiunii, nu la sistemul de referință al subiectului infracțiunii”. [25, p. 113] I. Barat menționează: „Relațiile sociale sunt constituite din câteva elemente: participanții la relațiile sociale (aceștia reprezintă niște instituții sociale, adică persoane care evoluează ca indivizi aparte sau ca colectivități de indivizi); relațiile propriu-zise în cadrul subiectelor nominalizate sau relațiile reciproce; condițiile de activitate și de funcționare normală a participanților la relațiile sociale. [...] Acești participanți, împreună cu interesele lor, formează partea componentă a obiectului infracțiunii. [...] În baza celor expuse, susținem opinia că victima se include în instituția obiectului infracțiunii”. [26, p. 75-76] Nu în ultimul rând, I. Moscalciuc afirmă: „Victimei poate să-i fie cauzată vătămarea integrității corporale sau a sănătății, să-i fie distruse sau deteriorate bunurile etc. În acest caz, componenta socială a daunei constă în crearea imposibilității pentru victimă de a-și îndeplini obligațiile de muncă, de a se bucura de posibilitatea de a participa activ la viața socială, ori în privarea acesteia de posibilitatea de a-și exercita deplin

drepturile de proprietar sau posesor. Prin intermediul acestei componente sociale a daunei se stabilește legătura dintre victimă și obiectul juridic special al infracțiunii”. [27]

Având în vedere aceste viziuni doctrinare, considerăm întemeiată analiza victimei infracțiunilor, prevăzute la art. 264 CP RM, în contextul examinării obiectului acestor infracțiuni, nu în contextul examinării subiectului acestor infracțiuni.

În opinia lui N. A. Lopașenko, „nu există infracțiuni fără victimă, care este o componentă indispensabilă a obiectului infracțiunii”. [28] De altă părere este V. Stati. Analizând infracțiunile prevăzute în Capitolul X al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, acesta menționează: „Datorită specificului unor infracțiuni, acestea nu presupun prezența unei victime. Este vorba despre infracțiunile specificate la art. 240-242, 243-244¹, 245⁶, 248-250 CP RM. În cazul acestor infracțiuni, titular al valorilor sociale protegute este statul. Acesta nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii, de vreme ce, așa cum menționează just G. Paviuc, victimă a infracțiunii este persoana fizică sau juridică ce evoluează ca subiect al relației sociale apărute de norma penală corespunzătoare [21]”. [29, p. 20]

Pentru a înțelege dacă statul poate sau nu să aibă calitatea de victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, vom porni de la premisa conturată de N. E. Martânenko: „Victima [...] întreține relații cu alte persoane, acționând astfel ca subiect al relațiilor sociale. Legea penală protejează drepturile, interesele și îndatoririle victimei, ca subiect al relațiilor sociale, care face parte din conținutul acestor relații. [...] În unele cazuri, este protejată viața sau sănătatea victimei, în altele – proprietatea acesteia, alteori – securitatea publică etc.” [30] În acest punct de vedere, statul nu este menționat ca victimă a infracțiunii. Pentru a desemna victima infracțiunii, se operează cu termenul „persoană”. Statul nu este o persoană. Cu toate acestea, securitatea publică, menționată de N.E. Martânenko ca valoare socială, poate avea ca titular doar statul. Astfel, autorul precitat derutează, în loc să ajute la soluționarea dilemei noastre.

Referitor la infracțiunile prevăzute la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse, S.A. Komarikova susține: „Aceste infracțiuni sunt biobiectuale. Prin urmare, se pot distinge două victime. Obiectul juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse este reprezentat de interesele statului în sfera securității funcționării (circulației și exploatării) mijloacelor de transport. În consecință, statul trebuie să reprezinte aceste interese”. [15] Suntem de acord că statul este cel care trebuie să asigure respectarea, de către persoanele care conduc mijloace de transport, a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Însă, din aceasta nu rezultă că statul este victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM.

E. A. Koreakina afirmă: „Statul sau organele sale nu trebuie considerate victime. Or, activitatea acestora are ca scop satisfacerea intereselor unor persoane concrete”. [11, p. 8] La rândul său, I. Selevestru arată: „Doar în conjunctura dreptului penal internațional, un stat poate evolua ca victimă a infracțiunii (de exemplu, ca victimă a agresiunii din partea unui alt stat). În contrast, în conjunctura dreptului penal național, în calitate de victimă poate apare o persoană juridică care reprezintă statul, nu statul însuși. Statul este cel care apără ordinea de drept

împotriva infracțiunilor. Această concluzie reiese din alin. (1) art. 2 CP RM. Ar fi impropriu ca, din postura de victimă a infracțiunii, statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat, care evoluează în această postură, este un stat care se declară incapabil de a-și apăra cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent”. [31]

Luând în considerare argumentele prezentate de către E. A. Koreakina și I. Selevestru, suntem de părerea că statul nu poate evolua în calitate de victimă a infracțiunii. Victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM poate fi doar o persoană fizică. Se are în vedere persoana fizică titulară a vieții sau a sănătății, care participă la relațiile sociale ce constituie obiectul juridic secundar al infracțiunilor analizate. În calitate de titular al securității circulației rutiere sau al securității exploatarei mijloacelor de transport, statul participă la relațiile sociale care formează obiectul juridic principal al infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM. Însă, statul participă la aceste relații nu ca victimă. El participă la ele în calitate de titular al valorii sociale ocrotite penalmente. Oricare victimă a infracțiunii este titular al valorii sociale ocrotite penalmente, însă nu oricare titular al valorii sociale ocrotite penalmente poate fi victimă a infracțiunii.

Nu este clar dacă oricare persoană fizică poate fi victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM. După părerea lui V. Budeci, „ca victimă a infracțiunilor în domeniul transportului rutier poate evolua orice persoană, care într-un fel sau altul participă la traficul rutier”. [9, p. 93] Totuși, pentru a fi victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, nu este obligatoriu să ai calitatea de participant la trafic. Conform art. 2 al Legii nr. 131 din 07.06.2007 privind siguranța traficului rutier [32] și pct. 7 din anexa nr. 1 la Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere [33], prin „participant la trafic” se înțelege „persoana care ia parte la procesul circulației în calitate de conducător, pieton sau pasager”. Este posibil ca o altă persoană decât participantul la trafic (de exemplu, o persoană care locuiește în imediata apropiere de un drum public) să suporte urmările prejudiciabile prevăzute în art. 264 CP RM, ca urmare a încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport. Într-un asemenea caz, există toate temeiurile pentru aplicarea art. 264 CP RM. Întrucât legiuitorul nu a stabilit restricții legate de calitatea victimei infracțiunilor prevăzute de acest articol, nu există niciun temei să aplicăm art. 149 sau 157 CP RM în locul art. 264 CP RM.

Privind situația dintr-un alt unghi, I. Slisarenco reușește să identifice o calitate specială pentru victima infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM: „Calitatea specială a victimelor infracțiunii prevăzute la art. 264 CP RM îngustează cercul acestora doar la persoanele cărora, ca rezultat al încălcării regulilor de siguranță a traficului rutier, li s-au cauzat din imprudență, în funcție de modalitatea normativă concretă de săvârșire a infracțiunii: a) vătămarea medie a sănătății; b) vătămarea gravă a sănătății; c) decesul. În această ordine de idei, persoanele cărora li s-au cauzat din imprudență, ca rezultat al încălcării regulilor de siguranță a traficului rutier, fie vătămări ușoare sau neînsemnate sănătății, fie daune materiale sub forma deteriorării neînsemnate sau considerabile a vehiculelor, a încărcăturilor, a drumurilor, a instalațiilor rutiere, a altor instalații sau a altor bunuri, nu pot fi victime ale infracțiunii prevăzute la art. 264 CP RM”. [1, p. 72-73]

O asemenea abordare este admisibilă, dacă luăm în considerare poziția exprimată de E.V. Medvedev: „În textul Codului penal, legiuitorul reliefează prezența victimei fie prin indicarea unor semnalmente socio-demografice sau a altor particularități ale persoanei, fie prin evidențierea comportamentului acesteia, fie prin descrierea urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii (sublinierea ne aparține – n.a.) etc.” [34] În contextul altor infracțiuni, S. Brînza și V. Stati recurg la conturarea calității speciale a victimei infracțiunii prin descrierea urmărilor prejudiciabile pe care acestea le suportă: „Persoana fizică sau juridică, ale cărei drepturi sau interese ocrotite de lege suferă daune în proporții considerabile, este victima infracțiunii specificate la alin. (1) art. 327 CP RM” [8, p. 896]; „Victima infracțiunii specificate la alin. (1) art. 328 CP RM este persoana fizică sau juridică, ale cărei drepturi sau interese ocrotite de lege suferă daune în proporții considerabile” [8, p. 904]; „Persoana fizică sau juridică, ale cărei drepturi sau interese ocrotite de lege suferă daune în proporții mari, este victima infracțiunii specificate la alin. (1) art. 329 CP RM”. [8, p. 911]

Este admisibil ca un asemenea procedeu să fie utilizat în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM. Ca urmare, este întemeiat a se afirma că victima acestor infracțiuni este persoana fizică, careia i se cauzează: vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății (alin. (1) și (2)); vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (lit. a) alin. (3) și alin. (4)); decesul (lit. b) alin. (3), alin. (4)-(6)).

Pluralitatea de victime este luată în seamă la calificare în cazul în care decesul constituie expresia urmărilor prejudiciabile. Astfel, dacă decedează o singură persoană, atunci se aplică lit. b) alin. (3) sau alin. (4) art. 264 CP RM. Dacă însă decedează două sau mai multe persoane, atunci se aplică alin. (5) sau (6) art. 264 CP RM. În cazul în care urmările prejudiciabile se exprimă în vătămarea medie ori gravă a integrității corporale sau a sănătății, legiuitorul nu face o asemenea diferențiere. Într-un asemenea caz, numărul de victime poate fi luat în considerare la individualizarea pedepsei.

În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM, autolezarea făptuitorului nu poate aduce atingere relațiilor sociale apărute de acest articol. Prin urmare, are dreptate V.I. Neverov care susține: „Răspunderea penală se exclude dacă, în rezultatul încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, suferă prejudicii doar făptuitorul”. [35, p. 42] Se aplică art. 353, 355 sau 372 CP RM în cazul în care, în prezența condițiilor stabilite de aceste articole, făptuitorul folosește mijlocul de transport pentru a se automutila. În astfel de cazuri nu este aplicabil art. 264 CP RM.

Încheiem analiza caracteristicilor victimei infracțiunilor prevăzute la art. 264 CP RM cu o ipoteză evidențiată de V. Stati: „Faptul, că un alt participant la trafic (altul decât conducătorul mijlocului de transport) apare ca victimă a infracțiunii prevăzute la art. 264 CP RM, nu exclude deloc posibilitatea că această persoană să aibă rolul de subiect al infracțiunii prevăzute la art. 269 CP RM. Aceasta în contextul aceluiași accident rutier”. [36] Așadar, participantul la relațiile sociale apărute de art. 264 CP RM poate fi cel care, în contextul aceluiași accident rutier, încalcă relațiile sociale apărute de art. 269 CP RM. Sau invers, participantul la relațiile sociale apărute de art. 269 CP RM poate fi cel care, în contextul aceluiași accident rutier, încalcă relațiile sociale apărute de art. 264 CP RM. Nu este exclusă

nici ipoteza în care participantul la relațiile sociale apărute de art. 264 CP RM poate fi cel care, în contextul aceluiași accident rutier, încalcă relațiile sociale apărute de art. 264 CP RM. În acest caz, vorbim despre două infracțiuni prevăzute la art. 264 CP RM, care au fost generate de același accident rutier. În cadrul fiecăreia dintre aceste infracțiuni, victima nu cumulează calitatea de subiect al infracțiunii. În fine, nu se exclude ipoteza în care participantul la relațiile sociale apărute de art. 264 CP RM încalcă, în contextul aceluiași accident rutier, relațiile sociale apărute de art. 228, 235-242, 243¹ sau 245 din Codul contravențional. Sau viceversa.

În concluzie, în prezența vinovăției reciproce, un singur accident rutier poate genera o pluralitate de fapte – infracțiunile sau contravenționale – interdependente, care sunt săvârșite cu vinovăție. În acest caz subiectul unei fapte apare ca victimă a altei fapte care se află în relație de interdependență cu prima faptă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Slisarenco I. Natura juridică a faptelor de vătămare a sănătății și de lipsire de viață săvârșite din imprudență ca rezultat al încălcării regulilor de siguranță a traficului rutier: teză de doctor în drept. Chișinău, 2019. 221 p.
2. Мидловец М. В., Соляной А. В. Объект, предмет и общественно-опасные последствия дорожно-транспортных преступлений. În: Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского Юридические науки, 2015, Т. 1, № 3, p. 91-97.
3. Кузнецов И. В. Понятие и виды предметов преступлений в уголовном праве России: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2006. 26 p.
4. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
5. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
6. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. et al. Drept penal. Partea Specială. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
7. Гырла Л. Г., Табарча Ю. М. Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том 2. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 p.
8. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
9. Budeci V. Răspunderea penală pentru infracțiunile în domeniul transportului rutier: teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. 213 p.
10. Airapetean A., Ioniță D., Prodan S., Popov R. Drept penal. Partea Specială: Note de curs. (Ciclul I). Chișinău, 2013. 350 p.
http://www.usem.md/uploads/files/Note_de_curs_drept_ciclul_1/041_-_054_-_Drept_penal__Partea_speciala_I,_II.pdf
11. Корякина Е. А. Жизнь человека как объект уголовно-правовой охраны: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2011. 22 p.
12. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.

13. Бикмурзин М. П. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ: диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Уфа, 2005. 196 p.
14. Марцев А. И., Вишнякова Н. В. Развитие учения об объекте преступления. Омск: Ом. акад. МВД России, 2002. 47 p.
15. Комарикова С. А. Потерпевший как предмет преступления, предусмотренного ст. 264 Уголовного кодекса Российской Федерации. În: Вестник ТвГУ. Серия «Право», 2017, № 3, p. 191-198.
16. Маслакова Е. А. Определение предмета преступления как уголовно-правовой категории. În: Среднерусский вестник общественных наук, 2014, № 3, p. 157-162.
17. Berdilo R. Obiectul juridic al infracțiunii prevăzute la art.146 din Codul penal. În: Studia universitatis Moldaviae. Seria „Științe sociale”, 2019, nr. 11, p. 119-130.
18. Гаджиева А. А., Гаджиева Д. Г. Потерпевший в системе объективных признаков состава преступления. În: Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал, 2010, № 1, p. 141-143.
19. Энциклопедия уголовного права. Т. 4. Состав преступления. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина, 2005. 797 p.
20. Băbălău D. Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 300 p.
21. Pavliuc G. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: Актуальные научные исследования в современном мире. Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2018, вып. 3, ч. 8, p. 127-132.
22. Păduraru A. Infracțiunile în domeniul proprietății industriale în legislația Republicii Moldova și în legislația României. Studiu de drept comparat. Chișinău: CEP USM, 2011. 270 p.
23. Brînza S. Obiectul infracțiunilor contra proprietății: argumente în favoarea naturii relaționale a acestuia. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr. 7, p. 5-9.
24. Manea V. Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor. Chișinău: CEP USM, 2010. 292 p.
25. Popov R. Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI ale Codului penal. Chișinău: CEP USM, 2012. 315 p.
26. Barat I. Genocidul – aspecte juridico-penale: teză de doctor în drept. Chișinău, 2012. 169 p.
27. Moscalciuc I. Consumatorul – victima infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 5, p. 47-53.
28. Лопашенко Н. А. Несовершеннолетний как потерпевший и субъект в преступных. În: Правовая политика и правовая жизнь, 2001, № 1, p. 133-138.
29. Stati V. Infracțiuni economice: note de curs, Chișinău, 2019. 597 p.
30. Мартыненко Н. Э. Потерпевший как объект уголовно-правовой охраны и объект преступления. În: Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2014, № 6, p. 128-131.
31. Selevestru I. Victima infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM. În: Studia universitatis Moldaviae. Seria „Științe sociale”, 2015, nr. 3, p. 194-199.
32. Legea nr. 131 din 07.06.2007 privind siguranța traficului rutier. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 103-106.

33. Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 92-93.
34. Медведев Е. В. Концепт «потерпевший» в уголовно-правовой интерпретации. În: Вестник Кузбасского Института, 2012, № 5, p. 114-119.
35. Неверов В. И. Нарушение правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств (уголовно-правовое и криминологическое исследование): диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2006. 243 p.
36. Stati V. Aspecte teoretice și practice privind aplicarea răspunderii penale pentru unele infracțiuni în domeniul transportului auto, specificate la art. 266, 269 și 276 CP RM. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr. 3, p. 42-54.

Postovanu Nicolae
Departamentul Drept penal,
Universitatea de Stat din Moldova
(Chişinău, Moldova)

DESFĂŞURAREA CURSELOR ILEGALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ADOPTAREA UNUI PROIECT LEGISLATIV NECESAR, DAR CONTROVERSAT

Adnotare. Este binevenită ideea de completare a Codului penal al Republicii Moldova cu art. 264² care prevede răspunderea pentru desfășurarea curselor ilegale. Provoacă îngrijorare modul în care a fost realizată această idee: noțiunea cheie „întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice”, folosită în articolul sus-menționat, nu a fost definită. Dificultatea delimitării faptelor incriminate la art. 264² din Codul penal al Republicii Moldova de unele fapte adiacente de natură contravențională va afecta negativ practica judiciară. Drept urmare, autorul propune legiuitorului moldovean propria viziune asupra definiției noțiunii „întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice”.

Cuvinte-cheie: curse ilegale; participarea la curse ilegale; organizarea de curse ilegale; întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate; drumuri publice.

Постовану Николай
Департамент Уголовного права,
Государственный университет Молдовы
(Кишинев, Молдова)

ПРОВЕДЕНИЕ НЕЗАКОННЫХ ГОНОК В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА: ПРИНЯТИЕ НЕОБХОДИМОГО, НО ПРОТИВОРЕЧИВОГО ЗАКОНОПРОЕКТА

Аннотация. Является обоснованной идея дополнения Уголовного кодекса Республики Молдова статьей 264², которая предусматривает ответственность за проведение незаконных гонок. Вызывает беспокойство способ реализации этой идеи: не было определено ключевое понятие «неразрешенные соревнования, конкурсы или тренировки на дорогах общего пользования», используемое в вышеупомянутой статье. Трудность отграничения составов, предусмотренных ст. 264² Уголовного кодекса Республики Молдова, от некоторых смежных составов правонарушений скажется негативно на судебной практике. В результате автор предлагает молдавскому законодателю собственное видение определения понятия «неразрешенные соревнования, конкурсы или тренировки на дорогах общего пользования».

Ключевые слова: незаконные гонки; участие в незаконных гонках; организация незаконных гонок; неразрешенные соревнования, конкурсы или тренировки; дороги общего пользования.

*Postovanu Nicolae
Department of Penal Law, Moldova State University
(Chisinau, Moldova)*

*CONDUCTING ILLEGAL RACES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: ADOPTION
OF A NECESSARY, BUT CONTROVERSIAL LEGISLATIVE DRAFT*

Abstraction. *The idea of completing the Criminal Code of the Republic of Moldova with art. 264², which provides for liability for conducting illegal races, is welcome. The way in which this idea was realized is worrying: the key notion “unauthorized competitions, contests or trainings on public roads”, used in the above-mentioned article, has not been defined. The difficulty of delimiting the offences provided for by art. 264² of the Criminal Code of the Republic of Moldova, from some adjacent acts of a contravention nature will have a negative impact on judicial practice. As a result, the author offers the Moldovan legislator his own vision of the definition of the notion “unauthorized competitions, contests or trainings on public roads”.*

Keywords: *illegal races; participation in illegal races; organization of illegal races; unauthorized competitions, contests or trainings; public roads.*

Asigurarea securității circulației rutiere și a exploatării mijloacelor de transport a fost și rămâne printre prioritățile politicii penale. În scopul realizării acestui obiectiv, Ministerul Justiției a elaborat recent un proiect de amendare a Codului penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) și a Codului contravențional al Republicii Moldova (în continuare – CC RM).

În varianta sa inițială, Proiectul presupunea, în primul rând, completarea CP RM cu articolul 264²:

„Articolul 264². Desfășurarea curselor ilegale

(1) Participarea conducătorului mijlocului de transport la întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice se pedepsește cu amendă în mărime de până la 650 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore cu (sau fără) privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport pe un termen de până la 2 ani.

(2) Acțiunea prevăzută la alin. (1), ce a cauzat din imprudență o vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății,

se pedepsește cu amendă în mărime de până la 700 unități convenționale, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani cu (sau fără) privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport pe un termen de până la 2 ani.

(3) Acțiunea prevăzută la alin. (1) săvârșită în stare de ebrietate se pedepsește cu amendă în mărime de la 950 la 1350 unități convenționale, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 4 ani, în toate cazurile cu anularea dreptului de a conduce mijloace de transport.

(4) Acțiunea prevăzută la alin. (1), care a provocat:

a) vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;

b) decesul unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu anularea dreptului de a conduce mijloace de transport.

(5) Organizarea întrecerilor, concursurilor sau antrenamentelor neautorizate pe drumurile publice se pedepsește cu amendă în mărime de la 1350 la 1500 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de la 1 la 2 ani”.

În al doilea rând, Proiectul discutat presupunea modificarea art. 243¹ CC RM („Depasarea neautorizată în grup pe drumurile publice”). La concret, se preconiza abrogarea alineatelor (2)-(4), astfel încât alineatul (1) ar fi urmat să devină alineat unic. [1]

În Nota informativă la Proiectul în variantă inițială se menționează: „Prin curse ilegale se înțelege de obicei o formă nesancționată și ilegală de curse auto care au loc pe drumurile publice. Cursele auto ilegale sunt la fel de vechi ca și automobilele în sine. Cursele ilegale sunt asociate nu numai cu siguranța rutieră și a traficului, ci și cu riscul de a provoca vătămări grave ale integrității corporale sau chiar decesul persoanei. Acestea sunt de asemenea legate de comportamentul antisocial, daunele aduse proprietății și comportamentul asociat cu consumul de alcool și substanțe narcotice. Prin urmare, este de responsabilitatea statului să întreprindă măsuri pentru a aborda problema curselor stradale ilegale și a comportamentului asociat cu acestea. În ultima perioadă de timp se atestă o creștere accentuată a popularității curselor stradale atât la nivelul statelor europene, cât și la nivel național”. [2]

Accidentul de rezonanță, produs la 17.05.2020 în intersecția bd. Ștefan Cel Mare și Sfânt cu strada Izmail, mun. Chișinău, ca și alte asemenea accidente, se datorează celor care participă la cursele ilegale și/sau celor care le organizează. În cazul în care faptele acestor persoane nu cauzau urmările prevăzute la art. 264 CP RM, se aplicau sancțiunile stabilite în art. 243¹ CC RM: amenda de la 60 la 90 de unități convenționale cu aplicarea a 5 puncte de penalizare persoanelor care dețin permis de conducere (alin. (2)); amenda de la 60 la 90 de unități convenționale cu sau fără privarea de dreptul de a conduce vehicule pe un termen de la 6 luni la un an (alin. (3)); amenda de la 75 la 90 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a conduce vehicule pe un termen de până la un an a persoanelor care dețin permis de conducere a vehiculelor (alin. (4)). Pentru cei care se autoîntitulează „golden youth”, astfel de sancțiuni nu pot să reprezinte un factor de prevenire și de disuasiune. Drept urmare, aplicarea răspunderii conform alin. (2)-(4) art. 243¹ CC RM nu i-a împiedicat să repete asemenea fapte. Fiind o pasiune costisitoare, cursele ilegale nu pot fi descurajate și prevenite pe calea aplicării unor sancțiuni preponderent pecuniare. Din această cauză, rămâne fără efect interdicția stabilită de pct. 6 din anexa la Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere (în continuare – Regulamentul circulației rutiere): „Este interzisă desfășurarea de concursuri, antrenamente sau curse cu vehicule pe drumurile publice, cu excepția celor autorizate de administratorul drumului respectiv și avizate de poliție”. [3]

Exemplele, oferite de legiuitorii din alte state, demonstrează temeinicia transferării participării la cursele ilegale și a organizării acestora din sfera ilicitului contravențional în sfera ilicitului penal. Astfel, alin. (2) art. 339 din Codul penal al României prevede: „Participarea în calitate de conducător de vehicul la întreceri

neautorizate pe drumurile publice se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la un an sau cu amendă”. [4] Înainte de a fi incriminată de această normă, fapta respectivă era prevăzută de alin. (3) art. 92 din Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 195 din 12.12.2002 privind circulația pe drumurile publice: „Organizarea sau participarea, în calitate de conducător de vehicul sau de animale, la întreceri neautorizate pe drumurile publice se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă”. [5] În alin. 2 art. 291 din Codul penal al Republicii Portugheze se menționează: „Cel care conduce un vehicul, cu sau fără motor, pe un drum public sau considerat ca atare și desfășoară activități neautorizate, de natură sportivă sau similară, care încalcă regulile prevăzute la litera b) a alineatului anterior, se pedepsește cu închisoarea de până la trei ani sau cu amendă”. Precizăm că lit. b) alin. 1 art. 291 din Codul penal al Republicii Portugheze prevede: „Cel care conduce un vehicul, cu sau fără motor, pe drum public sau considerat astfel: [...] prin încălcarea grosolană a regulilor de circulație referitoare la prioritate, la obligația de a opri, la depășire, la schimbarea direcției, la trecerea de pietoni, la inversarea direcției de mers pe autostrăzi sau pe drumurile din afara localităților, la mersul cu spatele pe autostrăzi sau pe drumurile din afara localităților, la limita de viteză sau la obligativitatea de a circula pe banda din dreapta”. [6] Prevederi mai detaliate conține § 315d din Codul penal al Republicii Federale Germania. [7] Potrivit alin. (1) al acestui articol, „persoana care, în traficul rutier – 1. aranjează sau organizează o cursă interzisă de mașini, 2. participă la o cursă interzisă de mașini în calitate de conducător auto sau 3. în calitate de conducător auto, se deplasează cu viteză neadaptată condițiilor de trafic și în mod flagrant neregulamentară și lipsit de respect în scopul de a atinge o viteză cât mai mare – se pedepsește cu închisoarea de până la 2 ani sau cu amendă”. Alin. (2) § 315d din Codul penal al Republicii Federale Germania prevede: „Persoana care, în cazurile prevăzute la alin. (1) punctele 2 sau 3, pune în pericol integritatea fizică sau viața unei alte persoane sau bunuri cu valoare considerabilă care nu îi aparțin se pedepsește cu închisoarea de până la 5 ani sau cu amendă”. În conformitate cu alin. (3) din același articol, „în cazurile prevăzute la alin. (1) punctul 1, tentativa se pedepsește”. Alin. (4) § 315d din Codul penal al Republicii Federale Germania prevede: „Persoana care, în cazurile prevăzute la alin. (2), cauzează pericolul prin imprudență se pedepsește cu închisoarea de până la 3 ani sau cu amendă”. În fine, conform alin. (5) § 315d din Codul penal al Republicii Federale Germania, „în cazurile prevăzute la alin. (2), dacă făptuitorul cauzează prin fapta săvârșită moartea sau o gravă deteriorare a stării de sănătate a altei persoane sau o deteriorare a stării de sănătate a unui număr mare de persoane, pedeapsa este închisoarea de la 1 an la 10 ani, iar în cazurile mai puțin grave, pedeapsa este închisoarea de la 6 luni la 5 ani”.

Se poate observa că menționarea urmărilor prejudiciabile în alin. (2) și (4) art. 264² CP RM din Proiectul în varianta inițială se apropie de modelul din alin. (5) § 315d din Codul penal al Republicii Federale Germania. De asemenea, remarcăm că autorii în Proiectului în varianta inițială au stabilit pentru alin. (2)-(4) art. 264² CP RM calitatea de norme speciale în raport cu art. alin. (1)-(3) și (5) art. 264 CP RM. Ulterior, s-a renunțat la această concepție. Cauza acestei schimbări de poziție a constituit-o sugestia din Avizul la Proiectul în varianta inițială al Biroului Politici de Reintegrare al Cancelariei de Stat a Republicii Moldova: „Se recomandă a exclude alineatele (2), (3) și (4) din art. 264² CP RM, deoarece toate circumstanțele

agravante expuse sunt deja prevăzute în art. 264 CP RM. Altfel spus, consecințele respective pot apărea doar în urma unui accident rutier. În cazul în care accidentul rutier soldat cu urmările prevăzute în art. 264 CP RM va fi săvârșit în cadrul curselor ilegale, va exista un concurs de infracțiuni (art. 264, 264² CP RM)”. [8] O sugestie similară a fost făcută de Ministerul Justiției în Sinteza obiecțiilor și propunerilor (recomandărilor) la proiectul Hotărârii Guvernului privind aprobarea Proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative. [9] Autorii acestor sugestii au invocat fără temei concursul infracțiunilor, prevăzute la art. 264 și 264² CP RM. Or, concurența de norme, pe care am menționat-o mai sus, exclude un asemenea concurs. Din perspectiva Proiectului în varianta inițială, aplicarea pentru aceeași faptă a art. 264 și 264² CP RM ar fi însemnat dubla reținere la calificare atât a faptei prejudiciabile, cât și a urmărilor prejudiciabile. Ceea ce ar contraveni art. 118 CP RM. După M. Lupu, „alegerea uneia dintre prevederi în cazul unei concurențe de norme ale Codului penal ține de interpretarea corectă a legii penale. Calificarea în baza concursului de infracțiuni a unei fapte care trebuie calificată ca o infracțiune unică va constitui o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale”. [10]

Ulterior, în Proiectul în variantă finală, s-a propus o variantă a art. 264² CP RM care se aseamănă cu alin. (2) art. 339 din Codul penal al României și cu alin. 2 art. 291 din Codul penal al Republicii Portugheze. Aceasta pentru că, în această variantă, art. 264² CP RM prevede răspunderea exclusiv pentru infracțiuni formale. La concret, potrivit Proiectului în variantă finală, se propune completarea Codului penal cu articolul 264² cu următorul conținut:

„Articolul 264². Desfășurarea curselor ilegale

(1) Participarea conducătorului mijlocului de transport la întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice se pedepsește cu amendă în mărime de până la 650 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore cu (sau fără) privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport pe un termen de până la 2 ani.

(2) Organizarea întrecerilor, concursurilor sau antrenamentelor neautorizate pe drumurile publice se pedepsește cu amendă în mărime de la 1350 la 1500 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de la 1 la 2 ani.”

Cât privește intenția de abrogare a alin. (2)-(4) art. 243¹ CC RM, aceasta nu a suferit modificări față de Proiectul în variantă inițială. [11]

În acest fel, Proiectul în variantă finală promovează ideea de incriminare a faptelor care atrăgeau răspunderea în baza art. 243¹ CC RM: participarea la desfășurarea neautorizată pe drumurile publice a concursurilor, antrenamentelor, competițiilor cu vehicule sau cu animale (alin. (2)); încălcarea de către conducătorul de vehicul a dispozițiilor prevăzute la alin. (1) și (2) care a generat riscul producerii unui accident de circulație (alin. (3)); organizarea acțiunilor prevăzute la alin. (1) și (2) (alin. (4)).

Luând în considerare gradul sporit de pericol social al faptelor prevăzute de art. 264² CP RM, ideea în cauză este binevenită. Provoacă îngrijorare modul în care se realizează idee. În această ordine de idei, atrage atenția propunerea Procuraturii Generale, formulată în legătură cu art. 264² CP RM: „Ar fi justificată examinarea chestiunii privind reglementarea în Capitolul XIII din partea generala a

Codului penal a noțiunilor de întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate, fapt care ar conferi claritate și accesibilitate dispoziției normei penale”. [9] O propunere asemănătoare a venit din partea Ministerului Afacerilor Interne: „La momentul actual, textul legii penale nu definește termenul „curse ilegale”. În același sens, notăm că art. 2 din Legea nr. 131/2007 privind siguranța traficului rutier a fost completat cu noțiunea „comportament agresiv”, cu enumerarea exhaustivă a acțiunilor care derivă din aceasta, iar la art. 33 alin. (3), se regăsește inclusiv „deplasarea neautorizată în grup (câte doi și mai mulți, cu excepția coloanelor oficiale) cu vehicule și/sau motocicletă sau ciclomotoare care circulă pe aceeași bandă sau pe benzi paralele, depășind limita de viteză ori cu viteză redusă nejustificat, sau fără asigurarea între oricare două vehicule consecutive a spațiului necesar revenirii pe bandă a unui vehicul care a efectuat depășirea”. Respectiv, se propune definirea separată a noțiunii „curse ilegale”, iar în definiție să fie prevăzute care sunt acțiunile care prescriu comportamentul conducătorului auto, pasibil de pedeapsă penală, precum și criteriile gradului prejudiciabil al infracțiunii, care se determină conform semnelor ce caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă”. [9] Considerăm judicioase ambele propuneri sus-menționate. Scopul lor este de a exclude posibilitatea interpretării extensive defavorabile a art. 264² CP RM. În viziunea lui M. Lupu, „interdicția interpretării extensive defavorabile a legii penale reprezintă un aspect al dreptului garantat de art. 7 din Convenție (se are în vedere Convenția Europeană a Drepturilor Omului – *n.a.*) (nicio pedeapsă fără lege – *nullum crimen sine lege praevia* și *nulla poena sine lege praevia*) [...]. În acest sens, și Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut că instanțele de judecată nu sunt îndreptățite să recurgă la o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale sau la o aplicare defavorabilă prin analogie. O asemenea abordare este interzisă de art. 22 din Constituție și de art. 7 din Convenție. În consecință, cerința interpretării stricte a normei penale, ca și interzicerea analogiei defavorabile în aplicarea legii penale, urmăresc protecția persoanei împotriva arbitrarului” [12]. [10]

În mod regretabil Răspunsul Ministerului Justiției la propunerile, făcute de Procuratura Generală și Ministerul Afacerilor Interne, creează teren propice pentru încălcarea art. 22 din Constituție și a art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului: „Nu se acceptă. Întru respectarea principiului unității terminologice, în limbajul normativ, aceleași noțiuni se exprimă numai prin aceiași termeni, iar dacă o noțiune sau un termen nu este consacrat sau poate avea înțelesuri diferite, semnificația acestuia în context se stabilește în cadrul dispozițiilor generale ale actului normativ ce îl instituie și devine obligatoriu pentru actele normative din aceeași materie. Însă, menționăm că actul normativ nu este un dicționar juridic sau un manual și noțiunile nu ar trebui să fie definite doar pentru a explica care este sensul acestora. Definiția ca o parte a actului normativ care, după natura sa, are scopul de a reglementa drepturile și obligațiile subiecților de drept și modul de exercitare a acestora poate fi inclusă într-un act normativ doar în cazurile și în limitele conforme cu scopul menționat. Pentru atingerea acestui scop se impune imperios ca noțiunile să fie definite doar în cazul în care la momentul adoptării actului se constată că un termen este pasibil de a fi interpretat în mai multe sensuri și autorul actului normativ la etapa adoptării decide că nu trebuie să lase determinarea sensului exact al termenului în sarcina celor care vor interpreta și

aplica actul normativ. Această regulă este aplicabilă și în cazul în care termenul este folosit în alt sens decât cel uzual. Având în vedere că termenii „întreceri, concursuri sau antrenamente” se utilizează de autorul proiectului în sensul uzual al acestora, iar interpretarea for nu creează dificultăți, includerea acestor termeni în Codul penal și definirea lor nu este justificată”. [9]

Acest răspuns elucubrănt al Ministerului Justiției poate fi caracterizat prin următorul dicton: „Multa, non multum” („Mult după cantitate și puțin după calitate”). Responsabilii de la Ministerul Justiției nu au putut explica de ce, de exemplu, noțiunea „comportament agresiv” (utilizată în art. 241¹ CC RM) este definită la lit. d) alin. (3) art. 33 al Legii nr. 131 din 07.06.2007 privind siguranța traficului rutier (în continuare – Legii nr. 131/2007) [13], spre deosebire de noțiunea „întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice” (utilizată în art. 264² CP RM), care, în opinia respectivilor responsabili, nu ar trebui definită normativ?

Această nelămurire a noastră o confirmă observația făcută în pct. 8 din Avizul Direcției Generale Juridice a Secretariatului Parlamentului Republicii Moldova la la Proiectul de lege privind modificarea unor acte normative (nr. 232 din 11.06.2020): „Sub aspect conceptual, reținem că caracterul normei de la art. 264² CP RM din proiectul de lege, supus avizării, nu întrunește condiția clarității necesare normei juridice. La constatarea faptei (participarea conducătorului mijlocului de transport la întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice) se nuanțează riscul interpretării abuzive și discreționare ce determină ca norma să fie coruptibilă. Or, nu este clar cum va califica (încadra) agentul constatatator infracțiunea în redacția propusă de prezentul proiect (din Codul penal), luând în considerare prezența art. 236 din Codul contravențional nr. 218/2008 (depășirea vitezei de circulație stabilită pe sectorul respectiv de drum). Mai mult, componența de infracțiune propusă va crea dificultati la calificare în condițiile în care nu este clar sensul penal al noțiunilor: „întreceri”; „antrenamente”; „concursuri” versus „depășirea limitei de viteză”. În acest sens, considerăm necesară reglementarea noțiunilor în partea generală a Codului penal, pentru a evita confuziile la aplicare. Or, fiecare conducător al mijlocului de transport poate avea o percepție diferită față de ceea ce reprezintă noțiunile enunțate”. [14] Ignorând toate aceste reflecții critice, Ministerul Justiției a creat premisele pentru depunerea la Curtea Constituțională a unei sesizări privind controlul constituționalității art. 264² CP RM. O asemenea evoluție a lucrurilor este inevitabilă, întrucât dificultatea delimitării faptelor incriminate la art. 264² CP RM de faptele adiacente de natură contravențională va afecta negativ practica judiciară. În context, este relevantă părerea exprimată de V.V. Malcenkova și E.V. Malcenkov: „Este aproape imposibilă calificarea drept cursă stradală a acțiunilor participanților la traficul rutier. De exemplu, stilul agresiv de conducere și depășirea limitei de viteză nu face automat dintr-un posesor al unui mijloc de transport participant la cursele stradale. Astfel, este problematică delimitarea noțiunii „participant la cursele stradale” de noțiunea „persoană care a depășit viteza.” [15] Din perspectiva legislației autohtone, nu este clar cum vor fi delimitate în practică noțiunea „întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice” din art. 264² CP RM de noțiunile:

– „încălcarea de către conducătorii de vehicule a regulilor de circulație rutieră prin comportament agresiv” (art. 241¹ CC RM);

– „încălcarea de către conducătorii de vehicule a normelor de conducere preventive” (art. 241² CC RM);

– „deplasarea neautorizată în grup (cu excepția coloanelor oficiale) pe drumurile publice, care a condiționat crearea impedimentelor în circulația rutieră” (alin. (1) art. 243¹ CC RM).

Nu se exclude săvârșirea simultană sau aproape simultană a două sau trei fapte prevăzute de art. 241¹, 241² și alin. (1) art. 243¹ CC RM. Mai este posibil ca faptele, care formează un astfel de concurs, să fie însoțite de depășirea vitezei de circulație stabilită pe sectorul respectiv de drum (art. 236 CC RM) sau de alte fapte prevăzute de Capitolul XIII „Contravenții în domeniul circulației rutiere” al CC RM. Oricât de multe norme contravenționale ar încălca făptuitorul, aceasta nu ar putea constitui temeiul aplicării art. 264² CP RM. Un concurs de fapte contravenționale, indiferent de numărul și varietatea acestora, nu poate deveni o infracțiune. Sfera de aplicare a art. 264² CP RM ar trebui să fie diferită de sfera de aplicare a oricărui alte norme.

În actualele condiții, această sarcină este aproape irealizabilă. Să vorbim, de exemplu, despre delimitarea noțiunii „întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice” (art. 264² CP RM) de noțiunea „încălcarea de către conducătorii de vehicule a regulilor de circulație rutieră prin comportament agresiv” (art. 241¹ CC RM). Conform lit. d) alin. (3) art. 33 al Legii nr. 131/2007, „conducătorul de autovehicul este obligat: [...] să aplice în trafic norme de conducere preventivă și să nu adopte comportament agresiv, manifestat prin acțiuni precum: 1) deplasarea succesivă, neregulamentară, de pe o bandă de circulație pe alta în scopul devansării, ocolirii vehiculelor; 2) efectuarea manevrei de întoarcere prin folosirea sistemului de frânare; 3) pornirea de pe loc a vehiculului prin demarare bruscă; [...] 13) deplasarea neautorizată în grup (câte doi și mai mulți, cu excepția coloanelor oficiale) cu vehicule și/sau motociclete sau ciclomotoare care circulă pe aceeași bandă sau pe benzi paralele, depășind limita de viteză ori cu viteză redusă nejustificată, sau fără asigurarea între oricare două vehicule consecutive a spațiului necesar revenirii pe bandă a unui vehicul care a efectuat depășirea”. Prin ce se deosebesc acțiunile, descrise în pct. 1), 2), 3) și 13) lit. d) alin. (3) art. 33 al Legii nr. 131/2007 (mai ales când formează între ele diverse combinații), de acțiunea descrisă în alin. (1) art. 264² CP RM? Această întrebare este pertinentă mai ales în ipoteza unei curse de viteză neorganizate, inițiate spontan de către participanții la ea, care se desfășoară, de exemplu, pe o porțiune de drum public de la o intersecție în care circulația este dirijată de un semafor până la următoarea intersecție în care circulația este dirijată de un semafor. Referitor la fapta descrisă în această ipoteză, A. G. Nikulnikov afirmă că este, practic, imposibil a o califica drept cursă stradală. [16]

În context, nu poate fi trecută fără observație nici lipsa de claritate ce caracterizează noțiunea „întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice” din art. 264² CP RM, care a fost semnalată de Procuratura Generală, de Ministerul Afacerilor Interne și de Direcția Generală Juridică a Secretariatului Parlamentului. Anume această noțiune este ceea ce ar permite delimitarea infracțiunii prevăzute la art. 264² CP RM de contravențiile adiacente. În

legătură cu aceasta, N. Iu. Afanasieva și A. A. Gubko arată că trebuie luată în considerare și partea practică a problemei. Or, de fiecare dată, va fi necesar să se demonstreze că au fost desfășurate anume întreceri, concursuri sau antrenamente. Aceasta va fi extrem de dificil, având în vedere caracterul clandestin, conspirativ al relațiilor dintre participanții la cursele stradale. [17]

În această ordine de idei, este relevant cum s-a procedat într-o situație similară în Federația Rusă. Astfel, în decembrie 2017, după mai multe accidente rutiere de rezonanță, a fost elaborat un Proiect de lege în care s-a propus completarea cu art. 12.38 a Codului cu privire la contravențiile administrative al Federației Ruse și cu art. 264² a Codului penal al Federației Ruse. În special, art. 264² din Codul penal al Federației Ruse urma să prevadă pedepsirea organizatorilor de curse ilegale cu închisoare de până la doi ani și a participanților la astfel de curse cu închisoare de până la un an. Însă, în Avizul său, Guvernul Federației Ruse nu a susținut proiectul de lege din cauza unor contradicții și definiții vași. În particular, Guvernul Federației Ruse a formulat obiecții privitoare la definiția noțiunii de curse ilegale, subliniind că textul unei norme din Codul penal ar trebui să fie într-atât de precis încât fiecare persoană să poată prevedea cu claritate urmările faptelor sale. [18] Suntem de acord cu aceste argumente. Lipsa de claritate și de previzibilitate a unor articole de genul art. 264² CP RM generează corupție din partea celor care urmează să le aplice în practică. Or, aplicarea sau neaplicarea normelor penale, susceptibile de interpretare neunitară, se află la discreția unor asemenea decidenți.

În legislațiile altor state există exemple de definire a noțiunii „cursă ilegală”. Astfel, conform art. 1(1) al Legii circulației pe autostrăzi a statului Manitoba, „cursă” înseamnă „concursul de viteză între două sau mai multe autovehicule, indiferent dacă acesta implică sau nu un premiu, atunci când conducătorii vehiculelor în cauză au decis în comun să participe la concurs”. [19] Potrivit alin. (1) art. 811.125 al Regulamentului de trafic pentru conducătorii auto al statului Oregon, „o persoană comite infracțiunea de curse de viteză dacă, pe o autostradă, conduce un vehicul și participă în orice mod la oricare dintre următoarele acțiuni în care este implicat un vehicul: (a) concurs de viteză; (b) concurs de accelerare; (c) test de rezistență fizică; (d) demonstrarea de viteză sau de accelerare; (e) înregistrarea unui record de viteză; (f) cursă. În sensul prezentului alineat, cursă reprezintă utilizarea unuia sau mai multor vehicule în încercarea de a depăși, de a se distanța sau de a împiedica trecerea unui alt vehicul, pentru a ajunge la o anumită destinație înaintea unui alt vehicul sau vehicule ori pentru a testa rezistența conducătorului auto pe distanțe lungi; (g) cursă de viteză. În sensul prezentului alineat, cursă de viteză este utilizarea a două sau mai multor vehicule care se deplasează dintr-un punct în alt punct, la viteze accelerate, în încercarea competitivă de a se depăși reciproc, sau utilizarea unuia sau a mai multor vehicule pe un traseu selectat de comun acord, care presupune revenirea în punctul de pornire, în scopul comparării vitezei relative sau a puterii de accelerare a vehiculului sau a vehiculelor pe o anumită distanță sau într-un anumit timp”. [20] Nu în ultimul rând, pct. (7) din Secțiunea 19AD a Codului penal al Australiei prevede: „„Cursă stradală” înseamnă oricare dintre următoarele acțiuni atunci când un autovehicul este condus pe un drum sau într-o zonă adiacentă drumului: (a) o cursă între două sau mai multe autovehicule (indiferent dacă este o cursă de viteză sau de alt gen ori dacă cursa se desfășoară pe un

traseu prestabilit sau nedeterminat); (b) o probă pentru a se stabili cât de repede un autovehicul poate acoperi distanța dintre două puncte; (c) o competiție între două sau mai multe autovehicule, care presupune sau include patinarea susținută a roților; (d) o probă a vitezei sau a performanței unui autovehicul ori a abilității unui conducător de autovehicul”. [21] După prezentarea acestor exemple, menționăm că există mai multe tipuri de curse stradale: drag racing; drifting; fox hunt; street challenge; David versus Goliath; city style; city jungle, etc. Este dificil a formula o definiție universală pentru toate aceste tipuri. Din acest punct de vedere, se prezintă ca vulnerabile modelele, prezentate în art. 1(1) al Legii circulației pe autostrăzi a statului Manitoba, în alin. (1) art. 811.125 al Regulamentului de trafic pentru conducătorii auto al statului Oregon și în pct. (7) din Secțiunea 19AD a Codului penal al Australiei.

Pe de altă parte, fiind inspirați de modelele exemplificate, considerăm că prezența definiției noțiunii „întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice” în Capitolul XIII din partea generală a părții speciale a CP RM ar fi mai benefică decât lipsa unei asemenea definiții. Dacă există posibilitatea de a preveni și a limita abuzurile la aplicarea art. 264² CP RM, această posibilitate trebuie să devină realitate. În consecință, propunem completarea Codului penal cu art. 134¹⁴ care ar avea următorul conținut: „*Prin întreceri, concursuri sau antrenamente neautorizate pe drumurile publice se înțelege conducerea mijloacelor de transport pe drumurile publice (cu excepția celei autorizate de administratorul drumului respectiv și avizate de poliție), care implică sau nu un premiu, care presupune prezența unui organizator sau nu, care are la bază înțelegerea prealabilă sau spontană a participanților, și care se exprimă, după caz, într-o: a) cursă între două sau mai multe mijloace de transport (indiferent dacă este o cursă de viteză sau de alt gen ori dacă cursa se desfășoară pe un traseu prestabilit sau nedeterminat); b) probă pentru a se stabili cât de repede un mijloc de transport poate acoperi distanța dintre două puncte; c) competiție între două sau mai multe mijloace de transport, care presupune sau include patinarea susținută a roților; d) probă a vitezei sau a performanței unui mijloc de transport ori a abilității persoanei care îl conduce*”.

Din perspectiva *de lege lata*, până la eventuala adoptarea a unui asemenea amendament, ne îndreptăm privirea asupra unui exemplu atestat în Germania. Astfel, la 01.02.2016, doi participanți la cursele ilegale au ignorat de mai multe ori semnalul roșu al semaforului, lipsind de viață un pensionar în vârstă de 69 de ani. În februarie 2017, cei doi au fost condamnați de prima instanță pentru omor săvârșit în participație. [22] Sentința a fost contestată la Curtea Federală de Justiție a Germaniei, întrucât nu era clar dacă cei doi participanți la cursele ilegale au săvârșit fapta cu intenție sau nu. Al doilea proces a început în august 2018. [23] După anularea sentinței instanței de fond, un al treilea proces a început în noiembrie 2018. [24] Cei doi făptuitori au fost condamnați din nou pentru omor în 2019. Și de această dată, sentința a fost contestată la Curtea Federală de Justiție a Germaniei, care, în iunie 2020, a confirmat condamnarea pentru omor a principalului făptuitor. [25] Nu avem informația dacă în exemplul descris mai sus a fost aplicat și alin. (5) § 315d din Codul penal al Republicii Federale Germania.

Ideea, pe care ne-o sugerează acest exemplu, este următoarea: nu este exclus ca participantul la cursele ilegale să manifeste intenție față de urmările

prejudiciabile care se pot produce. Generalizând, dacă în rezultatul săvârșirii infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 264² CP RM, se produce decesul sau vătămarea medie ori gravă a integrității corporale sau a sănătății, participantului la cursele ilegale trebuie să i se aplice suplimentar art. 149 sau 157 CP RM (dacă acesta a manifestat imprudență față de urmările date) ori art. 145, 151 sau 152 CP RM (dacă participantul la cursele ilegale a manifestat intenție față de deces sau vătămarea medie ori gravă a integrității corporale sau a sănătății). Cât privește organizatorul de curse ilegale, în acord cu art. 41 CP RM, acestuia, pe lângă alin. (2) art. 264² CP RM, îi poate fi aplicat suplimentar alin. (3) art. 42 și art. 145, 151 sau 152 CP RM. În cazul în care participantul la cursele ilegale a manifestat imprudență față de deces sau vătămarea medie ori gravă a integrității corporale sau a sănătății, în acord cu art. 41 CP RM, organizatorului de curse ilegale nu i se poate imputa suplimentar organizarea infracțiunilor prevăzute la art. 149 sau 157 CP RM.

În alt context, aplicarea exclusiv a măsurilor punitive nu poate preveni săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 264² CP RM. După părerea lui V.V. Malcenkova și E.V. Malcenkov, în cazul curselor stradale, „reglementarea penală va fi justificată dacă, în paralel, celor pasionați de astfel de curse li se va oferi posibilitatea legală de a participa la ele. În aceste condiții, dacă organizatorii sau participanții la cursele stradale vor ignora ordinea stabilită de desfășurare a curselor stradale, va fi evident pericolul social al unor asemenea acțiuni și, prin urmare, nu va putea fi pusă la îndoială necesitatea de a-i trage pe organizatori și participanți la răspunderea penală”. [15] Posibilitatea de a desfășura în mod legal cursele stradale este stabilită în pct. 6 din Regulamentul circulației rutiere. Însă, deocamdată, nu a fost creat mecanismul de transpunere în realitate a acestei prevederi. Dacă participanții și organizatorii de curse stradale vor fi în continuare privați de alternativa legală, desfășurarea acestora va continua, însă în condiții de conspirație mai accentuată. Așadar, trebuie sancționați cei recalcitranți, nu cei care sunt dispuși să respecte legea.

Din analiza pct. 6 al Regulamentului circulației rutiere, rezultă că nu este interzisă desfășurarea de concursuri, antrenamente sau curse cu vehicule în alte locuri decât drumurile publice. Totuși, mai potrivită ar fi organizarea curselor stradale nu în condiții improprii, ci în locuri special amenajate. De exemplu, în Brazilia, cursele legale de amatori sunt autorizate pe Autódromo José Carlos Pace, care este dotat cu o infrastructură adecvată. [26] Implementarea unui proiect similar în Republica Moldova ar reprezenta un pas important pe calea asigurării securității circulației rutiere și a exploatării mijloacelor de transport.

BIBLIOGRAFIE:

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea proiectului de Lege pentru modificarea unor acte legislative (art. 248, 2642 Cod penal, art. 287 Cod contravențional). Proiect. Disponibil: [https://particip.gov.md/public/documente/131/ro_7365_proiect-\(curse-ilegale,-contrabanda\).pdf](https://particip.gov.md/public/documente/131/ro_7365_proiect-(curse-ilegale,-contrabanda).pdf)
2. Nota informativă la Proiectul de Lege pentru modificarea unor acte legislative (art. 248, 2642 Cod penal, art. 287 Cod contravențional). Disponibil: [https://particip.gov.md/public/documente/131/ro_7365_proiect-\(curse-ilegale,-contrabanda\).pdf](https://particip.gov.md/public/documente/131/ro_7365_proiect-(curse-ilegale,-contrabanda).pdf)

3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 92-93.
4. Codul penal al României din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr. 510.
5. Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 195 din 12.12.2002 privind circulația pe drumurile publice. În: Monitorul Oficial al României, 2002, nr. 958.
6. Codul penal al Republicii Portugeze. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html
7. Codul penal al Republicii Federale Germania. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html
8. Avizul Biroului Politici de Reintegrare a Cancelariei de Stat a Republicii Moldova. Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (Codul penal al RM nr. 985/2002 – art. 2642; Codul contravențional al RM nr. 218/2008 – art. 2431). Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/Legislativid/5094/language/ro-RO/Default.aspx>
9. Sinteza obiecțiilor și propunerilor (recomandărilor) la proiectul Hotărârii Guvernului privind aprobarea Proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (incriminarea desfășurării curselor ilegale). Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/Legislativid/5094/language/ro-RO/Default.aspx>
10. Lupu M. Inflația de interpretări ale principiului ne bis in idem. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2020, nr. 2, p. 22-25.
11. Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (Codul penal al RM nr. 985/2002 – art. 2642; Codul contravențional al RM nr. 218/2008 – art. 2431). Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/Legislativid/5094/language/ro-RO/Default.aspx>
12. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 17.10.2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit.b) și din articolul 335 alin. (11) din Codul penal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 338-343.
13. Legea nr. 131 din 07.06.2007 privind siguranța traficului rutier. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 103-106.
14. Avizul Direcției Generale Juridice a Secretariatului Parlamentului Republicii Moldova la la Proiectul de lege privind modificarea unor acte normative (nr. 232 din 11.06.2020). Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/Legislativid/5094/language/ro-RO/Default.aspx>
15. Мальченкова В.В., Мальченков Е.В. Административно-правовой и уголовный аспекты нелегальных уличных гонок (стритрейсинг) на территории Российской Федерации. În: Алтайский юридический вестник, 2019, № 4, p. 49-53.
16. Никульников А.Г. Уголовная ответственность за стритрейсинг (уличные гонки). În: Образовательная система: вопросы продуктивного

- взаимодействия наук в рамках технического прогресса. Сборник научных трудов. Казань, 2019, р. 123-126.
17. Афанасьева Н.Ю., Губко А.А. Практические аспекты квалификации хулиганства на примере стритрейсинга. În: Молодежный научный форум. Электронный сборник статей по материалам LIII студенческой международной научно-практической конференции, Москва: МЦНО, 2019, № 23, р. 52-56.
 18. Юршина М., Берсенева Т. Штрафы за гонки притормозили. Законопроект о наказании стритрейсеров раскритиковало правительство. Disponibil: <https://iz.ru/749937/marina-iurshina-tatiana-berseneva/shtrafy-za-gonki-pritormozili>
 19. The Highway Traffic Act. Manitoba Laws. Disponibil: <https://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/ccsm/h060e.php>
 20. Chapter 811 – Rules of the Road for Drivers. 2019 Edition. https://www.oregonlegislature.gov/bills_laws/ors/ors811.html
 21. Criminal Law Consolidation Act 1935 - Sect 19AD. Disponibil: http://classic.austlii.edu.au/au/legis/sa/consol_act/clca1935262/s19ad.html#street_race
 22. Eisenhardt U. Zwei Autos als Mordwaffe. Disponibil: <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/berlin-urteil-gegen-raser-zwei-autos-als-mordwaffe-a-1136549.html>
 23. Mayer V. Ist nicht jedes illegale Autorennen ein Mordversuch?. Disponibil: <https://www.sueddeutsche.de/panorama/prozess-gegen-raser-ist-nicht-jedes-illegale-autorennen-ein-mordversuch-1.4092707>
 24. Mordprozess gegen Berliner Raser geplatzt. Disponibil: <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/berlin-mordprozess-gegen-raser-geplatzt-toedliches-autorennen-a-1225299.html>
 25. Mordurteil gegen Berliner Raser in Teilen bestätigt. Disponibil: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2020-06/bundesgerichtshof-mordurteil-gegen-berliner-raser-bestaetigt>
 26. Cuminale N. Falta de limites e prepotência típica da juventude animam os rachas. Disponibil: <https://veja.abril.com.br/brasil/falta-de-limites-e-prepotencia-tipica-da-juventude-animam-os-rachas/>

SECTION: TECHNICAL SCIENCE. TRANSPORT

Холбоева Раъно
Национальный институт художеств и дизайна им. К. Бехзода
(Ташкент, Узбекистан)

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ДЕТСКОЙ ОДЕЖДЫ ДЛЯ ПОДРОСТКОВ

Одежда - это средство защиты человека от негативного воздействия внешней среды. Основной функцией одежды является защита тела, а ее эстетическая функция формировалась с течением времени. Спрос на одежду также увеличился на протяжении всей истории развития одежды. Когда создается каждая одежда, дизайн одежды разрабатывается в зависимости от цели, для которой он был создан.

Проект С. В. Курневой выдвигает закон гармонии. Проект ориентирован на оптимальные решения для горизонтальных и вертикальных разделительных линий верхней одежды для подростков [1].

Исследование Ф. А. Мамедова - разработка рациональных технологий в дизайне одежды, проект отражается в форме студентов [2].

Проект Л. Ш. Шомухитдиновой предусматривает продление срока эксплуатации детской одежды на основе трансформации [3].

При создании комплекта одежды для подростка учитывается психология и физиология подростка, и начинается работа по ряду требований. Все требования условно можно разделить на две группы: потребительский спрос и производство.

Потребительский спрос включает в себя социальные, функциональные, эргономические, потребительские и эксплуатационные требования:

Социальные требования включают в себя производство целевого ассортимента с целью направления воспитания ребенка, производство конкурентоспособной продукции для внутреннего и внешнего рынка.

Функциональные требования направляют платье в зависимости от конкретной цели. Это определяет функцию платья. Платье, с его размерами, конструктивной формой, свойствами ткани, должно полностью выполнять основную определенную функцию. В процессе создания комплекта одежды изучается форма тела с возрастом, определяется внешнее и психологическое состояние подростка, учитывается пол подростка и длина тела. Кроме того, ткани, узоры и орнаменты, цветовой баланс должны соответствовать вкусу подростка. Разработанная одежда может иметь многослойную форму в зависимости от ее функциональных требований. Каждый этаж имеет свою функцию и не должен ограничивать движение подростка. Базовая ткань должна иметь декоративный раствор, устойчивый к ряду механических воздействий. Чтобы соответствовать этим требованиям, ткань должна быть прочной, устойчивой к истиранию, воздухопроницаемой, красивой и, конечно

же, отвечающей требованиям моды. Важно, чтобы все это сочеталось с гигиеническими требованиями.

Эргономические требования сочетают в себе антропометрические, гигиенические, психофизические требования. Антропометрические требования основаны на размерах одежды. Структура тела, пропорции и движения подростка в его различных видах поведения учитываются при формировании формы. Основное внимание следует уделять движениям верхней части и шеи. В этих частях тела ткань имеет высокий уровень скольжения и трения. Узкокожая одежда ограничивает движение подростка, приводит к нарушениям кровообращения, травмирует кожу.

Наблюдения показывают, что у подростка больше времени в движении, чем в спокойном состоянии. В результате гибкость ткани в динамике стоит на первом месте при создании проекта платья. Определение нормы пропорций движения. Были изучены основные движения подростка (в форме). Это плечо (сгибание руки, движения плеча, подъем и опускание руки вверх, вниз, в сторону), поясничное (сидя, стоя, бокс и движения бедра), движение (ходьба, бег, прыжки), поясничное (сгибание, изгиб, передний-задний и боковой изгиб) движения.

Отслеживание движений показывает, что движения рук подростка - это больше, чем другие движения. То есть давление падает на воротник и верхнюю часть платья, верхнюю часть и локти, лопатки. Давление в области плеча одинаково во всех движениях, а движение в поясничной области является давлением в зависимости от ситуации. Результат показывает, что это те действия, которые следует учитывать при разработке набора одежды.

Исходя из гигиенических требований, температурного баланса, стабильности внутренней температуры, организм свободен от загрязнений и травм от внешних воздействий. Подростки по-прежнему считаются детьми, и их организм еще не устойчив к этим воздействиям. Внутренняя температура также не стабильна. Известно, что дыхательные пути кожи у подростков меньше, чем у взрослых. Дисбаланс, возникающий в результате активного состояния в мышечной области у взрослых, приводится в состояние пропорциональности за счет терморегуляции. В подростковом возрасте верхний слой тела на 0,3—0,4 ° C выше, чем у взрослых. Артериальное давление 90-120 мм. Это резкое различие также означает, что ребенок должен сосредоточиться на создании набора одежды.

Психофизиологические требования основаны на восприятии одежды людьми вокруг внешней среды. Одежда не должна вызывать негативную реакцию и дискомфорт у подростка. Неприятное состояние, которое влияет на тело, вызвано широкой и узкой формой, шероховатостью волокна в ткани, шероховатыми швами и складками, пуговицами, носящими узкую форму, использованием резины на воротнике и т. д. Кроме того, униформу следует легко снимать и носить, ее можно сочетать с другой одеждой, и она должна сохранять свободу у подростка.

Эстетические требования основаны на композиционном решении и правильном выборе цвета. Пропорции формы, направления моды и внешнего вида продукта являются факторами, которые увеличивают эстетический спрос.

Форма костюма является временным периодом, и форма одновременно представляет культуру, стиль, моду, формирование общества и индивидуальные взгляды человека. Идея, форма, удобство изготовления также позволяет найти форму костюма через композиционное решение. Соблюдая эстетические требования, можно узнать, что в психике подростка формируются правила эстетического вкуса и восприятия глаз.

Требования к эксплуатации являются одним из наиболее важных требований и зависят от экономики. Долговременная пригодность одежды (то есть униформы), сохранение формы, устойчивость к стиранию, стирка, разрыв, изгиб, химические воздействия определяют срок службы. В то же время правильный выбор материала ведет к долгому и короткому сроку службы одежды. Эстетические требования могут быть нарушены, даже если эксплуатационные требования не нарушаются в результате неправильно выбранных материалов.

Структурные требования важны в производстве и включают в себя конструктивные швы, размещение формы и время шитья. Конструктивный дизайн основан на точных размерах и должен быть в состоянии правильно переместить рамку и удерживать форму. Участие высоких технологий в изготовлении одежды однозначно учитывается.

Экономические требования характеризовались долговечностью и универсальностью, тем фактом, что цена продукта была доступной, а тело могло трансформироваться в изменения.

Исходя из этого, при разработке проекта одежды для подростков каждое требование пропорционально другому. Тот факт, что один не находится на уровне спроса, приводит к ухудшению другого. Они дополняют друг друга, будь это требования первого уровня или второго уровня. Это учитывает возраст ребенка. В то время как гигиенические требования для дошкольников являются приоритетом, эстетический вкус в одежде для подростков также является главным приоритетом. Поскольку у подростка развивается психологическое «я», он пытается выразить это через свое поведение[4].

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Куренова С. В. «Исследование и совершенствование методов». - М.: 2004.
2. Мамедова Ф. А. «Исследование и разработка рациональной технологии производства одежды стабильного ассортимента (для первой продукции для студентов ПТУ)». - М.: 1988.
3. Шамукситдинова Л. Ш. «Развитие рационального ассортимента коллекций детской одежды и способов повышения ее долговечности для условий Средней Азии». - М.: 1992.
4. Бескоровайная Г. П. «Дизайн детской одежды». - М.: Мстерство, 2000.

ՀՏՂ 656.054.1

Արման Տիգրանի Սարգսյան
Ճարտարապետության և Շինարարության
Հայաստանի Ազգային Համալսարան
(Երևան, Հայաստան)

ՀԵՏԱԴԱՐԸ ԿԱՏԱՐՈՂ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԵՐԹԵՎԵԿՈՒԹՅԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՈՒՄԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՄԻՋՈՑԻ ՄՇԱԿՈՒՄ

Հոդվածում ներկայացված է երթևեկության բարելավման միջոցառման մշակումը՝ հետադարձ կատարող տրանսպորտային միջոցների համար, հատկապես այն հատվածներում որտեղ դիտվում է բարձր ինտենսիվություն՝ գազաթնային (պիկ) ժամերին: Երթևեկության կազմակերպման մեջ կան բանազան խնդիրներ, սակայն լուծման ոչ բավարար տարբերակներ : Նման խնդրի վերացման համար շատ հաճախ առաջարկվում են տարբեր մակարդակի տրանսպորտային հանգույցների կառուցում, սակայն այն կախված է բավականին մեծ գումարների հետ : Առաջարկվում է այս խնդրին տալ ավելի ռացիոնալ և տնտեսապես արդյունավետ լուծում :

Բանալի բառեր՝ դետեկտոր, լուսացույց, թարթող ռեժիմ, կանգ զիծ, էլքի սարքավորում, 1- ին և 2-րդ տեսակի լուսացույցեր

Arman Tigran's Sargsyan
National University of Architecture and Construction of Armenia
(Erevan, Armenia)

DEVELOPMENT OF MEANS FOR IMPROVING THE ORGANIZATION
OF MOVEMENT OF RETURN VEHICLES

This article describes the development of measures to improve traffic for return vehicles, especially in areas where their maximum intensity is observed. There are various problems in the organization of traffic, but there are several ways to solve them. To solve this problem, it is often proposed to build various types of transport nodes, but this depends on a large amount of money. It is proposed to provide a more rational and cost-effective solution to this problem.

Keywords՝ detector, traffic lights, flashing mode, stop line, output device, type 1 and type 2 traffic lights.

Арман Тигранович Саргсян
Армянский Национальный Университет Архитектуры и Строительства
(Ереван, Армения)

РАЗРАБОТКА СРЕДСТВ УЛУЧШЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ДВИЖЕНИЯ
ВОЗВРАТНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ

В этой статье описывается разработка мер по улучшению трафика для возвратных транспортных средств, особенно в тех районах, где наблюдается их максимальная интенсивность. Существуют различные

проблемы в организации дорожного движения, но есть несколько способов их решения. Для решения такой проблемы часто предлагается строить различные типы транспортных узлов, но это зависит от большой суммы денег. Предлагается обеспечить более рациональное и экономически эффективное решение этой проблемы.

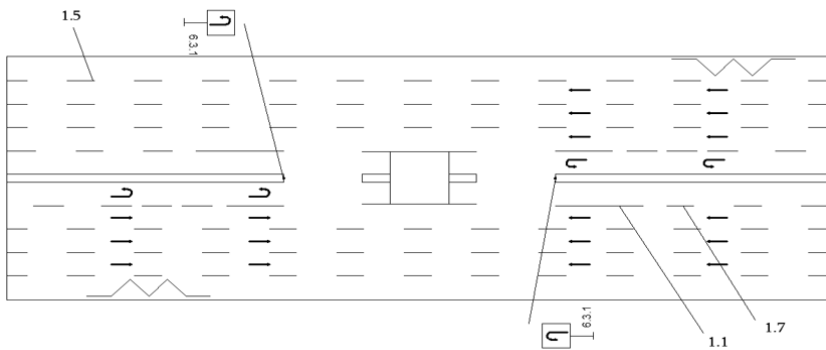
Ключевые слова: *детектор, светофоры, проблесковый режим, остановка линия, выход устройство, 1-го и 2-го типа светофор.*

Ճանապարհային երթևեկության կազմակերպումը իրենից ներակայացնում է կազմակերպչական և ճարտարագիտական համալիր միջոցառումներ, որոնք կատարվում են գոյություն ունեցող ՃՓՑ-ի (Ճանապարհափողոցային ցանց) վրա, ապահովելով տրանսպորտային միջոցների և հետիոտների անվտանգությունը, ինչպես նաև երթևեկության բավարար արագությունը: Երթևեկության կարգավորումը իրականացվում է ՃԵԿ (Ճանապարհային երթևեկության կազմակերպում) տեխնիկական միջոցներով որոնցից են հանդիսանում լուսացույցերը (լինում են 10 տեսակի), ճանապարհային նշաները (բաժանվում են 8 խմբի), գծանշումներ (բաժանվում են 2 խմբի) և այլն [1, с 48-69]: Ավտոմոբիլային պարկի արագ աճը բերում է երթևեկության ինտենսիվության բարձրացման, ինչի հետևանքով մեծանում է ռիսկը՝ ՃՏՊ-ների և խցանումների առաջացման, երթևեկության արագության նվազման, ուշացումների մեծացման, շրջակա միջավայրի աղտոտվածության և այլն: Այս խնդիրները օր - օրի ավելի ու ավելի են տագնապ հնչեցնում ինչպես Հայաստանում այնպես էլ աշխարհի բոլոր երկրներում: Առաջացած խցանումների հետևանքով ինչպես նաև երթևեկության բարձր ինտենսիվության պատճառով այն հատվածներում որտեղ ճանապարհային գծանշման (1.11) և ճանապարհային նշանի (6.3.1) միջոցով թույլատրվում է հետադարձ կատարել (առանձնացված գոտիով) շատ հաճախ տրանսպորտային միջոցների հերթը բավականին երկարում է ինչը բերում է ուշացումների, շրջակա միջավայրի աղտոտման (քանի որ մեքենայի շարժիչը ավելի երկար է աշխատում նման պարագայում) և այլն :Այս խնդիրը կարելի է լուծել դետեկտորի (լինում են 7 տեսակի), 1- ին և 2- րդ տեսակի ճանապարհային լուսացույցերի միջև կապով: Ապահովելով երթևեկության ավտոմատ կառավարման ճկուն համակարգ՝ դետեկտորի ստացած տեղեկատվության հիման վրա [2], քանի որ ավտոմատ երթևեկության վերահսկման համակարգերում տրանսպորտային միջոցների վերաբերյալ տեղեկատվու թյունը հավաքագրվում է՝ տրանսպորտային դետեկտորների միջոցով: Ձեռք բերված տվյալներն անհրաժեշտ են կոնտրոլերների գործարկման համար, որոնք խաչմերուկներում ապահովում են լոկալ վերահսկողություն՝ համակարգի օպտիմալ գործողության ռեժիմն ընտրելու համար [3, с41]: Առավել գերլարված հատվածներում հետադարձի համար հատկացված է լինում առանձին երթևեկելի գոտի, այդ իսկ պատճառով հարկավոր է կիրառել մագնիսական դաշտ ապահովող կոճով դետեկտոր

(մագնիսական դետեկտոր), որպեսզի ստանանք տեղեկատվություն միայն այդ գոտու տրանսպորտային միջոցների հերթի վերաբերյալ:

Հետադարձ կատարելու ավտոմատ կառավարման ճկուն համակարգի աշխատանքի էությունը կայանում է հետևյալում՝ դետեկտորը որը տեղադրված է կանգ գիծ ճանապարհային նշանից 50մ հեռավորության վրա՝ ասֆալտ-բետոնե ծածկույթի տակ, զգում է հետադարձ կատարող տրանսպորտային միջոցների կողմից առաջացած հերթը: Վերջինս այդ տեղեկատվությունը մշակում է, կատարում է համապատասխան որոշումը և ելքի սարքավորման միջոցով ուղղարկում է 1-ին և 2-րդ տեսակի լուսացույցերին, ինչի արդյունքում էլ 1-ին տեսակի լուսացույցը միացնում է կարմիր արգելող ազդանշանը և տրանսպորտային միջոցները կանգնում են STOP (1.12) - կանգ գիծ ճանապարհային նշանի մոտ: Նույն պահին հետադարձ կատարող տրանսպորտային միջոցների համար տեղադրված 2-րդ տեսակի լուսացույցը միացնում է թույլատրող կանաչ ազդանշանը՝ ինտենսիվու թյունից կախված տարբեր տևողությամբ, մաքսիմալ սահման հատկացնելով 10-15 վրկ., քանի որ դրանից ավել լինելու դեպքում հանդիպակած հոսքում մեծանում է խցանում առաջանալու հավանականությունը: Հարկ եղած դեպքերում (անբավարար տեսանելիության պայմաններում) կարելի է նաև այդ վայրից 100-150 մ հեռավորության վրա տեղադրել 6.3.1 ճանապարհային նշանը լրացուցիչ 8.1.1 նշանի հետ միասին՝ նշելով 100-150 մ - ը [4, c. 26]:

Այժմ որպես օրինակ քննարկենք Երևան քաղաքի Արշակունյաց Պողոտայում պիկ ժամերին Երևան Մոլլի հարակից հատվածում հետադարձի խնդիրը: Արշակունյաց Պողոտայի ուսումնասիրվող հատվածը ունի հետևյալ տեսքը՝

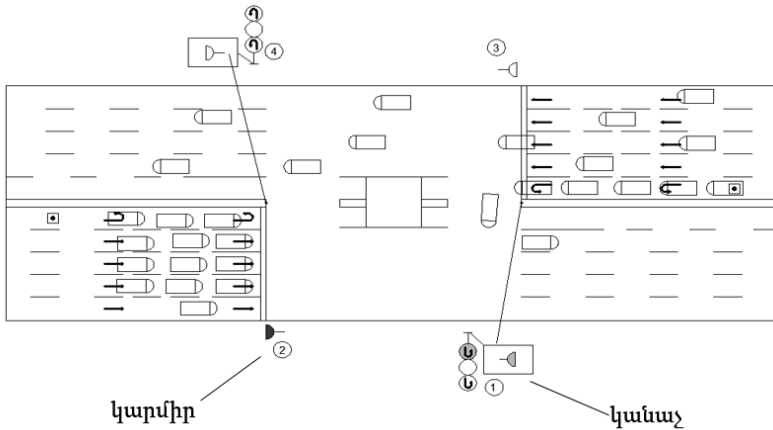

Նկ. 1 Արշակունյաց Պողոտայի ուսումնասիրվող հատվածի ներկա տեսքը

Այս պարագայում հետադարձ կատարող տրանսպորտային միջոցները պիկ ժամերին հանդիպակած հոսքի անընդմեջ երթևեկության պատճառով չեն կարողանում երթևեկել ինչի հետևանքով էլ առաջանում է հերթ, որն էլ բերում է

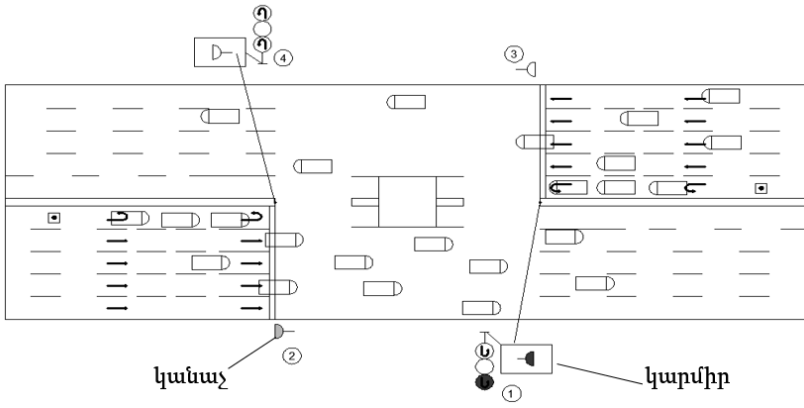
կարող է դիտարկվել որպես առավելություն քանի որ այդ կարմիր ազդանշանը կարող է թեթևացնել տվյալ հատվածից առաջ գտնվող տրանսպորտային հոսքի երթևեկությունը, ինչպես նաև այն խաչմերուկի հոսքը որին մոտենում են: Դետեկտորները աշխատելու են միմյանցից անկախ:

Յուրաքանչյուր դետեկտոր կապված է լինելու հանդիպակած հոսքի համար տեղադրված լուսացույցի հետ՝ օրինակի տեսքով բերենք երթևեկության 2 փուլերը և լուսացույցի աշխատանքի ռեժիմի գրաֆիկը[6]:

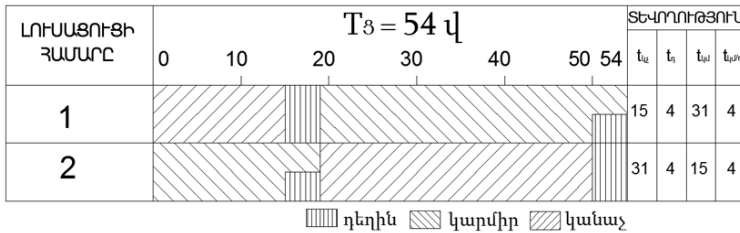
Նկ. 3 Լուսացույցային կարգավորման 1-ին փուլ

Դետեկտորը զգում է 50 մետրին հասած հերթը, մշակում տեղեկատվությունը, կայացնում որոշումը և ուղարկում № 2 և № 1 լուսացույցերին՝ ինչի արդյունքում էլ №2 լուսացույցը միացնում է կարմիր արգելող ազդանշանը և կանգնեցնում տրանսպորտային հոսքը կանգ գծի մոտ, իսկ №1 լուսացույցը միացնում է կանաչ ազդանշանը թույլատրելով տրանսպորտային միջոցներին կատարել հետադարձ:

Նկ. 4 Լուսացույցային կարգավորման 2-րդ փուլ

№1 լուսացույցը 10-15 վրկ միացված մնալուց հետո անջատվում է, և միանում կարմիր ազդանշանը: Այս նույն պրոցեսը կարող է կատարվել մյուս ուղղությամբ՝ փոփոխելով №3 և №4 լուսացույցերի ազդանշանները: Հնարավոր է նաև 2 դետեկտորի միաժամանակյա աշխատանքը՝ այդ դեպքում №2 և №3 ուղղությամբ կմիանա կարմիր ազդանշանը իսկ №1 և №4 ուղղությամբ կանաչ ազդանշանը: Այժմ ցույց տանք լուսացույցի աշխատանքի ռեժիմի գրաֆիկի մեկ օրինակ քանի որ, այն կարող է անընդմեջ փոփոխվել՝ ունենալով տարբեր կարգավորման ցիկլեր[7, c. 24]:

Նկ. 5 Լուսացույցի աշխատանքի ռեժիմի գրաֆիկի օրինակ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ:

- ГОСТ Р 23457-86 Технические средства организации дорожного движения 2019, с. 48-69
- Хилажев Е. Б., Соколовский В. С - Системы и средства автоматизированного управления дорожным движением в городах Москва 2003. - 181 стр.
- В. В. Петров Автоматизированные системы управления дорожным движением в городах Омск-2007, с. 41

4. Гост 52289 - Технические средства организации дорожного движения 2004 - с. 26
5. Кременец Ю. А. - Технические средства организации дорожного движения, Москва, 2005 - 279 стр.
6. Клинковштейн Г. И. - Организация дорожного движения, Москва, 2001 - 247 стр.
7. Б. А. Сидоров О. С. Гасилова Технические средства организации дорожного движения, Екатеринбург, 2013 с. 24

MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS

Executive Editor-in-Chief: PhD Oleh M. Vodiany

JULY 2020

ISSUE 7 (29)

The results of scientific researches, errors or omissions are the authors' responsibility

Founder: "iScience" Sp. z o. o.,
NIP 5272815428

Subscribe to print 05/08/2020. Format 60×90/16.
Edition of 100 copies.
Printed by "iScience" Sp. z o. o.
Warsaw, Poland
08-444, str. Grzybowska, 87
info@sciencecentrum.pl, <https://sciencecentrum.pl>

ISBN 978-83-949403-3-1

9 788394 940331